

Wyniki inwentaryzacji walorów krajobrazowych oraz wartości kulturowych

Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”

**wykonanej na potrzeby projektu planu ochrony Parku
na zlecenie Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych**

Wykonawcy:

Klub Przyrodników i Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska

Autorzy: dr hab. Agata Cieszevska, mgr inż. Maciej Wasilewski

współpraca:

mgr inż. Hanna Szumilas-Kowalczyk, mgr inż. Katarzyna Kubiec,

Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego

Fot. 1 Dolina Słupi. (Fot. Kubiec K., 2020)

Słupsk, Lublin, Warszawa, grudzień 2021

Spis treści

1. WSTĘP	4
1.1. Cel opracowania i ogólna informacja o Planie ochrony	4
1.2. Metodyka i zakres prac diagnostycznych	4
1.2.1. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do walorów krajobrazowych	4
1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do walorów kulturowych	6
1.3. Zespół autorski	7
1.4. Ogólna charakterystyka Parku	7
2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA	8
2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy	8
2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu	9
3. CHARAKTERYSTYKA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH PKDS	17
3.1. Ogólna charakterystyka walorów krajobrazowych na tle regionu i kraju	17
3.2. Wyniki inwentaryzacji stanu krajobrazów, punktów, osi i przedpoli widokowych	19
3.2.1. Fizjonomia krajobrazu i potencjał ekspozycyjny	19
3.2.2. Krótka charakterystyka i analiza dotychczas wyznaczonych punktów widokowych.	20
3.2.3. Identyfikacja punktów i otwarć widokowych. Szczegółowa charakterystyka wybranych widoków i panoram	30
3.2.4. Syntetyczna charakterystyka pozostałych punktów i otwarć widokowych	44
3.2.5. Identyfikacja ciągów i osi widokowych	54
3.2.6. Identyfikacja i charakterystyka wnętrza krajobrazowych	62
3.2.7. Dominanty	68
3.2.8. Przedpola ekspozycji	73
3.2.9. Aleje drzew	75
3.2.10. Drogi brukowe	79
3.2.11. Elementy dysharmonijne w krajobrazie PKDS	87
3.3. Wyznaczenie typów krajobrazu i ich charakterystyka	90
3.4. Ocena stanu ochrony i przekształceń walorów krajobrazowych, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20. lecia (2001-2021)	94
4. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW KULTUROWYCH	100
4.1. Zarys historii obszaru Parku i jego otoczenia oraz ogólna charakterystyka zasobów kulturowych na tle Pomorza i kraju	100
4.2. Wyniki inwentaryzacji zasobów kulturowych	101

4.2.1.	Archeologia _____	102
4.2.2.	Układy przestrzenne _____	103
4.2.3.	Zabytkowe obiekty nieruchome _____	119
4.2.4.	Obiekty ruchome – w muzeach, izbach pamięci _____	133
4.2.5.	Wartości niematerialne _____	134
4.3.	Atrakcyjność zasobów kulturowych dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych Parku	138
4.4.	Ocena stanu ochrony i przekształceń zasobów kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20.letnia _____	139
5.	WSTĘPNA WALORYZACJA KRAJOBRAZOWA _____	142
6.	UWARUNKOWANIA PRAWNE, SPOŁECZNE I GOSPODARCZE OCHRONY WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH _____	144
7.	ZAGROŻENIA DLA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH ORAZ MOŻLIWE SPOSOBY ICH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIA _____	162
7.1.	Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia _____	162
7.2.	Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia _____	166
8.	LITERATURA _____	167
9.	ZESTAWIENIE TABEL I RYCIN _____	171
10.	ZAŁĄCZNIKI _____	178

1. WSTĘP

1.1. Cel opracowania i ogólna informacja o Planie ochrony

Operat ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych jest jednym z kilku operatów szczegółowych stanowiących wraz z Operatem generalnym dokumentację dla Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” tych walorów w perspektywie najbliższych 20. lat. Składa się on z dwóch zasadniczych części: diagnostycznej, charakteryzującej walory krajobrazowe i kulturowe oraz strategicznej, w której zapisano proponowane cele i działania ochronne. Ustalenia Operatu stanowią podstawę merytoryczną dla zapisów projektu uchwały Sejmiku Województwa Pomorskiego w sprawie Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Treść Operatu traktować należy także jako rozwinięcie i uzasadnienie zapisów wyżej wymienionej uchwały.

Wymóg sporządzania planów ochrony wynika z zapisów art. 18 ust. 1 Ustawy o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 Nr 92 poz. 880). Organem sporządzającym plan jest dyrektor Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych, natomiast wykonawcą opracowania jest Klub Przyrodników we współpracy z Narodową Fundacją Ochrony Środowiska.

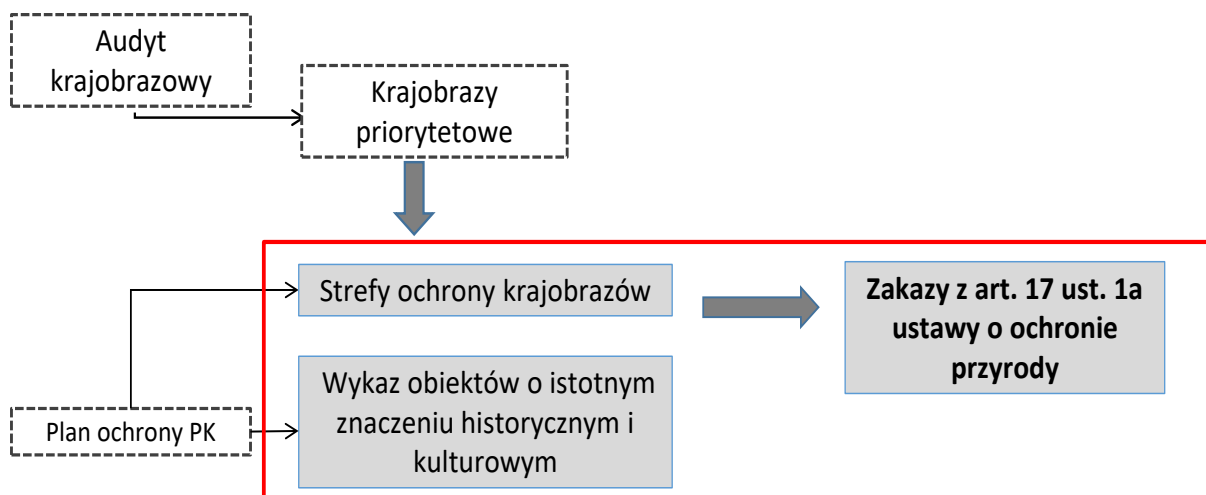
1.2. Metodyka i zakres prac diagnostycznych

1.2.1. *Metodyka i zakres prac w odniesieniu do walorów krajobrazowych*

Podstawowym celem opracowania Operatu w zakresie walorów krajobrazowych było wskazanie kluczowych walorów fizjonomicznych Parku oraz roli jaką elementy te pełnią w krajobrazie. Opracowaniem objęto obszar w granicach Parku. Analizę walorów krajobrazowych PKDS przedstawiono w ujęciu fizjonomicznym, tzn. za krajobraz w tym kontekście przyjęto zgodnie z Europejską Konwencją Krajobrazową (European..., 2000) „obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich. Jednocześnie opracowanie walorów krajobrazowych wymagało odniesienia się do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394.

Celem audytu krajobrazowego jest wskazanie najcenniejszych krajobrazów regionu oraz zaproponowanie odpowiednich form jego ochrony. Na Ryc. 1 przedstawiono relacje pomiędzy audytem krajobrazowym a planem ochrony. Wskazane w audycie krajobrazy priorytetowe będą stanowiły podstawę do określenia w planie ochrony stref ochrony krajobrazów, a w konsekwencji zapisów ustaleń do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego odnośnie metod ich ochrony związanych np. z ograniczeniem wprowadzenia zabudowy lub ograniczeniem wprowadzanych zalesień.

Obecnie Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego (PBPR) jest w trakcie opracowywania audytu krajobrazowego dla województwa pomorskiego – stan na listopad 2020. Z tego względu we współpracy z PBPR zdecydowano się w etapie diagnozy przedstawić jedynie te elementy audytu, które już zostały opracowane dla obszaru Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

Ryc. 1 Relacje pomiędzy audytem krajobrazowym oraz planem ochrony parków krajobrazowych. (Opracowanie własne)

Jednym z pierwszych elementów wskazywanych w Rozporządzeniu dotyczącym audytu jest identyfikacja krajobrazów pod względem typów rzeźby terenu oraz podtypów krajobrazów, których typologię wskazano w tym dokumencie. Typologia ta odnosi się do stopnia antropizacji środowiska, a wyróżniane typy krajobrazów są tu wyznaczone w drodze analizy współczesnych cech środowiska przyrodniczego, zagospodarowania i użytkowania terenu oraz fizjonomii krajobrazu. Identyfikacja winna stanowić element audytu krajobrazowego sporządzanego dla województwa.

Diagnostyczna część operatu w odniesieniu do walorów krajobrazowych odnosi się do:

- ogólnej charakterystyki fizjonomii krajobrazu i określenia potencjału ekspozycyjnego;
- charakterystyki dotychczas wyznaczonych punktów widokowych oraz inwentaryzacji i analizy fizjonomicznej zidentyfikowanych punktów, otwarć, osi i ciągów widokowych. Punkty i otwarcia widokowe zostały scharakteryzowane pod względem rozległości widoku i dostępności. Następnie dla wybranych/ najatrakcyjniejszych punktów i otwarć widokowych przedstawiono szczegółową analizę widoków uwzględniając: liczbę planów, lokalizację dominant i akcentów (pozytywnych, neutralnych i negatywnych) jak również główne linie kompozycji: diagonalne, wertykalne i horyzontalne;
- identyfikacji wnętrza krajobrazowych. Wybrane wnętrza przyrodniczo-krajobrazowe krótko scharakteryzowano;
- identyfikacji dominant;
- identyfikacji i krótkiej charakterystyki elementów krajobrazu stanowiących duże walory fizjonomiczne: aleje drzew;

W dalszej części diagnozy walorów krajobrazowych sporządzono wstępną waloryzację krajobrazów przy uwzględnianiu cech wykazanych we wspomnianym Rozporządzeniu. Określono cechy krajobrazu Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” wskazujące na krajobrazy: unikalne – wyróżniające się w skali regionu, krajobrazy wybitne – o najwyższych walorach zarówno przyrodniczych, kulturowych jak i estetyczno-widokowych, oraz krajobrazy reprezentatywne – typowe, charakterystyczne dla regionu i jednocześnie cenne z uwagi na swoje walory, co ostatecznie pozwoli na doprecyzowanie krajobrazów priorytetowych. Należy podkreślić, że dopóki w audycie woj. pomorskiego nie zostały wskazane krajobrazy priorytetowe, z tego względu autorzy Operatu posługują się w przygotowywanych dokumentach terminem „krajobrazy o cechach priorytetowych”.

1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do walorów kulturowych

Podstawowym celem opracowania Operatu w zakresie walorów kulturowych było wskazanie zasobu dóbr kultury oraz roli jaką elementy te pełnią w krajobrazie. W opracowaniu skupiono się na obszarze w granicach Parku. Z uwagi na rozległy obszar otuliny, a co za tym idzie, bogactwa elementów kulturowych (zabytków), jak choćby w przypadku miasta Bytów, w opracowaniu uwzględniono jedynie te obiekty, których walory kulturowe mają bezpośredni i bliski związek z obszarem Parku i jego funkcjonowaniem (np. kościół w Kołczygłowach). Obiekty zabytkowe z otuliny przedstawiono zatem jedynie w formie wykazu.

W zasadniczej części prace polegały na weryfikacji i aktualizacji wcześniejszych danych pochodzących z Operatu ochrony środowiska kulturowego Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” z 1998 r. z wykazami Gminnych Ewidencji Zabytków, wojewódzkiego rejestru zabytków oraz rzeczywistym stanem zasobów stwierdzonym w trakcie wizji lokalnych.

Prace wstępne

Prace wstępne objęły kwerendę materiałów źródłowych w poszukiwaniu nowych informacji o terenie opracowania oraz znajdujących się w granicach opracowania obiektach zabytkowych (cennych głównie ze względu na walory historyczne i/lub artystyczne). Przeprowadzono weryfikację wcześniejszych danych w oparciu o aktualne dokumenty (gminne ewidencje zabytków) oraz nowe źródła kartograficzne (mapy historyczne sprzed 1945 r.) jak i opisowe (publikacje z ostatnich 10 lat). na podstawie wstępnej analizy zasobu określono zakres merytoryczny dalszych badań oraz wytypowano nowe obiekty, które w poprzednim opracowaniu nie zostały uwzględnione, a które potencjalnie są świadkami historii tego obszaru, stanowią o tożsamości tego miejsca (stanowią o jego walorach kulturowych). Przeprowadzono także kwerendę materiałów planistycznych i strategicznych o szczeblu wojewódzkim i gminnym w kontekście walorów kulturowych. Przeanalizowano zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczące zabytków oraz planowane działania gmin w celu ich ochrony.

Prace terenowe

W kolejnym etapie prac przeprowadzono wizję lokalną w celu rozpoznania aktualnego stanu zachowania obiektów wcześniej zidentyfikowanych oraz zmian jakie nastąpiły w ostatnich latach. Wykonano dokumentację fotograficzną najważniejszych obiektów. Ponadto zidentyfikowano dominanty i subdominanty kulturowe oraz obszary, które powinny pełnić funkcję przedpola ekspozycji krajobrazowej dla tych obiektów (lub ich zespołów). Zweryfikowano czytelność zespołów parkowo-dworskich i kościelnych w krajobrazie.

Prace analityczne

Na tym etapie pracy, na podstawie zebranych wcześniej materiałów, w tym na podstawie wizji terenowej przeprowadzono analizy dotyczące stanu zachowania substancji zabytkowej zidentyfikowanych cennych elementów kulturowych Parku (podjęto próbę określenia kierunków postępujących zmian), oceniono czytelność i kompletność układu przestrzennego komponentów.

Synteza

Ostatnim etapem diagnozy było opracowanie, na podstawie wcześniej przeprowadzonych analiz, waloryzacji zasobów kulturowych Parku oraz jego otuliny. Waloryzacje oparto o uznane prawem wartości (wpis do Rejestru Zabytków lub inne formy prawnej ochrony z uwzględnieniem ich rangi) oraz: stan zachowania (i przekształceń), miejsce występowania (park/otulina), rolę w krajobrazie i znaczenie dla zachowania tożsamości tego obszaru. Wyniki waloryzacji uwzględnione zostaną w dalszych pracach nad planem ochrony, na etapie oceny jednostek krajobrazowych.

1.3. Zespół autorski

Autor opracowania, w części dotyczącej zasobów elementów kulturowych: mgr inż. Maciej Wasilewski. Współpraca: mgr inż. Hanna Szumilas, mgr inż. Katarzyna Kubiec.

Autorzy opracowania w zakresie zasobów i waloryzacji krajobrazu: dr hab. Agata Cieszevska, mgr inż. Maciej Wasilewski. Współpraca: mgr inż. Katarzyna Kubiec oraz zespół Pomorskiego Biura Planowania Regionalnego pod kierunkiem dr hab. Jarosława Czochańskiego w zakresie elementów związanych z audytem krajobrazowym.

1.4. Ogólna charakterystyka Parku

Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” utworzony został w 1981 r. na mocy Uchwały Nr X/42/81 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Słupsku w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". Aktualną podstawę prawną jego funkcjonowania stanowi uchwała nr 146/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, z późniejszymi zmianami wprowadzonymi uchwałą nr 262/XXIV/16 z dnia 25 lipca 2016 r. Określa ona szczególne cele ochrony Parku oraz obowiązujące w jego granicach zakazy. Pośród szczególnych celów ochrony Parku, w zakresie ochrony wartości historycznych i kulturowych oraz krajobrazowych zaliczono (Rozporządzenie Nr 58/06 Wojewody Pomorskiego z dnia 15 maja 2006 r. w sprawie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”):

- zachowanie zróżnicowania rzeźby terenu — pagórów morenowych, dolin rzecznych, rynien i wytopisk, w szczególności poprzez ochronę tych odcinków doliny Słupi i jej dopływów, które dotychczas nie zostały w istotny sposób przekształcone przez człowieka – wartości krajobrazowe;
- zachowanie lasów na siedliskach hydrogenicznych, w szczególności nadrzecznych łęgów i olsów oraz borów i brzezin bagiennych – wartości krajobrazowe;
- ochrona jezior lobeliowych, źródlisk oraz torfowisk wysokich i przejściowych – wartości krajobrazowe;
- zachowanie cennych zadrzewień przydrożnych i śródpolnych – wartości krajobrazowe;
- ochrona tożsamości kulturowej i historycznej regionu, w szczególności historycznych śladów osadnictwa, charakterystycznych układów ruralistycznych, dworów i pałaców z zespołami parkowymi i folwarcznymi oraz obiektów sakralnych w konstrukcji szkieletowej - wartości historyczne i kulturowe oraz krajobrazowe;
- zachowanie interesujących zabytków techniki, w szczególności: zabudowań i urządzeń elektrowni wodnych - wartości historyczne i kulturowe oraz krajobrazowe;
- zachowanie krajobrazów głównej doliny rzecznej i jej dopływów, zarówno zbliżonych do naturalnych jak i wrośniętego w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi - wartości historyczne i kulturowe oraz krajobrazowe.

2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA

2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy

Stan wiedzy o walorach krajobrazowych PKDS jest stosunkowo skromny i nie wystarczający. Zdecydowana większość publikacji i materiałów literaturowych dotyczy zasobów przyrodniczych, struktury użytkowania krajobrazu i jego zmian w czasie. Wiedza o poszczególnych elementach krajobrazu jest rozproszona w różnych opracowaniach. Cechy fizjonomiczne krajobrazu nie są wystarczająco rozpoznane. Dokumentacyjne znaczenie mają publikacje z fotografiami krajobrazu Parku (zabytki architektury, budownictwa). W dokumentacji do projektu planu ochrony uchwalonego w 2003 r. środowisko przyrodnicze i główne walory przyrodniczo-krajobrazowe Parku zostały dość szczegółowo opisane, jednak brak jest wyraźnych odniesień do cech fizjonomicznych krajobrazu.

Zasób dziedzictwa kulturowego znajdujący się na terenie PKDS, w świetle istniejących źródeł i opracowań, został opisany w sposób wyczerpujący. Na materiały dotyczące dziedzictwa kulturowego PKDS składają się zróżnicowane tematycznie publikacje i liczne opracowania niepublikowane. W grupie materiałów niepublikowanych szczególną kategorią są szczegółowe zestawienia zasobu dziedzictwa kulturowego zamieszczone w Gminnych programach opieki nad zabytkami. Niestety nie wszystkie gminy posiadają tego rodzaju opracowania, a te istniejące wymagają pewnych uzupełnień i aktualizacji. Część gmin nie prowadzi również Gminnych Ewidencji Zabytków. W dość szybkim tempie znikają bowiem obiekty, będące w złym stanie technicznym. Podobne zjawisko zaobserwować można w przypadku wykazów zabytków znajdujących się w Rejestrze zabytków nieruchomych województwa pomorskiego oraz w Wojewódzkiej ewidencji zabytków. Dokumentacja walorów kulturowych do projektu poprzedniego planu ochrony została sporządzona bardzo szczegółowo. Należy jednak zaznaczyć, iż zabytki archeologiczne zostały opisane bardzo dokładnie i w zestawieniu z nimi inne walory kulturowe jak np. zabytkowe parki, dwory, kościoły, cmentarze czy budowle hydrotechniczne zostały potraktowane bardziej ogólnie. Niezwykle cennym źródłem informacji są dawne mapy topograficzne z początków i połowy XX wieku. Pozwalają one przeanalizować zmiany w układzie ruralistycznym wsi, założeniach dworsko-parkowych i pałacowo-parkowych, założeniach folwarcznych, a także rozpoznać skalę przekształceń rzeki Słupi i związanych z budową elektrowni wodnych. Bieżąca aktualizacja dziedzictwa kulturowego PKDS oparta została na weryfikacji terenowej informacji, płynących zarówno ze źródeł, zgromadzonej literatury, a także wyżej wskazanych map. Podsumowując, istniejący stan wiedzy w zakresie „znikającego” dziedzictwa kulturowego na terenie PKDS jest wystarczający i wymaga jedynie aktualizacji.

2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu

Najważniejsze pozycje literaturowe odnoszące się do walorów krajobrazowych i kulturowych Parku przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1 Analiza przydatności dostępnej literatury

Lp.	Dane bibliograficzne	Zawartość
	OPRACOWANIA PEŁNE	
1	Betlejewska C., Kozerska I. 2001. Walory kulturowe parku. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 121-155	Wykaz i opis najważniejszych obiektów zabytkowych i historycznych a także walorów kulturowych na obszarze PKDS
2	Bezubik K., Czochański J., Hałuzo M., Mazurkiewicz B., Pietruszewski J., Pomierski E, Radziszewska G., Rekowska J, Rudzińska A., Siłkowska I., Wojcieszek K. 2014. Koncepcja sieci ekologicznej województwa pomorskiego dla potrzeb planowania przestrzennego. PBPR. Gdańsk. 118 i aneks: karty korytarzy ekologicznych	Przebieg korytarzy ekologicznych oraz ich powiązań w sieci ekologicznej
3	Bogdanowski J., 1976. Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk	Metody analiz krajobrazowych Możliwość zastosowania metody w ocenie walorów krajobrazowych PKDS
4	Chmielewski T. J. 2013. Systemy krajobrazowe. Struktura - funkcjonowanie - planowanie. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa	Metody analiz krajobrazowych Możliwość zastosowania metody w ocenie walorów krajobrazowych PKDS
5	Cieplik J. 2000. Informacje geograficzno-przyrodnicze o powiecie bytowskim. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 61-75	Ogólne informacje przyrodnicze powiatu bytowskiego
6	Dąbrowski J. Dziedzictwo archeologiczne. [W] Kostarczyk A., Przewoźniak M. (red). 2002. Diagnoza stanu i koncepcja ochrony środowiska przyrodniczo-kulturowego w województwie pomorskim. Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 8: 46-49	Wykaz obiektów archeologicznych województwa pomorskiego
7	Flis A. 1997. Analiza istniejących i projektowanych ciągów ekologicznych w Polsce północno-zachodniej. Słupskie Prace Matematyczno-Przyrodnicze. 11c: 87-109	Opis i analiza ekologicznych powiązań
8	Flis A. 2007. Funkcjonowanie Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" w świetle zmian jego struktury przestrzennej. Wyd. Nauk. Akademii Pomorskiej w Słupsku. Słupsk.	Powiązania przyrodnicze PKDS z otoczeniem. Opis głównych tendencji zmian w użytkowaniu ziemi w kontekście kształtowania funkcji ekologicznych

11	Florek W. 2008. Czy renaturyzacja koryt rzek przymorskich może stanowić remedium na skutki ich XIX- i XX-wiecznej regulacji? Słupskie Prace Geograficzne. Nr 5: 75-91	Rozważania na temat projektów renaturyzacji koryt rzecznych - odniesienie do Doliny Słupi
12	Florek W., Florek E. 2007. Rzeźba terenu i gleby. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 11-41	Opis walorów przyrodniczych Parku: charakterystyka rzeźby terenu i gleb
13	Florek E. 2001. System hydroenergetyczny rzeki a przekształcenia rzeźby terenu doliny Słupi. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 51-58	Opis przekształceń rzeźby terenu doliny Słupi. Wpływ elektrowni wodnych na krajobraz doliny rzeki.
14	Gerstmannowa E., Zalewski W. 2001. Plan ochrony Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" (PKDS) - synteza ustaleń. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 217-250	Charakterystyka walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych parku. Wskazania do ochrony, wyszczególnienie głównych zagrożeń.
15	https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/	Weryfikacja danych dotyczących wpisu obiektów do Rejestru zabytków
16	Izydorek I., Kluczyński B., Buchowska M., Borzyszkowski M., Sobisz Z. Szata roślinna. [W] Górski W., Florek W. (red.). 1996. Ocena zasobów przyrodniczych i waloryzacja terenów Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". UWoj. Słupsk (mat. niepubl.).	Omówienie systemów leśnych, flory naczyniowej, flory porostów, roślinności, ocena stopnia zagrożenia zasobów roślinnych Parku oraz zasad ich ochrony. Charakterystyka dendroflory parków podworskich, pomników przyrody i starych cmentarzy
17	Jańczak J. (red.) 1997. Atlas jezior Polski. T. II. Jeziora zlewni rzek Przymorza i dorzecza dolnej Wisły. IMiGW. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań: 256	Mapa jezior zlewni rzek Przymorza
18	Kalka P., Ellwart J. 2017. Archeologiczne zabytki Pomorza - województwo pomorskie. Wyd. Region. Gdynia	Wykaz ważniejszych obiektów archeologicznych regionu Pomorza
19	Kistowski M., Lipińska B., Korwel-Lejkowska B., 2005. Studium ochrony Krajobrazu województwa pomorskiego, maszynopis na zlecenie Samorządu Województwa Pomorskiego.	Analiza walorów krajobrazowych województwa oraz ich zagrożeń

20	Kistowski M., Myga-Piątek U., Solon J. (red). 2018. Studia nad regionalizacją fizycznogeograficzną Polski. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego. PAN	Mapy różnych autorów prezentujące podział fizjograficzny krajobrazów, w tym obszarów, gdzie zlokalizowany jest PKDL
21	Konarski P. 2000. Zabytki kulturowe i zespoły przyrodnicze nad rzeką Słupią. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 30-51	Opis wybranych obiektów przyrodniczych parku oraz wykaz ważniejszych obiektów zabytkowych
22	Konarski P. 2000. Baza materialna turystyki okolic Bytowa. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 52-60	Wykaz i opis ścieżek przyrodniczych, szlaków turystycznych oraz baz turystycznych w rejonie PKDS
23	Kondracki J. 2011. Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN. Warszawa	Regionalizacja krajobrazów. Materiały pomocnicze do analiz krajobrazowych
24	Kostarczyk A., Przewoźniak M. (red). 2002. Diagnoza stanu i koncepcja ochrony środowiska przyrodniczo-kulturowego w województwie pomorskim. Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 8: 275	Wykaz obiektów zabytkowych
25	Mazur M., Soja H. 2003. Ziemia Słupska - dzieje i kultura. Muzeum Pomorza Środkowego. Słupsk	Krótką charakterystyka etnograficzno-historyczna wybranych miejscowości ziemi słupskiej
26	Michalik-Śnieżek M., Chmielewski T.J. 2012. Analiza porównawcza kompozycji panoram widokowych Płaskowyżu Nałęczowskiego i Rostocza Zachodniego. Problemy Ekologii Krajobrazu, T. XXXIII: 253-266.	Materiały pomocne do opracowania analiz fizjonomiczno-krajobrazowych parku
27	Miller M. „Rzeki - żywe arterie krajobrazu”. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Opis walorów przyrodniczych pomorskich rzek oraz ich głównych zagrożeń
28	Narwojsz A. 2001. Wody powierzchniowe i podziemne. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 43-50	Wykaz i opis zbiorników wodnych na obszarze PKDS
29	Obolewski K., Miller M., Gardzielewski A. 2010. Projekt renaturyzacji starorzeczy na przykładzie doliny rzeki Słupi. Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich. Nr 9/2010: 29-40	Projekt rozwiązań technicznych, zastosowanych w renaturyzacji trzech starorzeczy w dolinie rzeki Słupi
30	Obolewski K., Osadowski Z., Miller M. 2009. Sposoby renaturyzacji małych cieków na przykładzie rzeki Kwaczy (Dolina Słupi). Nauka Przyroda Technologie. Tom 3. Zeszyt 3: 1-11	Opis działań renaturyzacyjnych i ich ekologicznych efektów (na przykładzie rzeki Kwaczy)

31	Orłowska J., Orłowski A. 2014. Cuda natury, techniki i architektury ziemi słupskiej. Powiat Słupski. Słupsk: 26-29	Krótką charakterystyką głównych walorów turystyczno-krajobrazowych PKDS
32	Pankau F., Przewoźniak M. 1998. Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w planach ochrony parków krajobrazowych. [W] Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w Polsce. SGGW. Warszawa	Materiały pomocne do opracowania strategii ochrony zasobów przyrodniczo-kulturowych parku
33	Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Mapa Turystyczna. 2016. Eko-Kapio. Słupsk.	Lokalizacja głównych atrakcji przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych Parku
34	Park Krajobrazowy Dolina Słupi. 2000. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" - przewodnik.	Ogólne informacje na temat PKDS. Krótka charakterystyka walorów przyrodniczych i krajobrazowych
35	Park Krajobrazowy Dolina Słupi. Rowerem po Parku Krajobrazowym "Dolina Słupi". Informator turystyczno-przyrodniczy.	Opis głównych walorów przyrodniczo-kulturowych na trasie szlaków rowerowych
36	Parzych K. 2013. Ocena walorów turystycznych, przyrodniczych i antropogenicznych dorzeczy Słupi i Łupawy. Słupskie Prace Geograficzne 10: 141-152.	Walory krajobrazowe w kontekście potencjału turystycznego regionu
37	Piotrowska M. 2013. Epoka żelaza w dorzeczu środkowej Słupi. Wydawnictwo Nauka i Innowacje. Poznań	Charakterystyka i opis zabytków archeologicznych z epoki żelaza - na obszarze dorzecza środkowej Słupi
38	Przewoźniak. M. 2017. Ochrona przyrody i krajobrazu Kaszub. Studium krytyczne z autopsji. Bogucki Wyd. Nauk, Gdańsk-Poznań: 1-360.	Monografia m. in. nt. problemów ochrony krajobrazu Kaszub, przydatna do diagnozy stanu i planu ochrony.
39	Sikora B. 2005 Ochrona bioróżnorodności w Parku Krajobrazowym "Dolina Słupi". ARW LenArt. Słupsk	Opis walorów przyrodniczych i krajobrazowych PKDS
40	Solon. J., Plit. J., Kistowski M., Milewski P. 2014. Przygotowanie opracowania pt. "Identyfikacja i ocena krajobrazów - metodyka oraz główne założenia". IGiPZ im. S. Leszczyckiego PAN. Warszawa	Metody analiz krajobrazowych
41	Szalewska E. 2000. Szlak elektrowni wodnych na Słupi. Jantarowe Szlaki. T. 43. Z. 2:39-45	Opis historii funkcjonowania elektrowni wodnych na rzece Słupi. Materiał wzbogacony historycznymi zdjęciami

42	Szlak Elektrowni Wodnych. Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych. Park Krajobrazowy Dolina Słupi - materiały informacyjne na stronie internetowej Parku	Informacje na temat historii zabytkowych elektrowni wodnych na obszarze PKDS
43	Szulc H. 1995. Morfogeneza osiedli wiejskich w Polsce. IGiPZ PAN. Wrocław	Struktura przestrzenna wybranych osiedli wiejskich w Polsce, w tym wsi położonych w PKDS i jego okolicach
	OPRACOWANIA SZCZEGÓŁOWE - DLA KONKRETNÝCH OBIEKTÓW	
44	Flis A. 1998. Zmiany struktury krajobrazu naturalnego w rejonie Jeziora Jasień w świetle zmian użytkowania ziemi w latach: 1877-1976. Acta Geograph. Lodziensia. 74: 37-48.	Opis zmian w strukturze krajobrazu w otoczeniu Jeziora Jasień położonego w obrębie PKDS. Transformacja terenów rolniczych w tereny leśne
45	Florek E. 1996. Zabudowa hydrotechniczna doliny Słupi na obszarze Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" [W] Materiały 45 Zjazdu PTG. 18-21 IX 1996. Słupsk-Ustka. Przewodnik wycieczek: 122-133.	Opis obiektów zabudowy hydrotechnicznych na rzece Słupia
46	Florek E. 2001. Hydrotechniczna zabudowa środkowej Słupi jako zabytek techniki. [W] Kułtuniak J. (red.) Rola muzeów w popularyzacji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego rzek Przymorza. Słupsk	Opis i charakterystyka zabytkowych elektrowni wodnych na rzece Słupi
47	Florek E., Florek W., Łęczyński L. 2008. Funkcjonowanie zbiorników zaporowych na Słupi jako czynnik rzeźbotwórczy. Landform Analysis. Vol. 7: 12-22.	Ocena przekształcenia rzeźby dna doliny Słupi. Wpływ zagospodarowania na zmiany w krajobrazie doliny
48	Giedych J. 1992. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" w grafice: krajobrazy. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk	Możliwość porównania krajobrazów Parku z II połowy XX wieku ze stanem współczesnym
49	Giedych J. 1992. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" w grafice: zabytki architektury. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk	Możliwość porównania zabytków architektury w obrębie Parku z II połowy XX wieku ze stanem współczesnym
50	Giedych J. 1991. Zabytki Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" w grafice. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk	Mapa lokalizacyjna i grafiki wybranych zabytków PKDS. Możliwość porównania stanu zabytków ze stanem współczesnym
51	Sobisz Z., Szmyt E. 2015. Park podworski w Jaworach - interesujący obiekt przyrodniczy Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". Słupskie Prace Biologiczne. Nr 12:187-208	Opis walorów przyrodniczych i kulturowych parku podworskiego w Jaworach (otulina PKDS)

52	Świsulski D. 2013. Zabytkowe obiekty o tematyce elektrotechnicznej w województwie pomorskim. Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej. Nr 35: 45-50	Opis i krótka historia zabytkowych elektrowni wodnych w rejonie PKDS
53	Mazurkiewicz-Palacz K. 2012. Dawne cmentarze w powiecie słupskim. Starostwo Powiatowe w Słupsku. Słupsk.	Krótką charakterystyką zabytkowych cmentarzy w powiecie
54	Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M., Ścieżka przyrodnicza Krzynia. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Walory przyrodnicze i krajobrazowe na trasie ścieżki przyrodniczej
55	Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza Okolice Jeziora Głębokiego. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Walory przyrodnicze i krajobrazowe na trasie ścieżki przyrodniczej
56	Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza Szlakiem Pięciu Jezior. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Walory przyrodnicze i krajobrazowe na trasie ścieżki przyrodniczej
57	Utracka-Minko B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza "Gałąźnia Mała". Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”	Walory przyrodnicze i krajobrazowe na trasie ścieżki przyrodniczej
	OPRACOWANIA ARCHIWALNE	
58	Karty ewidencyjne zabytków	Informacje o zasobie – historia i analiza formalna zabytków architektury i architektury krajobrazu.
59	Karty ewidencji cmentarzy	Informacje o zasobie - historia i analiza formalna zabytków sepulkralnych
60	Mapy historyczne (http://igrek.amzp.pl/)	Analizy układu osiedleńczego, trwałości szlaków komunikacyjnych i obiektów zabytkowych. Przekształcenia układu wodnego

	DOKUMENTY PLANISTYCZNE I STRATEGICZNE	
61	<p><u>Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin:</u></p> <p>Borzytuchom Bytów Czarna Dąbrówka Dębica Kaszubska Kobylnica Kołczygłowy Słupsk</p>	Wykaz głównych obiektów zabytkowych na terenie gminy
62	Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016-2019. Gdańsk	Cele i przedmioty ochrony dziedzictwa kulturowego.
63	Program opieki nad zabytkami powiatu bytowskiego na lata 2017-2020. Bytów	Cele i przedmioty ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zakazy i ograniczenia ich dotyczące.
64	Program opieki nad zabytkami powiatu słupskiego na lata 2015 – 2018. Słupsk	Cele i przedmioty ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zakazy i ograniczenia ich dotyczące.
65	Wojewódzki Rejestr Zabytków	Wykaz i podstawowe informacje o zabytkach
66	Gminne programy ochrony zabytków	Cele i przedmioty ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zakazy i ograniczenia ich dotyczące.
67	Gminne rejestry i ewidencje zabytków	Wykaz i krótka charakterystyka obiektów zabytkowych
68	<p>Uchwały w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń – tzw. uchwały krajobrazowe:</p> <p>- gmina Kobylnica – Uchwała z dnia 25 listopada 2016 r - gmina Słupsk – Uchwała z dnia 30 października 2019 r. (obecnie przygotowywany projekt zmiany)</p>	Zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń
69	Lokalne programy rewitalizacji gmin	Cele i programy ochrony i rewitalizacji zabytków

70	Strategie rozwoju gmin	Główne cele rozwojowe gmin
	AKTY PRAWNE	
71	<p>Ustawy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015 poz. 774), - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568), - o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717), - o lasach (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn.zm.), - o ochronie gruntów rolnych i leśnych. (Dz.U. 1995 nr 16 poz. 78 z późn.zm.), - Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.), - o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 Nr 92 poz. 880 z późn.zm.), 	Podstawa prawna ochrony zabytków i krajobrazu

3. CHARAKTERYSTYKA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH PKDS

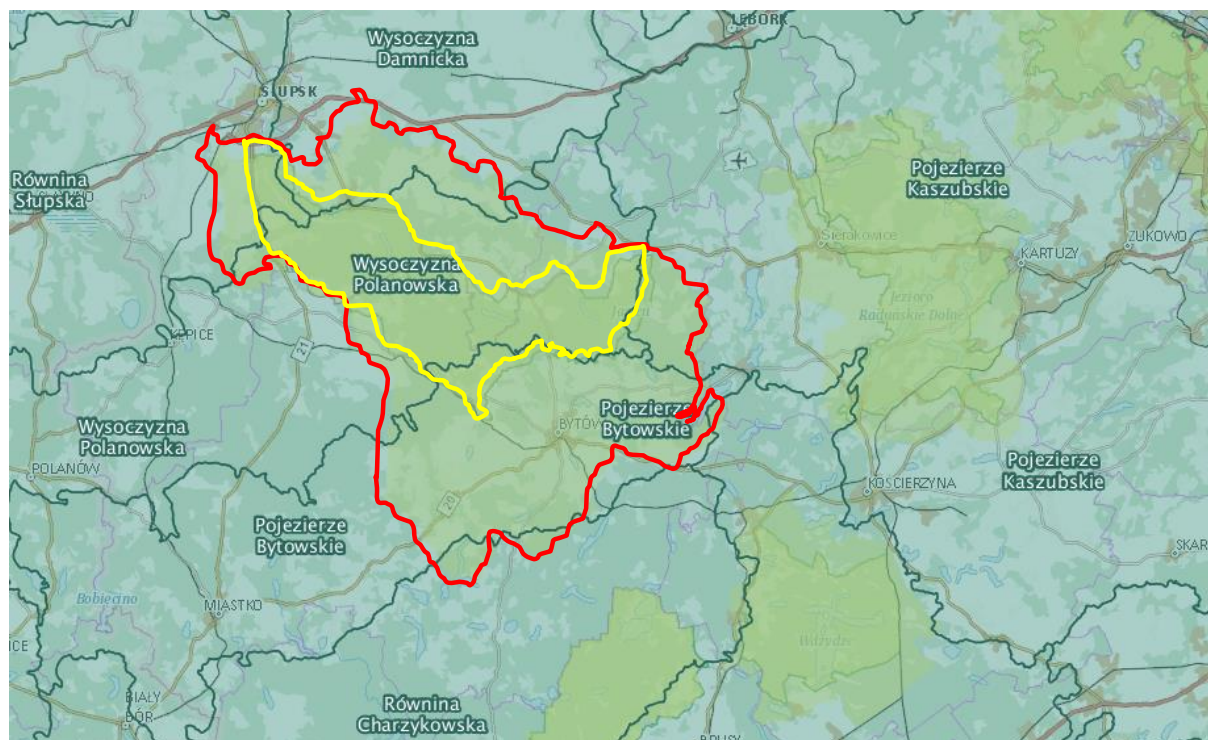
3.1. Ogólna charakterystyka walorów krajobrazowych na tle regionu i kraju

Analizę walorów krajobrazowych Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” przedstawiono w ujęciu fizjonomicznym, tzn. za krajobraz w tym kontekście przyjęto zgodnie z Europejską Konwencją Krajobrazową (European..., 2000) jako „obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich”. W podobny sposób definiowany był krajobraz przez Bogdanowskiego i in. (1976, 1994), Bartkowskiego (1977), (Wolski 2002) jako zewnętrzny wyraz składników przyrodniczych i antropogenicznych lub innymi słowy - syntezę elementów przyrodniczych i stanowiących działalność człowieka. Krajobraz w rozumieniu systemu środowiska geograficznego przedstawiony jest w innych częściach planu ochrony (por. analizę struktury przyrodniczej Operat planistyczny).

Na obszarze PKDS znaczenie analizy fizjonomicznej wynika bezpośrednio z głównych celów ochrony dla Parku związanych z zachowaniem:

- zróżnicowania rzeźby terenu w tym mało przekształconych odcinków doliny Słupi i jej dopływów,
- lasów na siedliskach hydrogenicznych,
- jezior lobeliowych, źródlisk oraz torfowisk wysokich i przejściowych,
- cennych zadrzewień przydrożnych i śródpolnych,
- elementów tożsamości kulturowej i historycznej regionu, w tym śladów osadnictwa, układów ruralistycznych, dworów i pałaców z zespołami parkowymi i folwarcznymi oraz obiektów sakralnych w konstrukcji szkieletowej,
- interesujących zabytków techniki, w szczególności: zabudowań i urządzeń elektrowni wodnych,
- krajobrazów głównej doliny rzecznej i jej dopływów, zarówno zbliżonych do naturalnych jak i wrosniętego w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi.

Obszar zajmowany przez PKDS wraz z otuliną położony jest na granicy pasa Pobrzeży i Pojezierzy Południowobałtyckich. Jego południowa część zajmuje w dominującym stopniu krajobrazy pagórkowatych wysoczyzn morenowych miejscami falistych głęboko porozcinanych dolinami Słupi i jej dopływów jak również wąwozami (Wysoczyzna Polanowska). O ile teren Parku położony jest niemal w całości w obrębie Wysoczyzny Polanowskiej, o tyle otulina w części południowej zajmuje znaczną część Pojezierza Bytowskiego. Północna część parku jak i otuliny stanowi, jak wspomniano, krajobrazy charakterystyczne dla pobrzeży – fragment Równiny Słupskiej oraz nieco bardziej urozmaiconej pod względem rzeźby terenu falistej Wysoczyzny Damnickiej.

Ryc. 2 Położenie PKDS na tle mezoregionów fizyczno-geograficznych. (Źródło: geoserwis - zmienione)

Krajobraz w granicach Parku ma przeważnie charakter leśny – są to lasy gospodarcze, zróżnicowane siedliskowo oraz wiekowo. Kompleksy leśne otacza krajobraz rolniczy skupiony głównie na granicach PKDS oraz w otulinie stanowiąc strefę buforową dla najcenniejszych krajobrazów PKDS. Należy podkreślić, że wzdłuż głównej osi Parku w dnie doliny Słupi w północnym odcinku (poniżej Krzyni) las ustępuje miejsca łąkom, rzadko przeplatanych niewielkimi polami, natomiast na pozostałym odcinku dno doliny Słupi oraz w dnach dolinek jej dopływów przeważają krajobrazy lasów łęgowych. Głęboko wcięte doliny Słupi wraz z dopływami mają charakter dolin rzek podgórskich co podkreślają płaty buczyn, a w mniejszym stopniu również grądów. Te fragmenty Parku należą do najbardziej urozmaiconych krajobrazowo nie tylko w jego granicach, ale w całym regionie. Deniwelacje sięgają nawet 200 m co w krajobrazie pojeziernym jest rzadkością.

Dno doliny Słupi zwłaszcza na odcinku południowym cechuje duża zmienność na co wpływa wartki nurt, wiele powalonych drzew, strome jary uchodzące do doliny głównej.

Duże spadki w dnie doliny przyczyniły się do antropogenicznego przekształcenia jej północnego odcinka, gdzie system budowli hydrotechnicznych z elektrowniami wodnymi (Gąskowo, Strzegomino, Krzynia, Struga) spowodował wyprostowanie (skanalizowanie), powstawanie jezior zaporowych, a także spowolnienie biegu rzeki, a w konsekwencji specyficznego powiązania krajobrazu o charakterze naturalnym i antropogenicznym. Po przeszło 100 latach ten układ krajobrazowy odbierany jest jako dość harmonijny, co podkreślają formy obiektów hydrotechnicznych bardzo dobrze wkomponowane w krajobraz.

Obok walorów przyrodniczych na krajobraz Parku i jego otuliny wpływają elementy kulturowe: pałace i dwory z parkami zabytkowymi oraz folwarki, które niejednokrotnie powiązane są z cennymi alejami starych drzew. Razem tworzą harmonijne dopełnienie leśnego krajobrazu Parku. Do najstarszych obiektów kulturowych należą grodziska i stanowiska archeologiczne. Specyficznym elementem krajobrazu kulturowego są zabytkowe kościoły drewniane zwłaszcza te o budowie szachulcowej, którym towarzyszą zabytkowe cmentarze. Jak wspomniano krajobrazy kulturowe

związane z zabytkowymi obiektami pałaców i dworów zlokalizowane są głównie w zewnętrznej strefie Parku oraz w otulinie. Wiele z nich jest słabo zachowana lub niewłaściwie wykorzystywana co przyczynia się do ich degradacji.

Podsumowując walory krajobrazowe PKDS są dość charakterystyczne dla strefy przejściowej pomiędzy pasem Pojezierzy i Pobrzeży Południowobałtyckich.

W skali lokalnej Park cechują raczej kameralne wnętrza krajobrazowe związane z kompleksami leśnymi, zaś krajobrazy otwarte z rozległymi widokami znajdują się głównie na obrzeżach Parku oraz w sąsiedztwie zbiorników zaporowych oraz większych jezior jak Jasień. Szczegółowa ich charakterystyka została przedstawiona w pkt.3.2.

3.2. Wyniki inwentaryzacji stanu krajobrazów, punktów, osi i przedpoli widokowych

3.2.1. Fizjonomia krajobrazu i potencjał ekspozycyjny

Krajobraz odzwierciedla procesy zachodzące w środowisku zarówno przyrodniczym jak i kulturowym, stanowiąc swoistą fizjonomię środowiska (Bogdanowski 1999).

Fizjonomię krajobrazu PKDS charakteryzuje przede wszystkim malownicza dolina rzeki Słupi wraz ze znajdującymi się wzdłuż jej biegu zbiornikami wodnymi. Meandrujący przebieg rzeki stwarza ciekawe widoki i to zarówno na terenach leśnych (malownicze konary powalonych drzew, sylwetki drzew rosnących na brzegu rzeki) jak i łąkowych (dalekie widoki). Liczne dopływy Słupi, m.in. rzeki Kamienica, Bytowa, ale też mniejsze ciek, tworzą atrakcyjne fizjonomicznie układy liniowe wśród lasów. Walory fizjonomiczne krajobrazu PKDS to również licznie występujące na jego obszarze jeziora. Zbiorniki wodne, zróżnicowane wielkością, o urozmaiconej linii brzegowej położone są zazwyczaj na terenach leśnych i tworzą cenne wnętrza krajobrazowe. W strukturze użytkowania PKDS dominują tereny leśne (ponad 70% powierzchni Parku). Zwarte kompleksy leśne nie stwarzają potencjału widokowego, nie umożliwiają zatem dalekich, panoramicznych widoków. Wnętrza leśne w postaci łąk (polany śródleśne) są nieliczne. Tereny otwarte niezalesione, tj. tereny rolnicze (łąki i pola uprawne) stanowią stosunkowo niewielką część powierzchni Parku. Zlokalizowane są głównie na obrzeżach PKDS i towarzyszą zwartej zabudowie wiejskiej. Przebiegające przez te tereny drogi i szlaki, w zależności od warunków topograficznych, umożliwiają dalekie widoki w głąb Parku.

Na potencjał ekspozycyjny Parku wpływa też zrealizowany na początku XX w. system hydrotechniczny z licznymi budowlami hydrotechnicznymi oraz kanałami i zbiornikami wodnymi. Elementy systemu zlokalizowane są często w miejscach, które umożliwiają dalekie, panoramiczne widoki (np. przy jeziorze Konradowo czy Zamku Wodnym w Gałąźni Małej). System ten, także z uwagi na walory kulturowe (zabytkowe formy budowli) stanowi duży walor fizjonomiczny PKDS.

Rzeźba terenu jest dosyć zróżnicowana i stanowi ważny element krajobrazu, często decydujący o jego charakterze. Zróżnicowanie to wiąże się przede wszystkim z dolinami rzek choć charakterystyczne są również pagórki morenowe i obszary wysoczyznowe. Większe deniwelacje i bardziej urozmaicona rzeźba terenu związana jest z południową – pojezierną częścią Parku, część północna jest bardziej monotonna i charakteryzuje się mniejszymi deniwelacjami. Wzniesienia morenowe występują na południe od linii Żelki-Krzynia, lokalnie (w zależności od zagospodarowania terenu i formy użytkowania) wzniesienia terenowe umożliwiają dalsze widoki. Warunki fizjograficzne, z uwagi na duże zalesienie Parku, nie odgrywają jednak wiodącej roli w kontekście jego walorów fizjonomicznych.

Walory fizjonomiczne Parku wiążą się także z krajobrazem kulturowym. Zabudowa wiejska – zarówno jej układ jak i pojedyncze zabytkowe stare budynki – stanowią duże walory widokowe.

Zabudowa starych wsi jest zwarta i tworzy czytelne przestrzenne układy. Wsie mają układ ulicówki, owalnicy lub mają formę wielodrożnicy. Dodatkową atrakcją są pozostałości zabytkowych starych budynków (m.in. o konstrukcji szachulcowej). Liczne dawne zabudowania pałacowe, dwory, folwarki, spichlerze i młyny kreują lokalnie atrakcyjne widoki. Niestety zły stan ich zachowania (w wielu przypadkach), zaburzona ekspozycja bądź obecne formy użytkowania, zmniejszają walory fizjonomiczne i wpływają negatywnie na doznania widokowe. Antropogeniczny wpływ na krajobraz Parku to również malownicze stare aleje drzew. Gęste zadrzewienia – najczęściej lipy, dęby i klony – posadzone zostały wiele lat temu, przed II, a często przed I wojną światową, i towarzyszą wąskim drogom. Wiele z takich dróg do dziś zachowało brukowe kamienne nawierzchnie. Starodrzew i kamienna nawierzchnia nadają ciągom komunikacyjnym unikalnego charakteru stanowiąc przy tym duże walory widokowe. Widoki te mają charakter liniowy, w związku z czym wzrok kierowany jest przez układ drzew. W wielu przypadkach, gdy drogi przebiegają przez tereny rolne, aleje stanowią atrakcyjne ciągi widokowe otwierając wzrok obserwatora na okoliczne pola uprawne i łąki.

W opracowaniu i analizach fizjonomicznych krajobrazu przyjęto następujące definicje pojęć:

- punkt widokowy: miejsce lub punkt topograficznie wyniesiony w terenie, który umożliwia rozległe i dalekie widoki w wielu kierunkach. Punkt widokowy może mieć charakter naturalny lub antropogeniczny;
- otwarcie widokowe: miejsce lub punkt w terenie umożliwiające rozległy, panoramiczny widok, zazwyczaj w jednym kierunku. Widok jest szeroki, ale ograniczony (kulisy panoramy);
- ciąg widokowy: umożliwia dalekie widoki w różnych kierunkach. Towarzyszy elementom liniowym, takim jak drogi, szlaki piesze, rowerowe, wodne, itp. Umożliwia postrzeganie dalekich panoram krajobrazowych;
- oś widokowa: wyobrażalna prosta kierująca wzrok na charakterystyczny i atrakcyjny element krajobrazu (naturalny bądź antropogeniczny). Towarzyszy elementom liniowym, widok osiowy naprowadza na akcent lub dominantę;
- wnętrze krajobrazowe: fragment przestrzeni otaczającej obserwatora, wyodrębniony z otoczenia przez odpowiednią kompozycję form ukształtowania i pokrycia terenu. W zależności od charakteru możemy wyróżnić wnętrza przyrodniczo-krajobrazowe lub architektoniczno-krajobrazowe;
- przedpole ekspozycji: rozległe płaszczyzny, w szczególności zbiorniki wodne, tereny łąk i pól uprawnych oraz płaskie dna dolin i zbocza, które umożliwiają ekspozycję widokową cennych elementów krajobrazu naturalnego i/ lub kulturowego;
- dominanta - obiekt w krajobrazie o wiodącym oddziaływaniu wizualnym, silna forma przestrzenna wertykalna (wysokościowa) lub horyzontalna (przestrzenna, powierzchniowa), zidentyfikowano dominanty pozytywne, negatywne i neutralne.

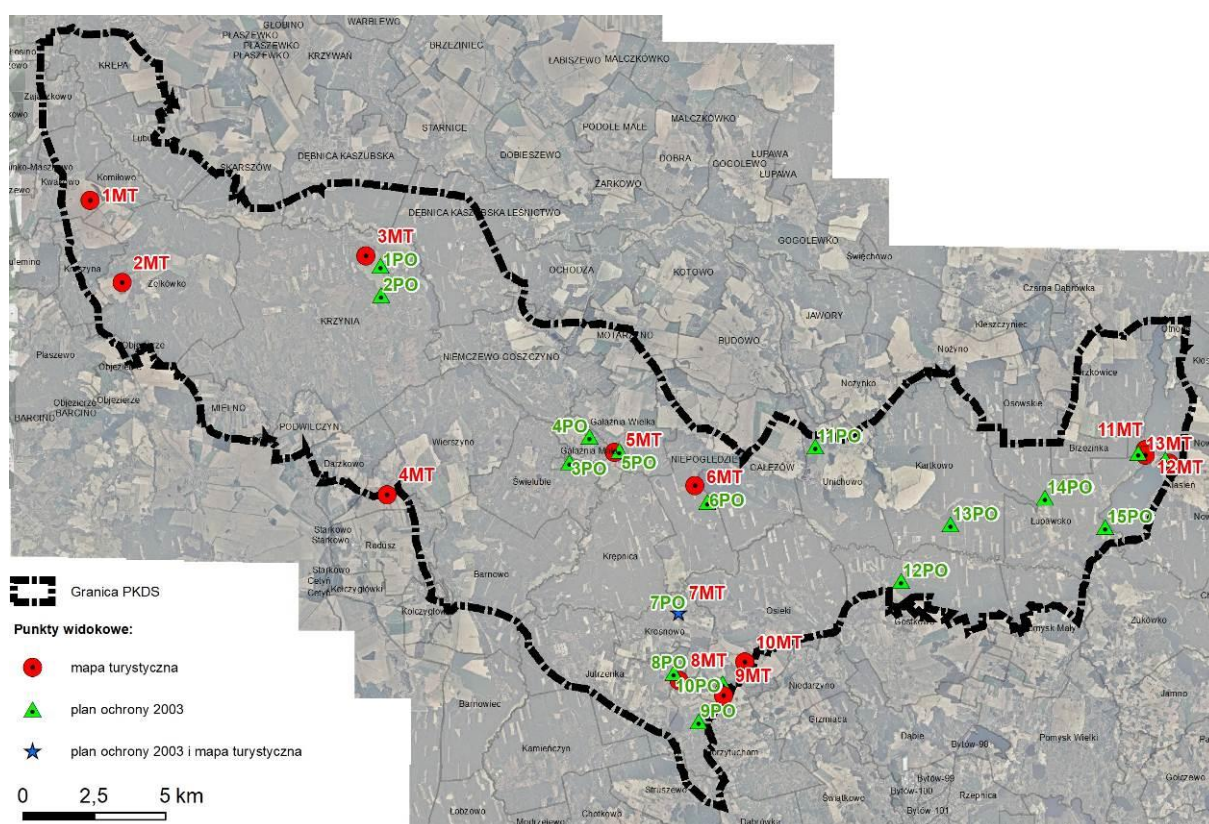
Przestrzenne rozmieszczenie walorów fizjonomicznych PKDS przedstawiono szczegółowo na mapie w skali 1:50 000 (Załącznik 4).

3.2.2. Krótka charakterystyka i analiza dotychczas wyznaczonych punktów widokowych.

Dotychczas na terenie PKDS wyznaczono w sumie kilkadziesiąt punktów widokowych. Są one przedstawione na mapach turystycznych Parku oraz na mapach tematycznych w planie ochrony z 2003 roku. W ramach badań terenowych i analiz fizjonomicznych przedstawiono główne mankamenty adaptacji dotychczas wyznaczonych punktów widokowych.

Żaden z nich nie funkcjonuje jako urządzony punkt widokowy (tzn. nie jest wyposażony w elementy infrastruktury turystycznej ani nie jest oznaczony w terenie). Wiele z punktów wyznaczono w miejscach trudno dostępnych, np. na wzniesieniach wśród pól, poza drogami i szlakami. Inne z kolei wytyczone zostały na obszarach leśnych przez co widoki, w szczególności w okresie wegetacyjnym, są mocno ograniczone. Pod względem fizjonomicznym wiele z wyznaczonych punktów ma charakter nie punktów a otwarć widokowych, a w pojedynczych przypadkach ciągów widokowych. Najbardziej dogodne do wykorzystania – spośród wytyczonych dotychczas punktów – są punkty zlokalizowane przy jeziorach bądź na mostach na rzece Słupi.

Pewnym problemem jest rozbieżność danych odnośnie do lokalizacji punktów widokowych. Na wspomnianych mapach znajdują się często w tych samych rejonach jednak ich dokładne położenie różni się. Niektóre z dotychczas wyznaczonych punktów uznano za wartościowe i spełniające kryteria punktów/ otwarć widokowych. Zostały zdiagnozowane jako punkty do adaptacji.

Ryc. 3 Lokalizacja punktów widokowych wg mapy turystycznej (2016) i planu ochrony (2003). (Opracowanie własne na podstawie ww. materiałów)

Tab. 2 Krótka charakterystyka dotychczasowych (wyznaczonych na mapach turystycznych i w dokumentacji do planu ochrony z 2003 r.) punktów widokowych:

Tymczasowy nr punktu w celu identyfikacji	Numeracja nowych/ adaptowanych punktów	Lokalizacja	Typ punktu (wg przyjętych definicji)	Opis widoku	Uwagi/ wskazania do zmian
Mapa turystyczna Parku z 2016 r. Wydawca: Eko-Kapio (w opracowaniu mapy wykorzystano materiały i pomoc kierownictwa Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”)					
1MT	C1	Kwakowo, gm. Kobylnica	Ciąg widokowy	Ciąg widoków panoramicznych wzdłuż drogi porośniętej aleją drzew.	Widok ograniczony sezonowo wysokimi uprawami (np. kukurydza). Diagnoza: charakter miejsca predysponuje je do utworzenia ciągu widokowego (C1)
2MT	C2	Żelkówko, gm. Kobylnica	Ciąg widokowy	Widoki na pagórkowaty krajobraz rolniczy (łąki i pola uprawne)	Widok ograniczony krzewami i podrostami przydrożnymi oraz sezonowo wysokimi uprawami (np. kukurydza). Diagnoza: charakter miejsca predysponuje je do utworzenia ciągu widokowego (C2)
3MT		Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	-	Dalekie widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne i łąki	Punkt mało precyzyjnie oznaczony na mapie, tj. na wzniesieniu (pole uprawne), ale poza ścieżką, stąd trudno dostępny. Dolina Słupi jest niewidoczna, zlokalizowana poniżej i przesłonięta drzewami. Diagnoza: Zaleca się przesunięcie punktu w pobliże udostępnionej dla ruchu ścieżki pieszo-rowerowej (nowy punkt o nr 3)
4MT	O2	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	Otwarcie widokowe	Dalekie widoki w kierunku wsi Wierszyno. W tle widoczna zabytkowa aleja	Diagnoza: punkt do adaptacji jako otwarcie widokowe O2

				łącząca wieś z miejscowością Górki.	
5MT	O6	Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy	Otwarcie widokowe	Krajobraz kulturowy powstały w wyniku realizacji układu hydrotechnicznego (kanały wodne, budowle hydrotechniczne). Dalekie, wieloplanowe widoki na łąki, grupy zadrzewień i lasy	Punkt przy zamku wodnym. W pobliżu tabliczka informacyjna na temat zamku wodnego i zrealizowanego systemu hydrotechnicznego. Diagnoza: punkt do adaptacji jako potencjalne otwarcie widokowe O6. Obecnie obowiązuje zakaz wchodzenia na zamek wodny i w związku z tym brak wstępu na wały kanału
6MT	O7	Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska	Otwarcie widokowe	Widok na jezioro Głębokie i Zamek na Wodzie.	Punkt zlokalizowany przy parkingu leśnym. Obecnie widoki są ograniczone przez drzewa i krzewy. Diagnoza: punkt do adaptacji jako otwarcie widokowe O7
7MT		Krosnowo, gm. Borzytuchom	-	Widoki na krajobraz rolniczy okolic wsi Krosnowo	Punkt mało precyzyjnie oznaczony na mapie turystycznej, tj. na wzniesieniu (pole uprawne), ale poza szlakiem, stąd trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu na wzniesieniu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania. Wyznaczono otwarcie widokowe w pobliżu, przy drodze (z widokiem w kierunku północnym) – otwarcie O9.
8MT	O10	Borzytuchom, gm. Borzytuchom	Otwarcie widokowe	Szeroki widok na taflę jeziora lobeliowego (jez. Okoniewskie)	Punkt zlokalizowany na brzegu jeziora. Urządzony jest pomost drewniany.

					Diagnoza: punkt do adaptacji jako otwarcie widokowe O10
9MT		Osieki, gm. Borzytuchom	-	Widok na tereny rolnicze wsi Borzytuchom	Punkt zlokalizowany poza szlakiem, wśród pól, na wzniesieniu - trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
10MT		Osieki, gm. Borzytuchom	Punkt widokowy	Widoki na okoliczne pola, łąki, zadrzewienia, zabudowę wiejską i jeziora	Punkt zlokalizowany na wzniesieniu, ale poza szlakiem, z dala od dróg, trudno dostępny. Wytoczony jest pośród zadrzewień stąd widoki są mocno ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
11MT	7	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	Punkt widokowy	Dalekie widoki na jezioro Jasień	Punkt zlokalizowany na moście. Diagnoza: do adaptacji jako punkt widokowy
12MT		Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	Otwarcie widokowe	Widok na jezioro Jasień	Punkt stosunkowo trudno dostępny, zadrzewienia ograniczają nieco widok Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
13MT	016	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	Otwarcie widokowe	Widok na jezioro Jasień	Diagnoza: do adaptacji jako otwarcie widokowe O16
Plan ochrony Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” – 2003 r.					
1PO		Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	-	Dalekie widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne i łąki	Punkt jest poza szlakiem, na polu uprawnym, stąd trudno dostępny.

					Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
2PO		Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	-	Widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne i łąki	Punkt jest poza szlakiem, stąd trudno dostępny. Wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
3PO		Świelubie, gm. Kołczygłowy	-	Widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne i łąki	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
4PO		Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy	-	Widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne, łąki i lasy	Punkt wyznaczony poza szlakiem, na terenie prywatnej posesji – trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
5PO		Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy	-	Widoki w kierunku doliny Słupi oraz na pola uprawne, łąki i lasy	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
6PO		Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska		Widoki na jezioro Głębokie	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego

					wykorzystania
7PO		Krosnowo, gm. Borzytuchom	-	Widoki na krajobraz rolniczy okolic wsi Krosnowo	Punkt trudno dostępny dla turystów, zlokalizowany na polu uprawnym, poza szlakiem, drogą. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
8PO		Jutrzenka, gm. Borzytuchom		Widok na jeziora lobeliowe	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Poza szlakiem, drogą. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
9PO		Borzytuchom, gm. Borzytuchom		Widok na krajobraz rolniczy wsi Borzytuchom i na jezioro Duże	Punkt jest poza szlakiem, na polu uprawnym, stąd trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
10PO		Osieki, gm. Borzytuchom		Tereny leśne	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Poza szlakiem, drogą. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
11PO		Unichowo, gm. Czarna Dąbrówka		Widok na jezioro Unichowskie	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania

12PO		Gostkowo, gm. Bytów		Widok na dolinę Słupi	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Poza szlakiem, drogą. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
13PO		Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka		Krajobraz jezior i lasów	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
14PO		Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka		Widok na jezioro Skotawskie Duże	Punkt wyznaczony na terenach leśnych – widoki ograniczone. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
15PO	O14	Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka		Widok na jezioro Jasień	Punkt przy szlaku, na brzegu jeziora. Widok nieco przesłaniają zadrzewienia. Diagnoza: możliwość adaptacji jako otwarcie widokowe O14
16PO		Jasień, gm. Czarna Dąbrówka		Daleki widok na jezioro Jasień	Punkt wyznaczony poza szlakiem – trudno dostępny. Diagnoza: lokalizacja punktu nie stwarza możliwości jego turystycznego wykorzystania
17PO	O15	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	Otwarcie widokowe	Daleki widok na jezioro Jasień	Punkt przy drodze, na brzegu jeziora. Diagnoza: możliwość adaptacji jako otwarcie widokowe O15

Fot. 2 Aleja drzew wzdłuż drogi Kwakowo-Komiłowo. Punkt 1MT. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 3 Widoki przy drodze w miejscowości Żelki. Punkt 2MT. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 4 Ograniczony drzewami widok z punktu widokowego w Krzynie. Punkt 3MT. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 5 Wierszyno. Widok na zabudowania wiejskie i aleję drzew. Punkt 4MT/ O2. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 6 Ograniczony drzewami widok na jezioro Głębokie. Punkt nr 6MT/ O7. (Fot. Wasilewski M., 2020)

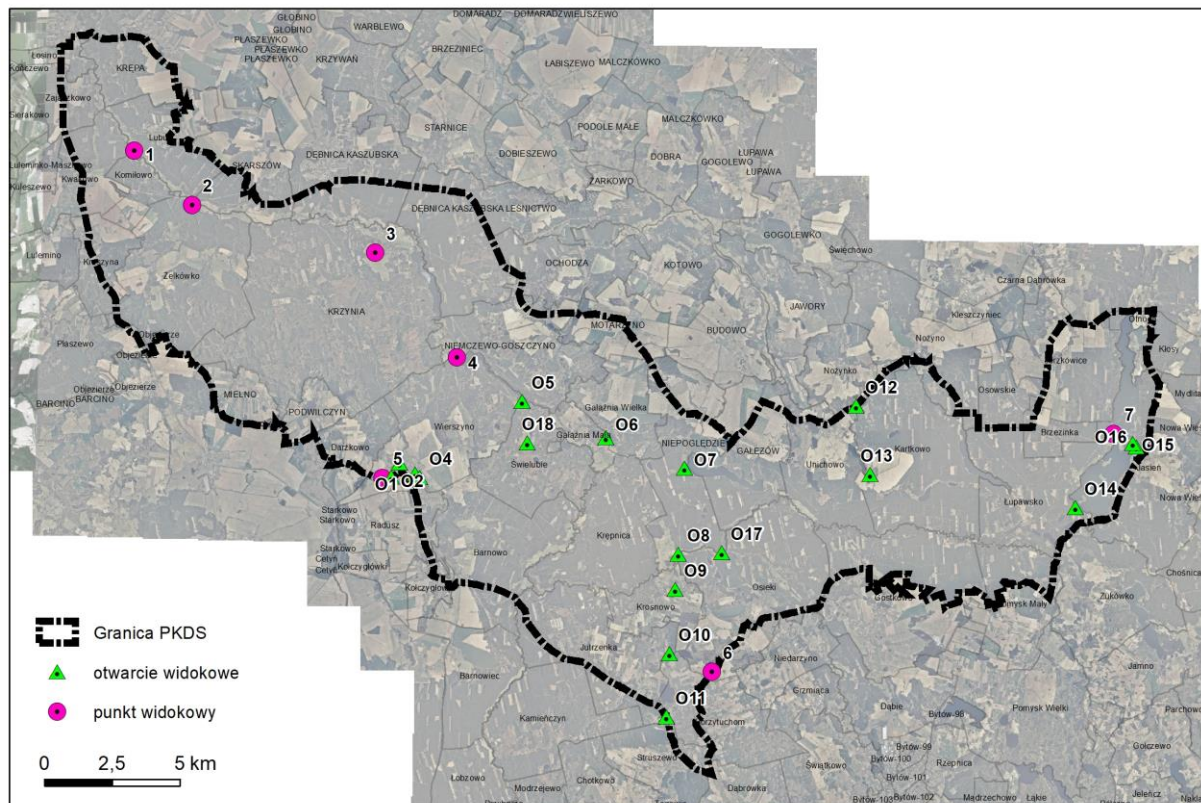
Fot. 7 Jezioro Okoniewskie. Punkt nr 8MT/ O10. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 8 Otwarcie widokowe na jezioro Jasień – punkt nr 13MT/ O16. (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.2.3. Identyfikacja punktów i otwarć widokowych. Szczegółowa charakterystyka wybranych widoków i panoram

Badania terenowe pozwoliły nie tylko ocenić lokalizację dotychczas wyznaczonych punktów widokowych, ale **również wyznaczyć nowe miejsca**, które powinny służyć jako punkty lub otwarcia widokowe. Część dotychczasowych punktów uznano za wartościowe i przeznaczono do adaptacji, część wymaga drobnych korekt w postaci doprecyzowania lokalizacji na mapach. W opracowaniu wskazano również atrakcyjne ciągi i osie widokowe.

Ryc. 4 Lokalizacja zidentyfikowanych punktów i otwarć w PKDS. (Opracowanie własne)

Poniżej przedstawiono charakterystykę wybranych punktów i otwarć widokowych. Sporządzono szczegółową analizę dla wybranych miejsc, prezentujących charakterystyczne dla Parku krajobrazy związane ze Słupią, jeziorami, terenami łąk i pastwisk oraz syntetyczny opis kilku innych atrakcyjnych widoków.

Szczegółowa analiza fizjonomiczna wybranych punktów i otwarć widokowych:

Punkt nr 2 – punkt widokowy

Lokalizacja: Na granicy miejscowości Lubuń i Żelkówko, gm. Kobylnica. Punkt zlokalizowany na moście, na rzece Słupia, w pobliżu przystani kajakowej Lubuń. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: Rozległy widok na dolinę rzeki Słupi. Rzeka w tym rejonie przepływa przez obszar niezalesiony, użytkowany jako łąki. Tłem dla widoku są lasy. Widok w obu kierunkach, w kierunku zachodnim widoczne elementy zagospodarowania przystani kajakowej.

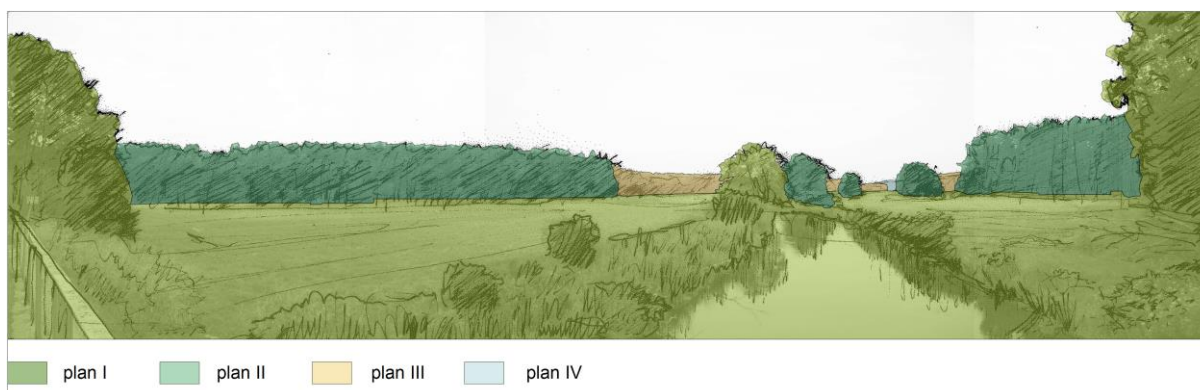

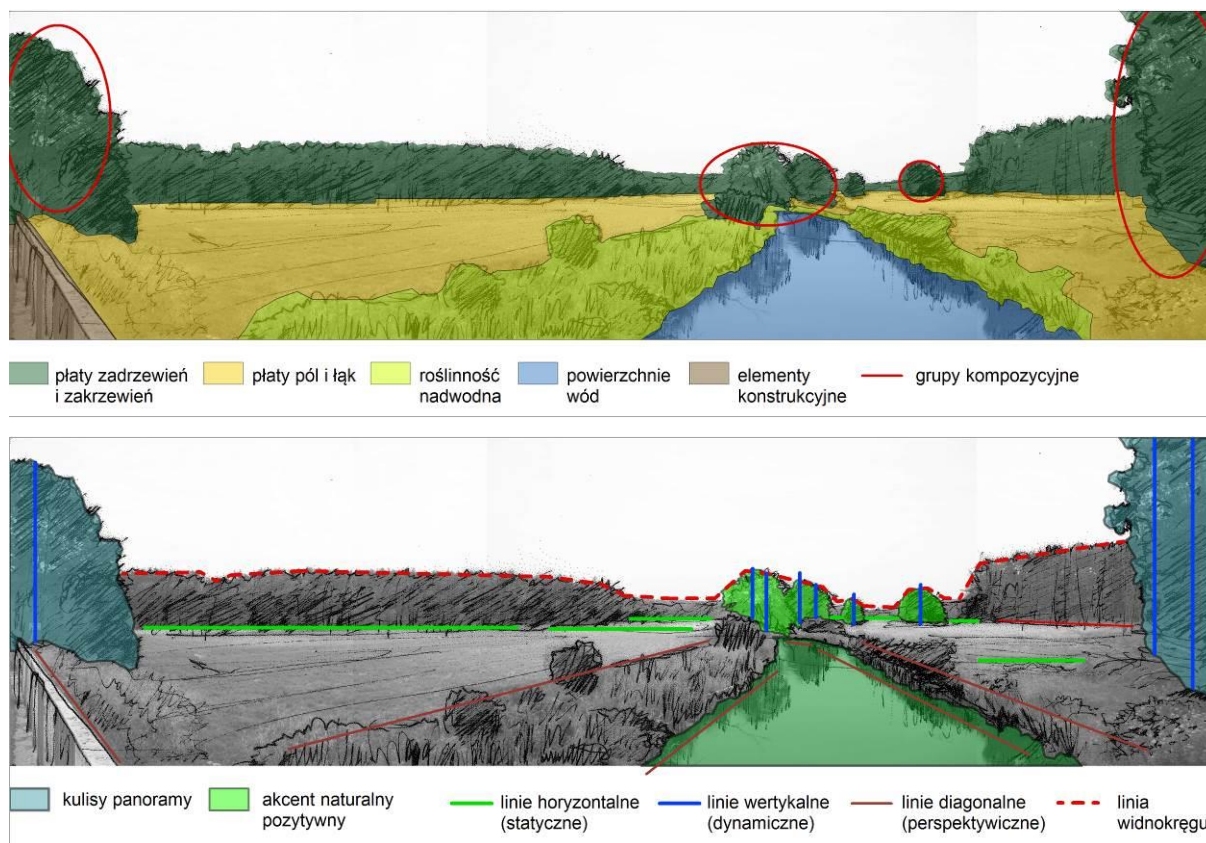
Tab. 3 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 2

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy			
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Płaty łąk, powierzchnie wód, roślinność nadwodna, zadrzewienia	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne	Grupy drzew i krzewów	Grupy drzew i krzewów		
Akcenty naturalne	Rzeka Słupia, Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów		
Akcenty kulturowe neutralne		Ogrodzenie z drewnianych palików		
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	Liczne LD, pojedyncze LW	Linie LH	Linie LH	Linie LH

Fot. 9 Widok z punktu nr 2 (Fot. Wasilewski M., 2020)

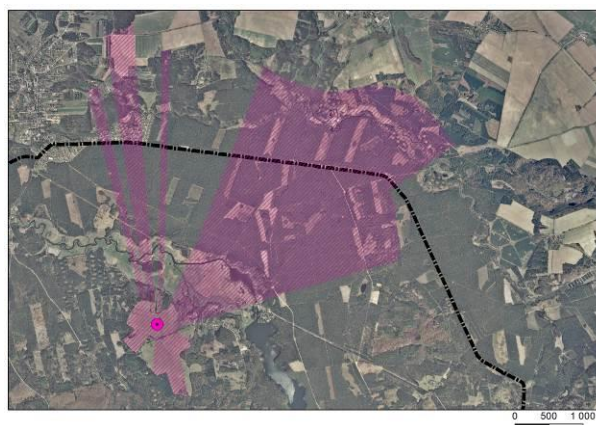

Ryc. 5 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 2.

Punkt nr 3 – punkt widokowy

Lokalizacja: Krzynia, gm. Dębica Kaszubska, punkt widokowy przy drodze śródpolnej. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyką: daleki i szeroki widok przedstawiający tereny rolnicze (łąki i pola uprawne) i lasy. Widok urozmaicają grupy zadrzewień, zadrzewienia przydrożne oraz stanowiący akcent naturalny zbiornik wodny Krzynia Mała. Tłem dla widoku są lasy, porastające wzniesienia morenowe w otoczeniu jeziora Krzynia.

Tab. 4 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 3

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy					
Plany widoku	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V	PLAN VI
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Płaty łąk, droga polna	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień; powierzchnia wód

Grupy kompozycyjne		Grupa drzew i krzewów				
Akcenty naturalne						Zbiornik wodny – j. Krzynia Mała
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	Liczne LH, występują też LD	LH	LH	LH	LH	LH

Fot. 10 Widok z punktu nr 3 (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 6 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 3.

Punkt nr 5 – punkt widokowy

Lokalizacja: Wierszyno, gm. Kołczygłowy, na granicy Parku. Punkt przy drodze między Wierszyno a Darżkowo. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: rozległy, wieloplanowy panoramiczny widok, głównie w kierunku północnym (w kierunku wsi Podwilczyn). Widok w kierunku południowym ograniczony nieco przez uwarunkowania topograficzne. Widoki przedstawiają pagórkowaty morenowy krajobraz pól uprawnych urozmaicony zadrzewieniami śródpolnymi i lasami. Kolejne, dalekie plany perspektywy stanowią płaty lasów i zadrzewień.

Tab. 5 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 5

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
Plany widoku	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V, VI i VII
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Płaty pól i łąk, płaty zadrzewień i zakrzewień, pojedyncze drzewa, droga	Płaty pól i łąk, płaty zadrzewień i zakrzewień, pojedyncza zabuowa	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne		Grupa drzew i krzewów			
Akcenty naturalne		Grupa drzew i krzewów			
Akcenty kulturowe negatywne		Pojedyncza zabudowa (dysharmonijny kolor)			
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	LD, LH, nieliczne LW	LD, LH	LH	LH	LH

Fot. 11 Widok z punktu nr 6. (Fot. Wasilewski M., 2020)

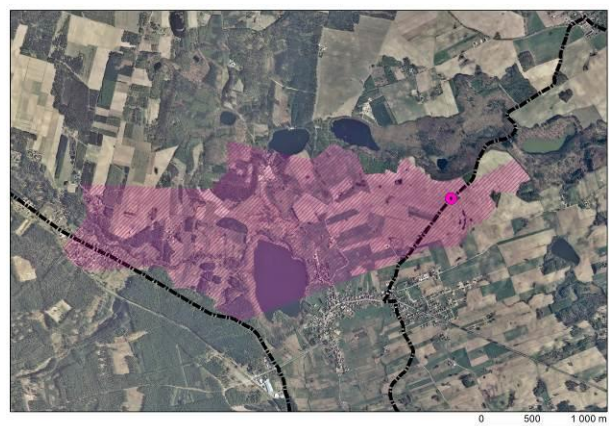
Ryc. 7 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 5.

Punkt nr 6 – punkt widokowy

Lokalizacja: Osieki, gm. Borzytuchom. Punkt zlokalizowany w pobliżu rezerwatu przyrody Grodzisko Borzytuchom, przy drodze pomiędzy wsiami Osieki i Borzytuchom.

Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyką: daleki widok w kierunku Ryczyna. Punkt widokowy przedstawia krajobraz rolniczy z zabudową wiejską (Borzytuchom). Rzeźba terenu sprawia, że Jezioro Duże nie jest widoczne. Wieloplanowe tło stanowią lasy i grupy zadrzewień. Porastają one delikatne wzniesienia, co urozmaica widok.

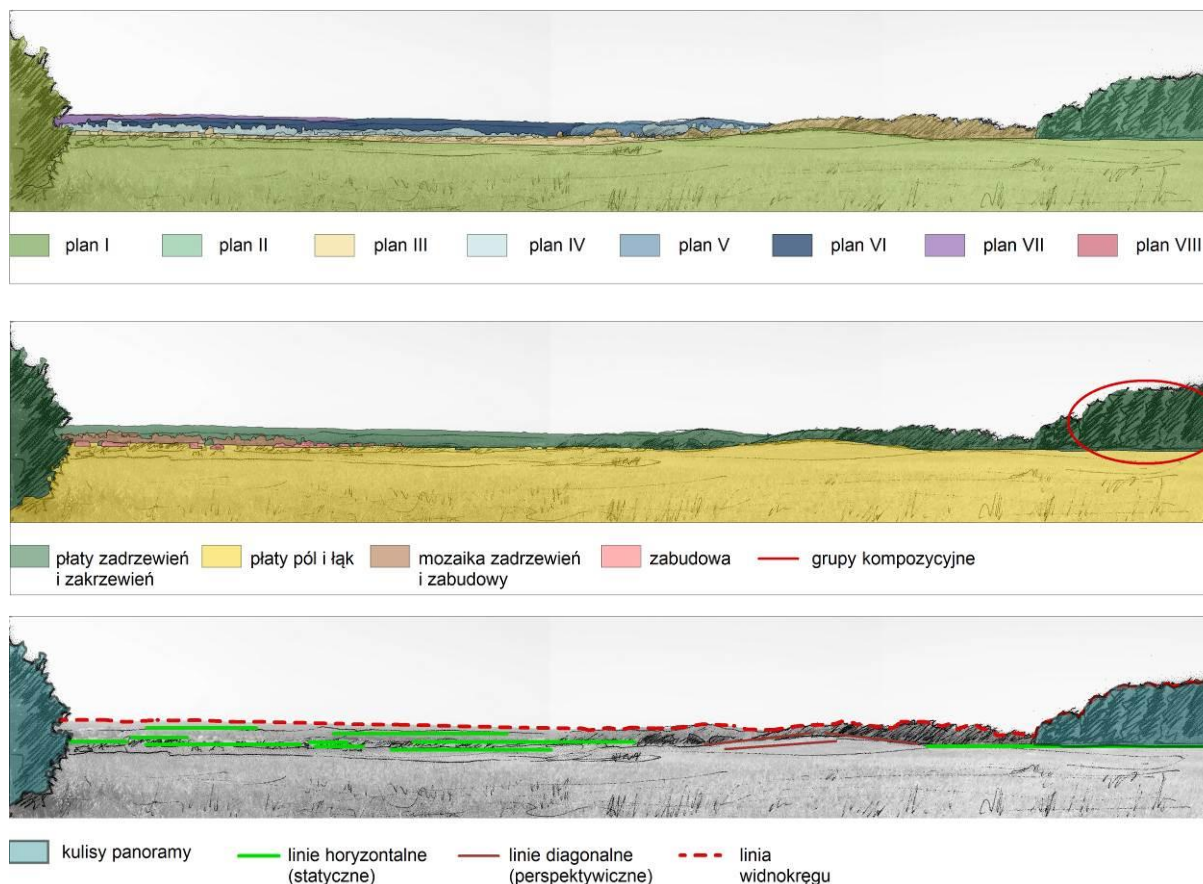

Tab. 6 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 6.

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V, VI, VII i VIII
Płaty/ Formy pokrycia terenu	Płaty łąk i pól uprawnych, pojedyncze grupy drzew i krzewów	Płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty łąk i pól uprawnych, zabudowa wiejska	Mozaika zadrzewień i zabudowy	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne		Grupa drzew i krzewów			
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	LH, nieliczne LD	LH	LH	LH	LH

Fot. 12 Widok z punktu nr 6. (Fot. Wasilewski M., 2020)

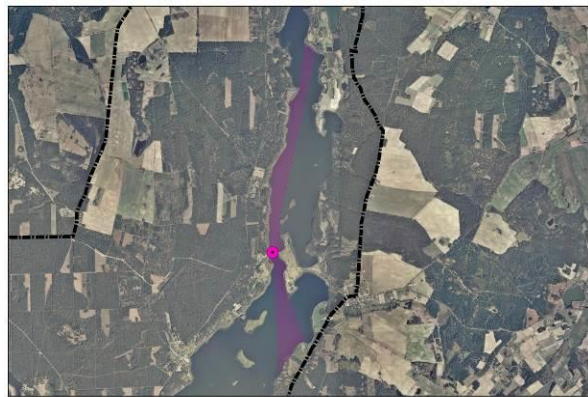
Ryc. 8 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 6.

Punkt nr 7 – punkt widokowy

Lokalizacja: Jasień, gm. Czarna Dąbrowka. Punkt zlokalizowany na moście, na jeziorze Jasień.

Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: daleki wieloplanowy widok z mostu w obu kierunkach (północ, południe). Głównym walorem fizjonomicznym jest tafla jeziora Jasień. Urozmaicona linia brzegowa, porośnięta lasem, dodaje atrakcyjności i zwiększa walory widokowe tworząc wiele planów. Tłem dla widoków są lasy.

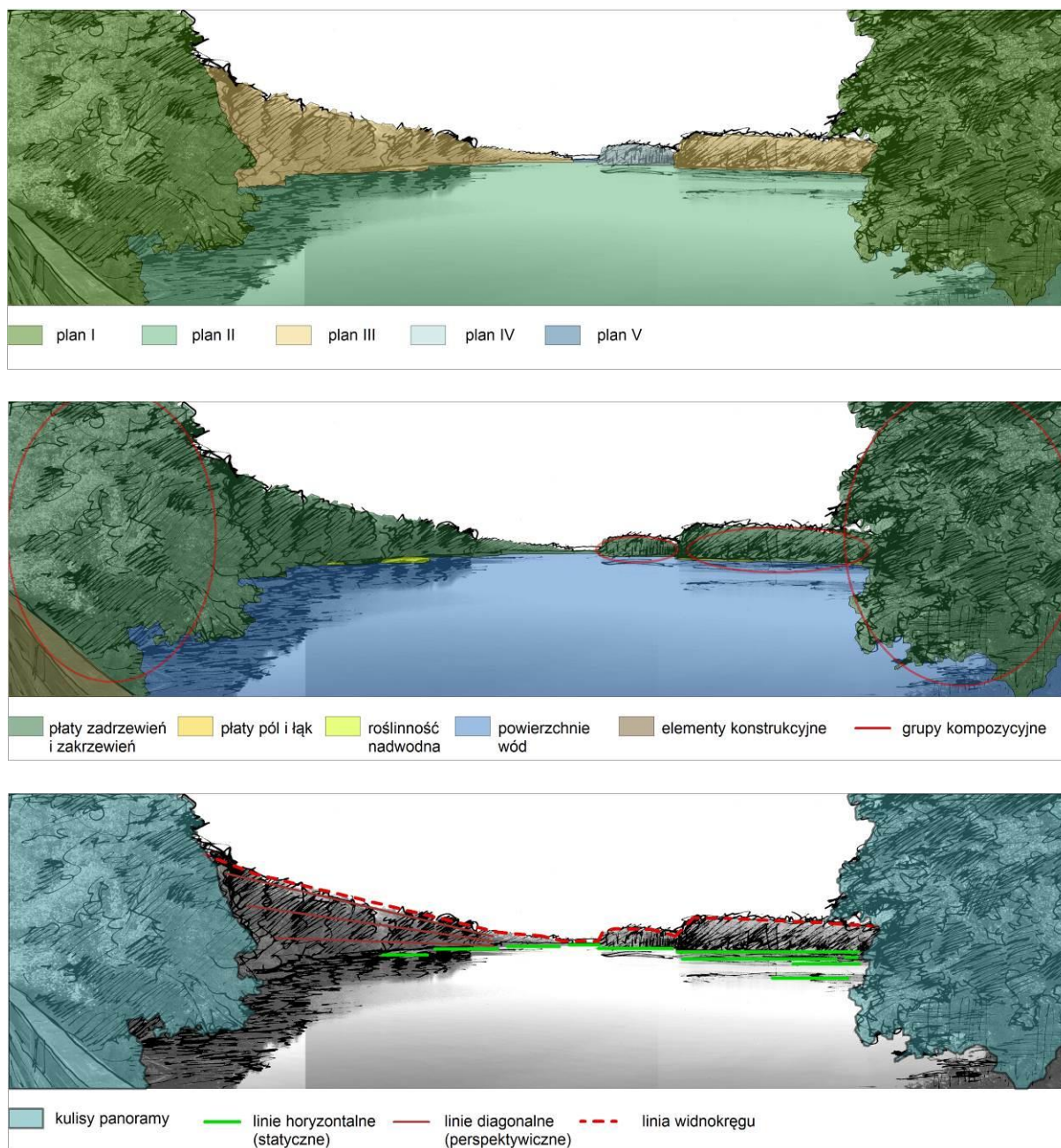

Tab. 7 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 7.

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V
Platy/ Formy pokrycia terenu	Grupy drzew i krzewów, elementy konstrukcyjne mostu	Powierzchnie wód	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne	Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów		
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)		LH	LH, LD	LH	LH

Fot. 13 Widok z punktu nr 7. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 9 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 7.

Punkt nr O1 – otwarcie widokowe

Lokalizacja: Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt zlokalizowany przy drodze wiejskiej łączącej wieś Wierszyno i Wierszynko. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: daleki wieloplanowy widok na pagórkowaty krajobraz łąkowy z pojedynczymi grupami drzew i zakrzewień oraz zadrzewieniami śródpolnymi. Urozmaicony układ zadrzewień zwiększa walory fizjonomiczne krajobrazu. Łąki są miejscem wypasu koni co dodatkowo urozmaica widok.

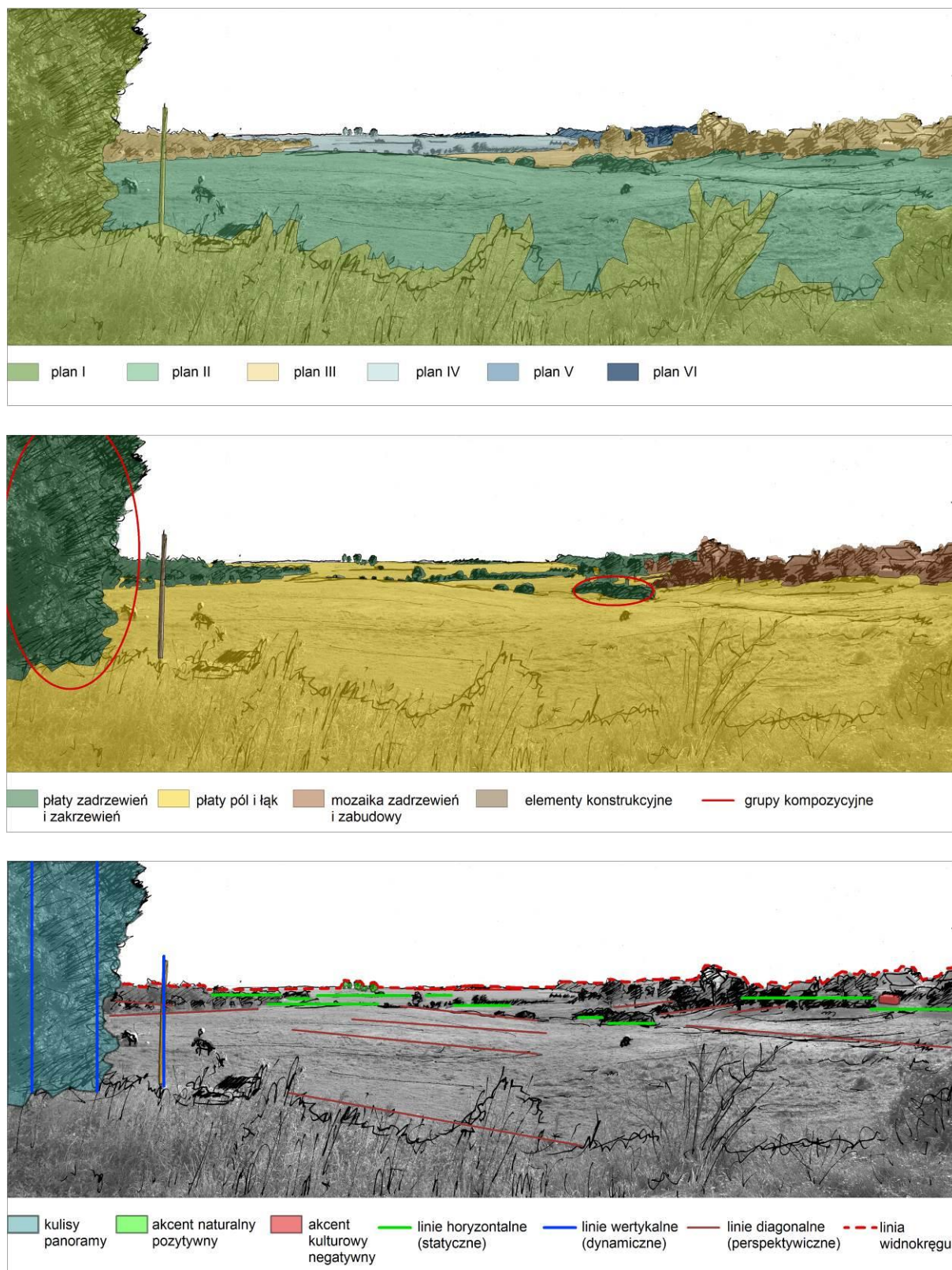

Tab. 8 Zestawienie charakterystycznych cech otwarcia widokowego O1

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V i VI
Platy/ Formy pokrycia terenu	Grupy drzew i krzewów, płaty łąk	Płaty łąk, grupy drzew i krzewów	Płaty zadrzewień i zakrzewień, mozaika zadrzewień i zabudowy, płaty łąk	Płaty łąk, płaty zadrzewień i zakrzewień	Płaty zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne	Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów			
Akcenty kulturowe negatywne		Wrak przyczepy kempingowej			
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	LW	LD	LH, LD	LH	LH

Fot. 14 Otwarcie widokowe nr O1. (Fot. Wasilewski M., 2020)

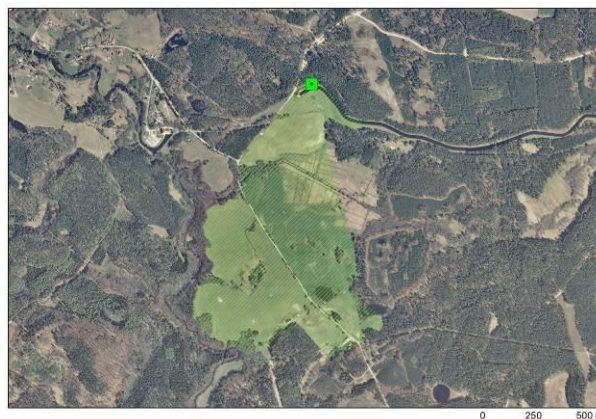

Ryc. 10 Analiza kompozycji widokowej otwarcia widokowego nr O1.

Punkt nr O6 – otwarcie widokowe

Lokalizacja: Gałąźnia Mała, gm. Kończygłowy. Punkt zlokalizowany na wale kanału wodnego przy Zamku Wodnym. Obecnie teren zamku jest niedostępny. Punkt należy uznać za potencjalny. Zakres widoku przedstawiono na Ryc. z prawej.

Krótką charakterystyka: daleki wieloplanowy widok w kierunku południowo-wschodnim. Widok przedstawia krajobraz kulturowy powstały w wyniku przekształceń rzeki Słupi i budowie sieci elektrowni wodnych z budowlami hydrotechnicznymi i kanałami. Tłem dla kanału wodnego i Zamku Wodnego są łąki, grupy drzew i krzewów oraz lasy.

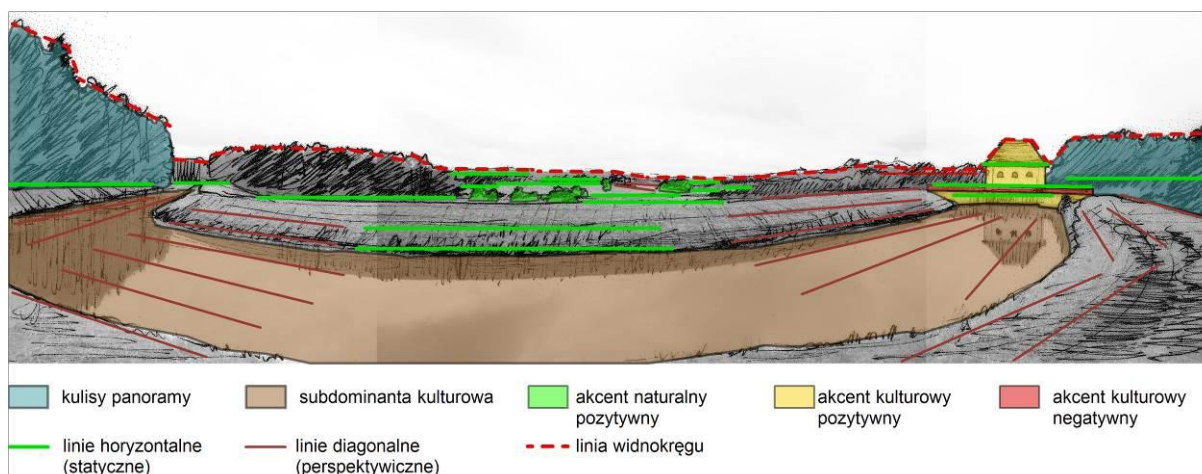
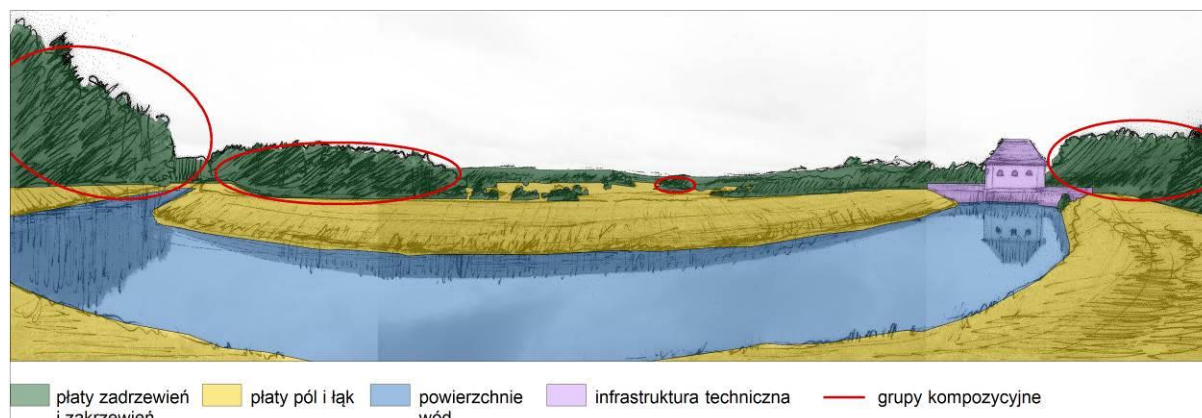

Tab. 9 Zestawienie charakterystycznych cech otwarcia widokowego O6.

Cechy charakterystyczne widoku/panoramy	Plany panoramy				
	PLAN I	PLAN II	PLAN III	PLAN IV	PLAN V
Platy/ Formy pokrycia terenu	Platy wód powierzchniowych, grupy drzew i krzewów, płaty łąk, budowla hydrotechniczna	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy łąk i pól uprawnych, Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień	Platy zadrzewień i zakrzewień
Grupy kompozycyjne	Grupa drzew i krzewów	Grupa drzew i krzewów			
Subdominanta kulturowa pozytywna	Kanał wodny				
Akcenty kulturowe pozytywny	Zamek Wodny				
Akcent naturalny pozytywny			Grupy drzew i krzewów		
Linie prowadzące: diagonalne (LD), horyzontalne (LH), wertykalne (LW)	LD, LH	LH	LH	LH	LH

Fot. 15 Widok z punktu nr O6. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 11 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr O6.

3.2.4. Syntetyczna charakterystyka pozostałych punktów i otwarć widokowych

W tabelach poniżej przedstawiono charakterystykę pozostałych punktów obserwacji i otwarć widokowych

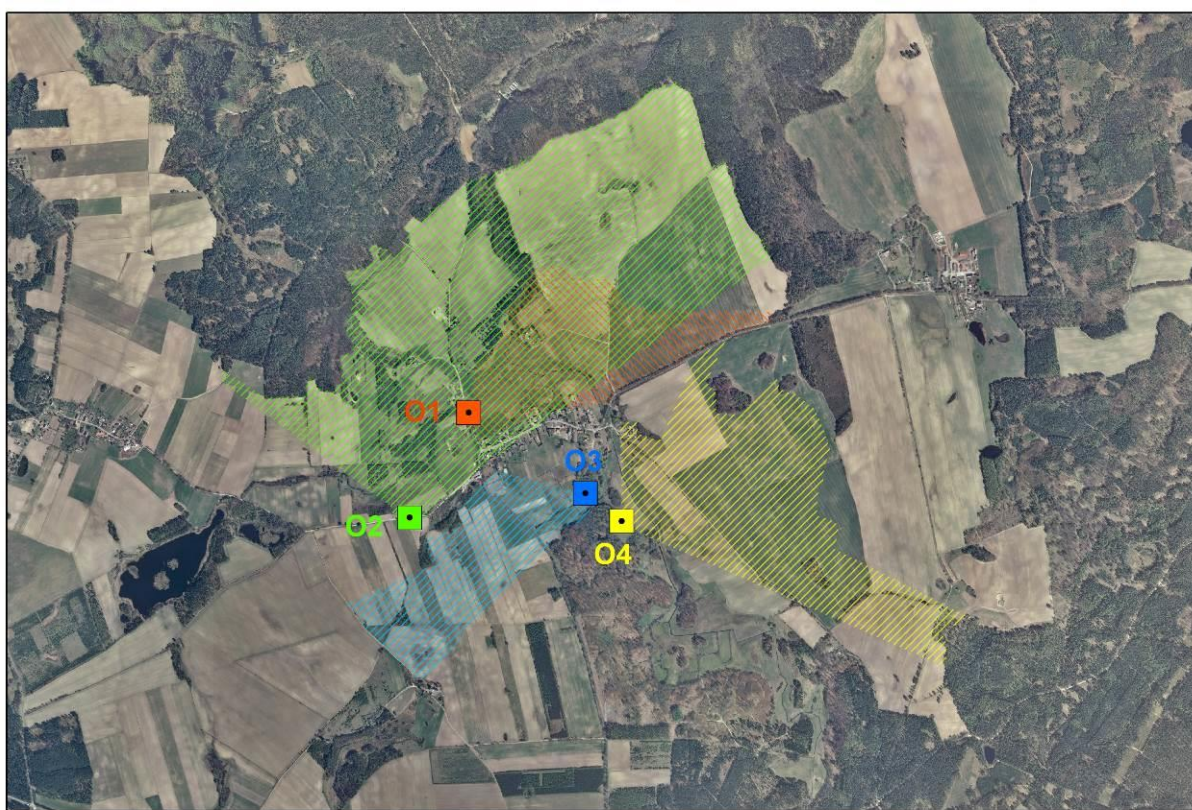
Tab. 10 Charakterystyka pozostałych punktów widokowych

Punkty widokowe (pozostałe, poza analizowanymi w poprzednim podrozdziale):			
Nr	Lokalizacja	Typ widoku	Charakterystyka
1	obr. ewid. Lubuń, gm. Kobylnica, most na rzece Słupia – widok na dolinę rzeki	Punkt widokowy	Dalekie widoki na rzekę Słupię i jej dolinę. Tereny łąkowe z grupami drzew i krzewów. Tłem dla widoków są lasy nadrzeczne
4	Strzegomino (Konradowo), gm. Dębica Kaszubska. Punkt na wale jez. Konradowo, przy zabytkowych słuzach	Punkt widokowy	Panoramiczny widok na jezioro Konradowo. W kierunku północno-zachodnim widok na budowle hydrotechniczne, kanał wodny i łąki.
			
Zasięg z punktu widokowego nr 1 (pkt po lewej) i 2 (pkt po prawej)		Zasięg z punktu widokowego nr 4	

Tab. 11 Charakterystyka pozostałych otwarć widokowych

Otwarcia widokowe (pozostałe, poza analizowanymi w poprzednim podrozdziale):			
Nr	Lokalizacja	Typ widoku	Charakterystyka
O2 (4MT)	obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt przy drodze polnej. Widok w kierunku	Otwarcie widokowe	Dalekie widoki w kierunku wsi Wierszyno. W tle widoczna aleja drzew łącząca wieś z miejscowością Górki

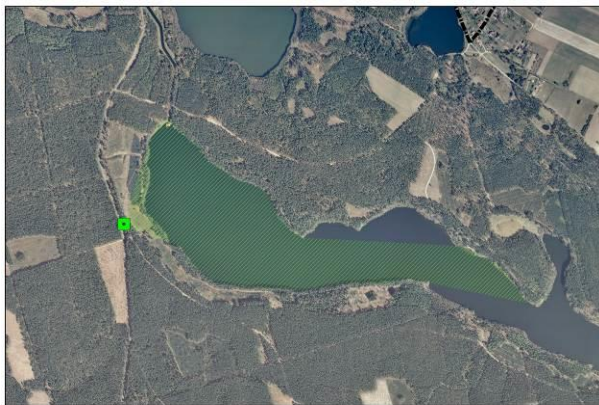

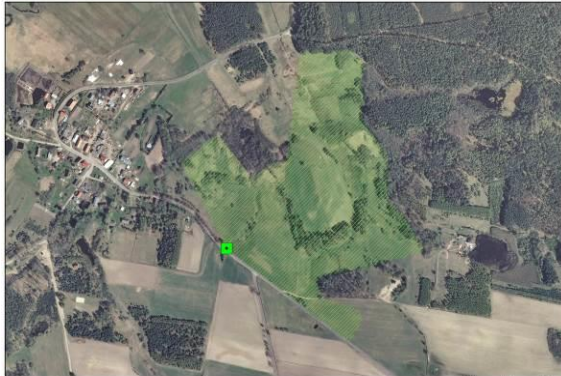

	północnym i północno-wschodnim		
O3	obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt przy drodze polnej. Widok w kierunku zachodnim	Otwarcie widokowe	Pagórkowaty krajobraz rolniczy pól uprawnych i łąk urozmaicony grupami drzew i krzewów
O4	obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt na łące, poza ścieżkami Widok w kierunku wschodnim	Otwarcie widokowe	Malowniczy krajobraz rolniczy pól uprawnych i podmokłych łąk urozmaicony grupami drzew i krzewów oraz ciekim. Okolice dawnego parku dworskiego.

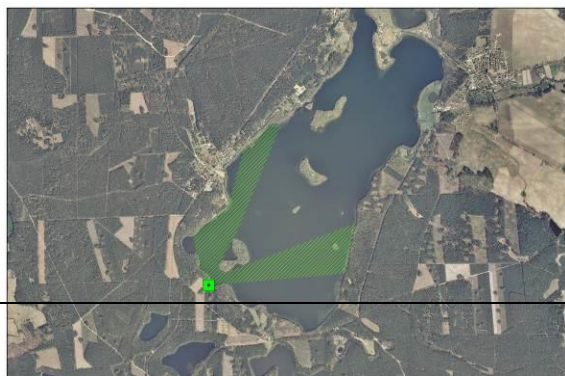

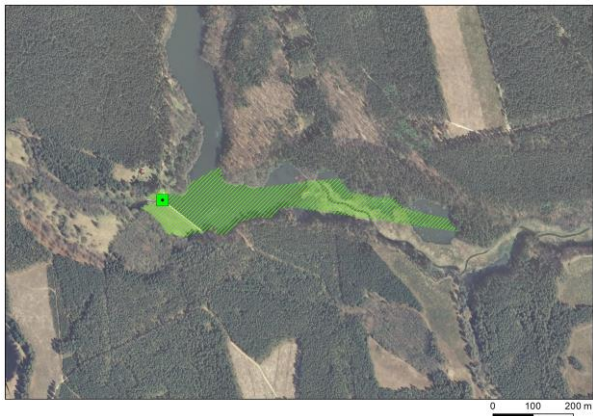
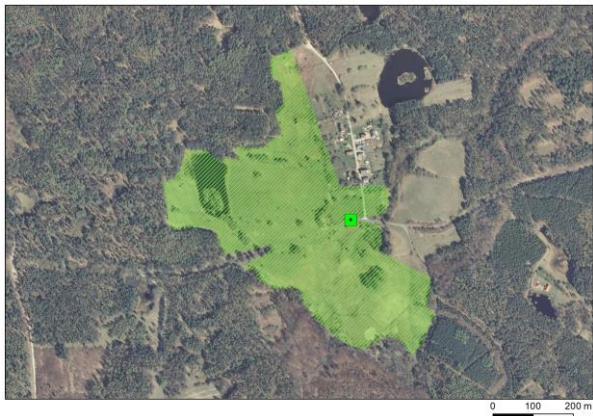
0 500 1 000 m

Zasięgi widoków (otwarcia widokowe 1 – 4)

O5 (potoczna nazwa „Cypel Remela”)	„Cypel Remela”, obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy. Punkt na końcu ścieżki śródleśnej. Widok na wszystkie kierunki.	Otwarcie widokowe	
	Opis: malowniczy widok na rozlewiska rzeki Słupi, tzw. Zalewy		

O6	Analiza fizjonomiczna i charakterystyka otwarcia widokowego w poprzednim rozdziale		
O7 (6MT)	obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska. Punkt zlokalizowany przy parkingu leśnym. Widok w kierunku wschodnim	Otwarcie widokowe	 0 250 500 m
	Opis: widok na jezioro Głębokie i Zamek na Wodzie.		
O8	obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska. Punkt przy drodze. Widok w kierunku północno- zachodnim	Otwarcie widokowe	 0 250 500 m
	Opis: rozległy widok na podmokłe łąki w dolinie tzw. Starej Słupi. Widok urozmaicają malownicze skupiska drzew i krzewów. Tłem dla widoku są lasy.		
O9	obr. ewid. Krosnowo, gm. Borzytuchom. Punkt przy drodze. Widok w kierunku północno- wschodnim	Otwarcie widokowe	 0 100 200 m
	Opis: panoramiczny widok na pagórkowaty krajobraz łąk i zadrzewień.		
O10 (8MT)	obr. ewid. Borzytuchom, gm. Borzytuchom. Punkt zlokalizowany na moście. Widok w kierunku południowym	Otwarcie widokowe	 0 100 200 m
	Opis: szeroki widok na taflę jeziora lobeliowego (jez. Okoniewskie)		

O11	Borzytuchom, gm. Borzytuchom. Punkt na chodniku przy drodze. Widok w kierunku wschodnim i południowo-wschodnim	Otwarcie widokowe	
	Opis: bardzo daleki, wieloplanowy widok na tereny łąkowe. Widok urozmaicają grupy drzew i krzewów. Widoczna jest też zabudowa Borzytuchomia. Elementem dysharmonijnym są banery reklamowe.		
O12	Nożyno, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt przy drodze. Widok w kierunku północnym	Otwarcie widokowe	
	Opis: widok w kierunku północnym, na tereny w otulinie Parku. Malowniczy widok na mozaikę krajobrazową pól uprawnych, lasów, grup drzew i wód powierzchniowych.		
O13	obr. ewid. Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt przy drodze. Widok w kierunku zachodnim	Otwarcie widokowe	
	Opis: pagórkowaty krajobraz rolniczy. Malownicze wzniesienia urozmaicone grupami drzew i krzewów. Widok uatrakcyjnijają zbiorniki wodne.		
O14	obr. ewid. Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt na brzegu jeziora. Widok w kierunku północnym i północno-wschodnim	Otwarcie widokowe	

	Opis: widok na jezioro Jasień. Widok urozmaica wyspa porośnięta drzewami.		
O15 (17PO)	obr. ewid. Jasień, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt nad brzegiem jeziora. Widok w kierunku południowo- zachodnim	Otwarcie widokowe	
	Opis: widok na jezioro Jasień		
O16 (13MT)	obr. ewid. Jasień, gm. Czarna Dąbrówka. Punkt na pomoście nad wodą. Widok w kierunku południowo- zachodnim	Otwarcie widokowe	
	Opis: widok na jezioro Jasień		
	Opis: panoramiczny, daleki widok na pagórkowaty krajobraz rolniczy (mozaika łąk i pól uprawnych). Widok urozmaicony grupami drzew i krzewów.		
O17	obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska. Punkt na zaporze przy Zalewie Bytowa (Cicha Woda)	Otwarcie widokowe	
	Rozległy widok na wody Zalewu Cicha Woda oraz koryto Dolinę Starej Słupi (projektowany rezerwat)		
O18	obr. ewid. Świelubie, gm. Kończyłowy. Punkt przy drodze	Otwarcie widokowe	
	Panoramiczny widok w kierunku południowym na podmokłe łąki i grupy drzew		

Fot. 16 Punkt widokowy nr 1. Punkt zlokalizowany na drodze Kwakowo-Lubuń. Widok z mostu na dolinę rzeki Słupia. Widok w kierunku południowo-wschodnim (zdjęcie u góry), widok na łąki w kierunku północno-zachodnim (zdjęcie na dole). (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 17 Punkt widokowy nr 4. Jezioro Konradowo. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 18 Otwarcie widokowe O4. Wierszyno. Widok na tereny rolnicze (łąki i pola uprawne) urozmaicone ciekami i grupami drzew i krzewów. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 19 Otwarcie widokowe nr O4. Łąki we wsi Wierszyno, okolice dawnego parku dworskiego. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 20 Otwarcie widokowe nr O5, tzw. „Cypel Remela”. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 21 Otwarcie widokowe nr O8. Grabówko – łąki w dolinie dawnego koryta Słupi. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 22 Otwarcie widokowe nr O9. Krosnowo – łąki i zadrzewienia. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 23 Otwarcie widokowe nr O11. Łąki w Borzytuchomiu. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 24 Otwarcie widokowe nr O13 – widok w kierunku zachodnim. Kartkowo. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 25 Otwarcie widokowe nr O18. Otnoga, obręb ewid. Jasień. Widok w kierunku wschodnim. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Tab. 12 Lokalizacja adaptowanych i nowo wyznaczonych punktów i otwarć widokowych.

Nr punktu/ otwarcia widokowego	Typ punktu (wg przyjętych definicji)	Lokalizacja	Współrzędne geograficzne	
			Długość geograficzna	Szerokość geograficzna
1	Punkt widokowy	Obr. ewid. Lubuń, gm. Kobylnica	17° 3' 6,532" E	54° 22' 40,059" N
2	Punkt widokowy	Na granicy miejscowości Lubuń i Żelkówko, gm. Kobylnica	17° 5' 6,954" E	54° 21' 37,019" N
3	Punkt widokowy	Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	17° 11' 23,488" E	54° 20' 45,844" N
4	Punkt widokowy	Strzegomino (Konradowo), gm. Dębica Kaszubska	17° 14' 15,319" E	54° 18' 44,182" N
5	Punkt	Wierszyno, gm. Kołczygłowy, na	17° 11' 49,393" E	54° 16' 18,324" N

	widokowy	granicy Parku		
6	Punkt widokowy	Osieki, gm. Borzytuchom	17° 23' 9,802" E	54° 12' 37,183" N
7	Punkt widokowy	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	17° 36' 37,014" E	54° 17' 30,474" N
O1	Otwarcie widokowe	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 12' 23,457" E	54° 16' 36,723" N
O2	Otwarcie widokowe	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 12' 8,151" E	54° 16' 19,829" N
O3	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 12' 55,629" E	54° 16' 24,349" N
O4	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 13' 5,769" E	54° 16' 20,131" N
O5	Otwarcie widokowe	„Cypel Remela”, obr. ewid. Wierszyno, gm. Kołczygłowy	17° 16' 30,235" E	54° 17' 53,544" N
O6	Otwarcie widokowe	Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy	17° 19' 22,987" E	54° 17' 12,833" N
O7	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska	17° 22' 4,203" E	54° 16' 38,990" N
O8	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska	17° 21' 55,098" E	54° 14' 56,155" N
O9	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Krosnowo, gm. Borzytuchom	17° 21' 50,763" E	54° 14' 14,140" N
O10	Otwarcie widokowe	Borzytuchom, gm. Borzytuchom	17° 21' 42,264" E	54° 12' 57,938" N
O11	Otwarcie widokowe	Borzytuchom, gm. Borzytuchom	17° 21' 39,070" E	54° 11' 42,282" N
O12	Otwarcie widokowe	Nożyno, gm. Czarna Dąbrówka	17° 27' 51,018" E	54° 17' 57,418" N
O13	Otwarcie widokowe	obr. ewid. Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka	17° 28' 22,338" E	54° 16' 36,407" N
O14	Otwarcie widokowe	Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka	17° 35' 21,992" E	54° 16' 2,227" N
O15	Otwarcie widokowe	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	17° 37' 16,116" E	54° 17' 19,779" N
O16	Otwarcie widokowe	Jasień, gm. Czarna Dąbrówka	17° 37' 23,758" E	54° 17' 15,289" N
O17	Otwarcie widokowe	Obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska	17° 23' 23,651" E	54° 14' 59,218" N
O18	Otwarcie	Obr. ewid.	17° 16' 42,691" E	54° 17' 4,716" N

Z uwagi na dużą lesistość Parku na jego obszarze nie zidentyfikowano zbyt wiele ciągów widokowych. Najatrakcyjniejsze widoki towarzyszące drogom bądź szlakom występują na peryferiach PKDS, na obszarach rolnych, niezalesionych. Zwykle mają one postać sekwencji widokowych – panoramiczne widoki otwierają się przed obserwatorem pomiędzy drzewami rosnącymi wzdłuż dróg (aleje, szpalery). Fizjonomię widoków stanowi dość urozmaicona rzeźba terenów rolniczych (pagórki, wzniesienia morenowe) z zadrzewieniami śródpolnymi, grupami drzew bądź pojedynczymi drzewami. Tłem dla widoków są tereny leśne. Rzadziej widoczne są tereny wód – jeziora i stawy. Ekspozycja widokowa wzdłuż tras przebiegających przez tereny rolne jest często ograniczona (sezonowo) przez wysokie uprawy, w tym m.in. kukurydzę. Odrosty starych drzew (lip) i samosiejki (np. klony), a także rosnące spontanicznie krzewy również ograniczają widoki. W celu zwiększenia potencjału ekspozycyjnego można rozważyć (lokalnie) przeprowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych (wycinka odrostów, samosiejek, usuwanie wybranych krzewów).

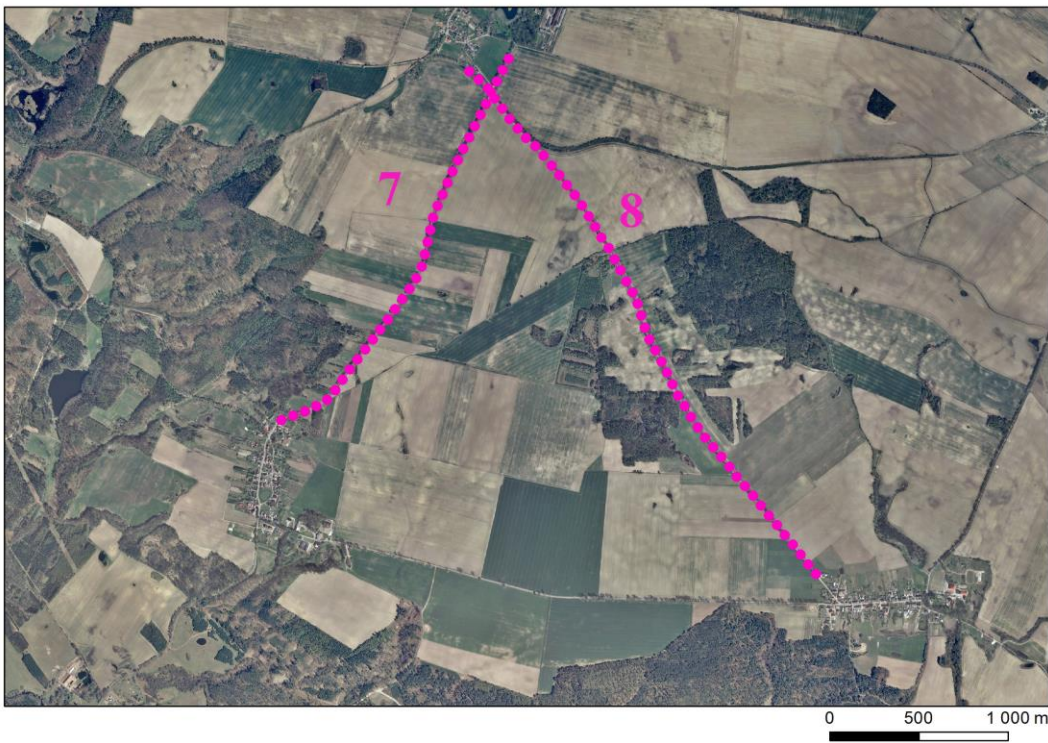

Ryc. 12 Lokalizacja ciągów i osi widokowych. Opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Tab. 13 Charakterystyka ciągów widokowych.

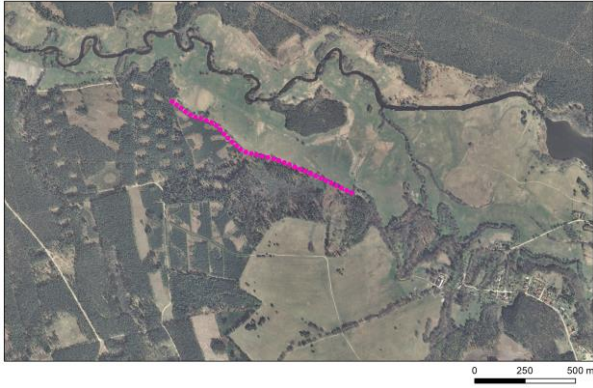
Nr	Lokalizacja	Charakterystyka
C1	Kwakowo, Komiłowo, gm.	Ciąg widokowy wzdłuż drogi łączącej wieś Kwakowo i Komiłowo. Drodze towarzyszy aleja topolowa. Widok na okoliczne pola i lasy.

	Kobylnica	
C2	Kwakowo, Kruszyna, gm. Kobylnica	Ciąg widokowy na granicy PKDS, wzdłuż drogi krajowej nr 21. Atrakcyjne widoki na tereny łąkowe z zadrzewieniami: Parku (w kierunku wschodnim jadąc na północ) i otuliny (w kierunku zachodnim)
	<p>Ciągi widokowe 1 i 2:</p> <p>0 250 500 m</p>	
C3	Żelki, gm. Kobylnica	<p>Ciąg wzdłuż drogi Kruszyna-Żelki. Widok na pagórkowate tereny pól i łąk z grupami drzew. Sezonowo widok ograniczony przez wysokie uprawy kukurydzy. Wzdłuż drogi aleja drzew.</p> <p>0 250 500 m</p>
C4	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	<p>Ciąg wzdłuż drogi łączącej wsie Wierszyno i Górki i alei lipowej. Atrakcyjny widok na mozaikę pól, łąk i zadrzewień. Walory fizjonomiczne podnosi urozmaicona rzeźba terenu.</p> <p>0 250 500 m</p>

C5	Niemczewo-Goszczyno, gm. Dębica Kaszubska	Ciąg widokowy na skraju lasu. Dalekie widoki na mozaikę łąk, zadrzewień i pól uprawnych.	
C6	Niemczewo, Motarzyno, gm. Dębica Kaszubska	Ciąg widokowy z aleją drzew wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 210. Dalekie widoki na tereny rolnicze urozmaicone grupami drzew i lasami. W kierunku południowym widok na tereny w granicach Parku – atrakcyjne krajobrazowo. W kierunku północnym widoki na otulinę.	
C7	Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy. Motarzyno, gm. Dębica Kaszubska	Ciąg widokowy wzdłuż drogi z aleją drzew. Atrakcyjne, dalekie widoki na tereny rolne i zadrzewienia.	
C8	Niepogłędzie, Motarzyno, gm. Dębica Kaszubska	Ciąg widokowy przez atrakcyjny topograficznie teren. Ekspozycja widokowa na tereny łąkowe z zadrzewieniami oraz tereny pól uprawnych. Ciąg zlokalizowany wzdłuż granicy Parku – po wschodniej stronie widok na otulinę, po zachodniej na teren Parku.	
	Ciągi widokowe 7 i 8:		

			
C9	obr. ewid. Niepogłędzie, gm. Dębica Kasubska. Okolice Zalewu Grabówko	Ciąg widokowy Zalew Grabówko, na terenach łąkowych. Grupy drzew na łąkach w dolinie urozmaicają widoki. Dodatkowym walorem fizjonomicznym są wody Zalewu.	
C10	obr. ewid. Krosnowo, gm. Borzytuchom	Atrakcyjne i dalekie widoki na tereny rolnicze wsi Krosnowo. Ciąg widokowy wzdłuż drogi Krosnowo-Grabówko i sąsiadującej ścieżki rowerowej. Urozmaicona rzeźba terenu i grupy drzew potęgują walory fizjonomiczne.	
C11	Krosnowo, Osieki, gm. Borzytuchom	Ciąg widokowy wzdłuż drogi z aleją drzew. Dalekie widoki na tereny pól uprawnych z zadrzewieniami. Tłem dla widoków są tereny leśne.	

C12	Krosnowo, w stronę Borzytuchomia, gm. Borzytuchom	Ciąg widokowy wzdłuż drogi. Dalekie widoki na tereny pól uprawnych z zadrzewieniami.	
<div>Ciągi widokowe 11 i 12:</div> <div><div>0 250 500 m</div></div>			
C13	Borzytuchom – jeziora łobeliowe, gm. Borzytuchom	Ciąg widokowy wzdłuż drogi. Atrakcyjne widoki na tereny pól uprawnych z zadrzewieniami śródpolnymi	 <div>0 100 200 m</div>
C14	obr. ewid. Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka	Ciąg widokowy wzdłuż malowniczej alei drzew. Widoki w obu stronach na tereny pól uprawnych, w tle las	 <div>0 250 500 m</div>

C15	Leśny Dwór – Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	Ciąg widokowy wzdłuż ścieżki przy skraju lasu, lewym brzegiem doliny Słupi. Rozległy widok na dolinę rzeczną.	
-----	--	---	--

Fot. 26 Ciąg widokowy Kwakowo-Kruszyna (C2) wzdłuż drogi krajowej nr 21. Widok na otulinę. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 27 Ciąg widokowy (C4) wzdłuż drogi Wierszyno - Górki. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 28 Ciąg widokowy (C10) wzdłuż drogi i ścieżki rowerowej ze wsi Borzytuchom w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 29 Ciąg widokowy (C12) wzdłuż drogi z Borzytuchomia w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Pomimo dużej liczby okazałych alei niewiele jest typowych osi widokowych. Aleje, z racji na swoją długość, a przede wszystkim układ i przebieg dróg, nie prowadzą wzroku obserwatora na konkretne obiekty, które mogłyby stanowić dominantę, subdominantę lub akcent.

Do osi widokowych zaliczono aleję lipowo-klonową w Kartkowie (prowadzi wzrok obserwatora na pałac), kanał wodny w Strzegominie z malowniczymi wrzosami porastającymi skarpy oraz oś widokową w sąsiedztwie jeziora Konitowskiego (akcent na zbiornik wodny).

Tab. 14 Charakterystyka osi widokowych PKDS

OW1	Strzegomino, gm. Dębica Kaszubska	Oś widokowa wzdłuż kanału wodnego. Brzegi kanału porastają wrzosy. Oś widoku (w kierunku południowo-wschodnim) stanowi zbiornik Konradowo.	
OW2	Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska	Oś widokowa na zbiornik wodny i podmokłości na terenach łąkowych. Ściany widoku budują zadrzewienia.	

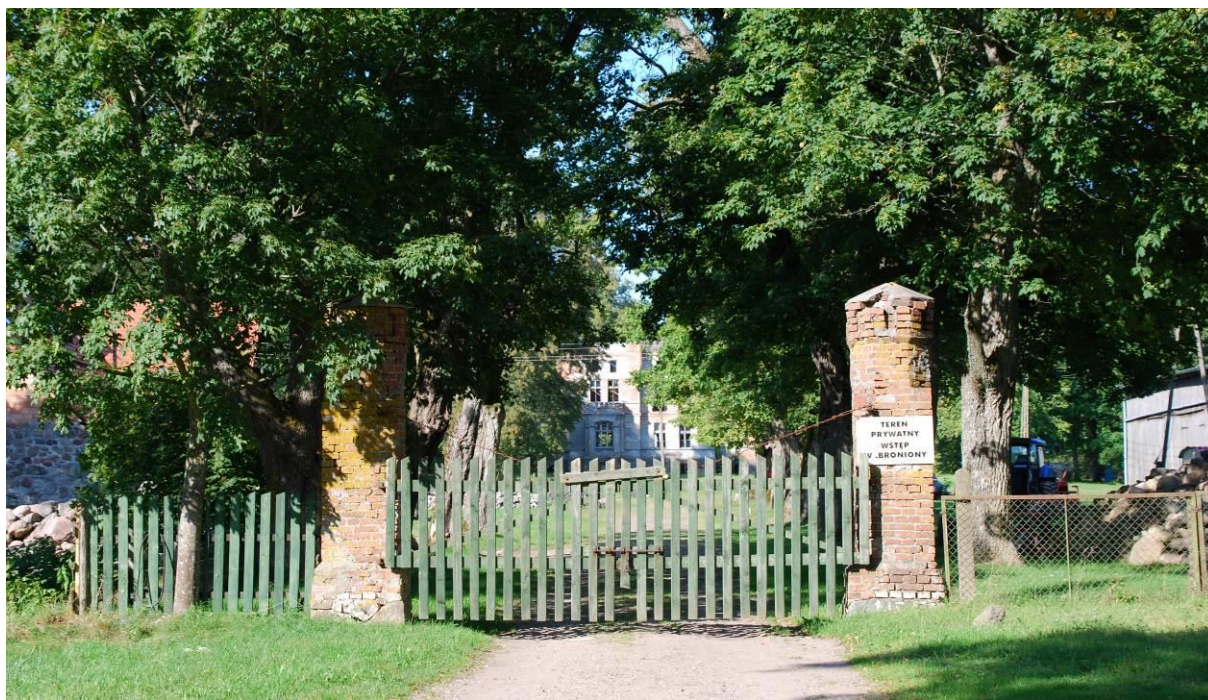
OW3	Kartkowo, gm. Czarna Dąbrówka	Oś widokowa na zabytkowy pałac. Widok wzdłuż starej alei lipowej i klonowej.	
-----	-------------------------------------	---	--

Fot. 30 Oś widokowa (OW1) – widok na śluzę i zbiornik Konradowo. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 31 Oś widokowa z akcentem wodnym (OW2). Okolice jeziora Konitowskiego. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 32 Oś widokowa z akcentem kulturowym – Pałac w Kartkowie (OW3). (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.2.6. Identyfikacja i charakterystyka wnętrza krajobrazowych

W PKDS zidentyfikować można wiele wnętrza o charakterze przyrodniczo-krajobrazowym. Zadrzewienia i lasy (stanowiące ponad 70%) powierzchni Parku nie warunkują dalekich, panoramicznych widoków. Stosunkowo niewiele jest również śródleśnych polan i łąk. Na terenie Parku znajduje się jednak wiele jezior i zbiorników wodnych, w tym ponad 50 jezior o powierzchni ponad 1 ha. Położone wśród lasów stanowią atrakcyjne wnętrza krajobrazowe, których „ścianami” są zadrzewienia a „podłogą” tafla wody. Walory fizjonomiczne potęgują urozmaicona linia brzegowa, roślinność nadwodna, a czasem również niewielkie wyspy. Tereny nad jeziorami są w większości

przypadków wciąż niezainwestowane i niezabudowane, dzięki czemu większość wnętrz ma charakter przyrodniczo-krajobrazowy i oferuje harmonijne widoki. Szczególnie atrakcyjne są jeziora lobeliowe, np. Jezioro Krosnowskie, Godzierz, Czarne czy jezioro Modre. Także jeziora i zbiorniki wodne z wyspami i zakolami oferują niezwykle malownicze widoki (np. Zbiornik Konradowo, jeziora Jasień Północny i Jasień Południowy).

Poza wnętrzami związanymi z jeziorami i zbiornikami wodnymi, w Parku wyróżnić można też wiele wnętrz krajobrazowych odnoszących się do terenów łąkowych i torfowiskowych ograniczonych zadrzewieniami i lasami, np. teren łąkowo-torfowiskowy w m. Świelubie, rezerwat przyrody Mechowiska Czaple czy śródleśne torfowiska jak np. „Bagnicowe Uroczysko”. Śródleśne łąki zidentyfikowano m.in. w Kartkowie i Gałąźni Małej.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę wybranych wnętrz krajobrazowych:

Jezioro Głębokie

Lokalizacja: jezioro Głębokie. Gałęzów, gm. Dębica Kaszubska.

Krótką charakterystyka: wnętrze o dużej powierzchni i wydłużonym, rynnowym, kształcie. Urozmaicona linia brzegowa jeziora, porośnięta lasami wpływa pozytywnie na walory fizjonomiczne wnętrza. Dodatkowymi atrakcjami są pozytywne akcenty kulturowe jak chociażby zamek wodny na brzegu jeziora.

Po prawej: Wnętrze krajobrazowe – jezioro Głębokie.

Fot. 33 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Głębokie. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Jezioro Osiecko

Lokalizacja: jezioro Osiecko. Osieki, gm. Borzytuchom.

Krótką charakterystyka: wnętrze o stosunkowo dużej powierzchni i podłużnym kształcie. Urozmaicona linia brzegowa jeziora, porośnięta lasami wpływa pozytywnie na walory fizjonomiczne wnętrza. Pomost i miejsce wypoczynkowe nad brzegiem jeziora w Osiekach umożliwia dogodne podziwianie widoków.

Po prawej: Wnętrze krajobrazowe – jezioro Osiecko.

Fot. 34 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Osiecko. (Fot. Kubiec K., 2020)

Jezioro Godzierz

Lokalizacja: jezioro Godzierz. Krępica, gm. Kołczygłowy.

Krótką charakterystyka: malownicze jezioro lobeliowe. Lasy mieszane porastające brzeg jeziora stanowią ściany widoku oraz zostawiają atrakcyjne odbicie na tafli wody.

Po prawej: wnętrze krajobrazowe – jezioro Godzierz.

Fot. 35 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Godzierz. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Jezioro Modre

Lokalizacja: jezioro Modre. Łupawsko, gm. Czarna Dąbrówka.

Krótką charakterystyka: malownicze jezioro lobeliowe. Bezpośrednim otoczeniem, a zarazem tłem dla wnętrza są bory. Siedliska borów stanowią niezwykle atrakcyjne przestrzenie, z których roztaczają się widoki na wody jeziora.

Po prawej: wnętrze krajobrazowe – jezioro Modre.

Fot. 36 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Modre. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Zalew Grabówko

Lokalizacja: Zalew Grabówko. Niepogłędzie, gm. Dębica Kaszubska.

Krótką charakterystyka: wnętrza krajobrazowe obejmujące wody Zalewu oraz okoliczne tereny łąkowe. Brzeg jeziora porastają trzcinowiska, obecne są też liczne pomosty dla wędkarzy. Walory fizjonomiczne podnosi także urozmaicona rzeźba terenów otaczających wody Zalewu.

Po prawej: wnętrza krajobrazowe – Zalew Grabówko.

Fot. 37 Wnętrze krajobrazowe – Zalew Grabówko. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Skotawskie Łąki

Lokalizacja: rezerwat przyrody Skotawskie Łąki. gm. Czarna Dąbrówka

Krótką charakterystyka: wnętrza krajobrazowe obejmujące tereny torfowisk w dolinie rzeki Skotawa. Obszar objęty ochroną rezerwatową.

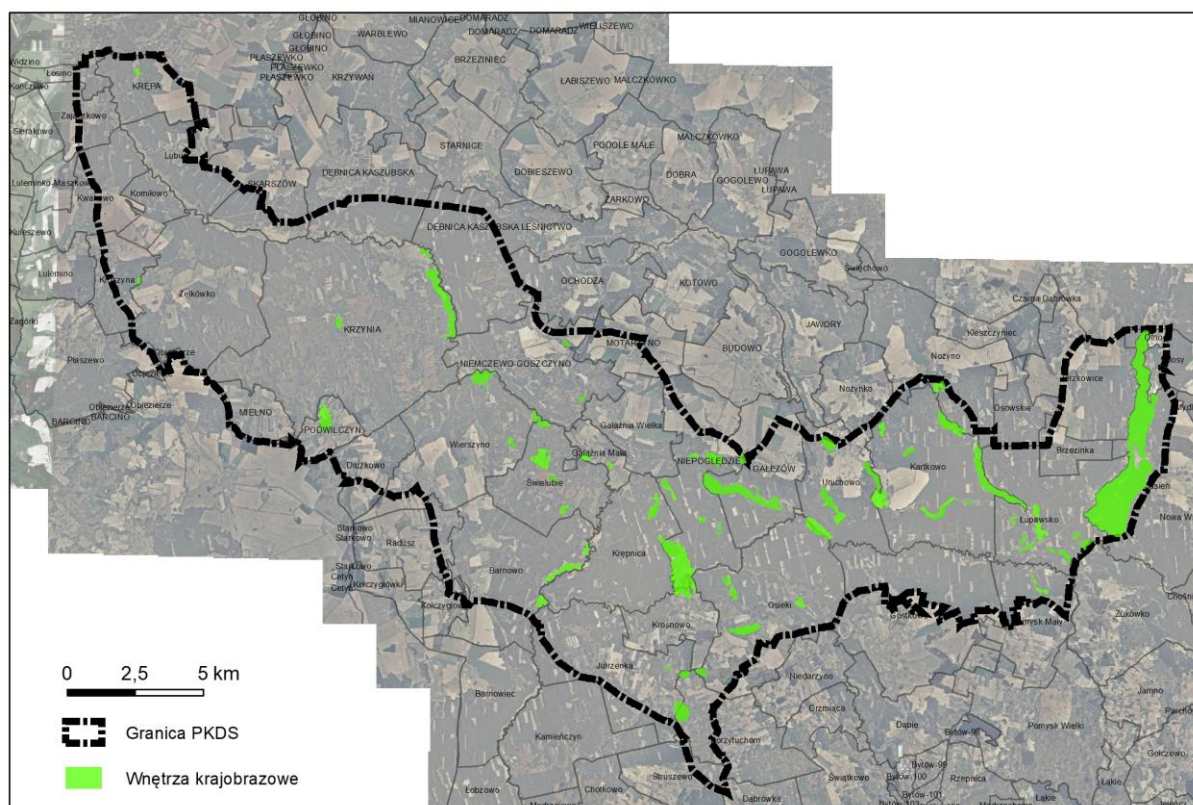

Po prawej: wnętrza krajobrazowe – Skotawskie Łąki.

Fot. 38 Wnętrze krajobrazowe – Skotawskie Łąki. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Opisane wyżej wnętrza oraz pozostałe, wyróżniające się wnętrza krajobrazowe przedstawiono na rycinie poniżej.

Ryc. 13 Lokalizacja wyróżniających się wnętrz krajobrazowych na obszarze PKDS. (Opracowanie własne)

3.2.7. Dominanty

Elementami eksponowanymi w fizjonomii krajobrazu są dominanty, zarówno pozytywne jak i neutralne oraz negatywne. Z uwagi na wysoką lesistość Parku i stosunkowo niewielką powierzchnię terenów otwartych niezadrzewionych rola dominant w krajobrazie PKDS jest niewielka. Dominantami są kościoły (szczególnie te o większej kubaturze, z wieżami, dominujące w krajobrazie wsi), wieże budynków przemysłowych (dawnych gorzelni) oraz zabytkowe elektrownie wodne. Są to dominanty kulturowe pozytywne. Dominantami negatywnymi są wysokie elementy infrastruktury technicznej, w tym przede wszystkim maszty telefonii komórkowej i maszty radiowe. Z terenów Parku widoczne są też dominujące w krajobrazie otwartym pól i łąk elektrownie (siłownie) wiatrowe, zlokalizowane w otulinie, w gminie Kobylnica. Widoczne są w znacznej odległości, a ich tłem są zadrzewienia i lasy – niemniej jednak są to obce w krajobrazie naturalnym obiekty, dlatego również zaliczono je do dominant negatywnych

W granicach Parku zidentyfikowano następujące dominanty:

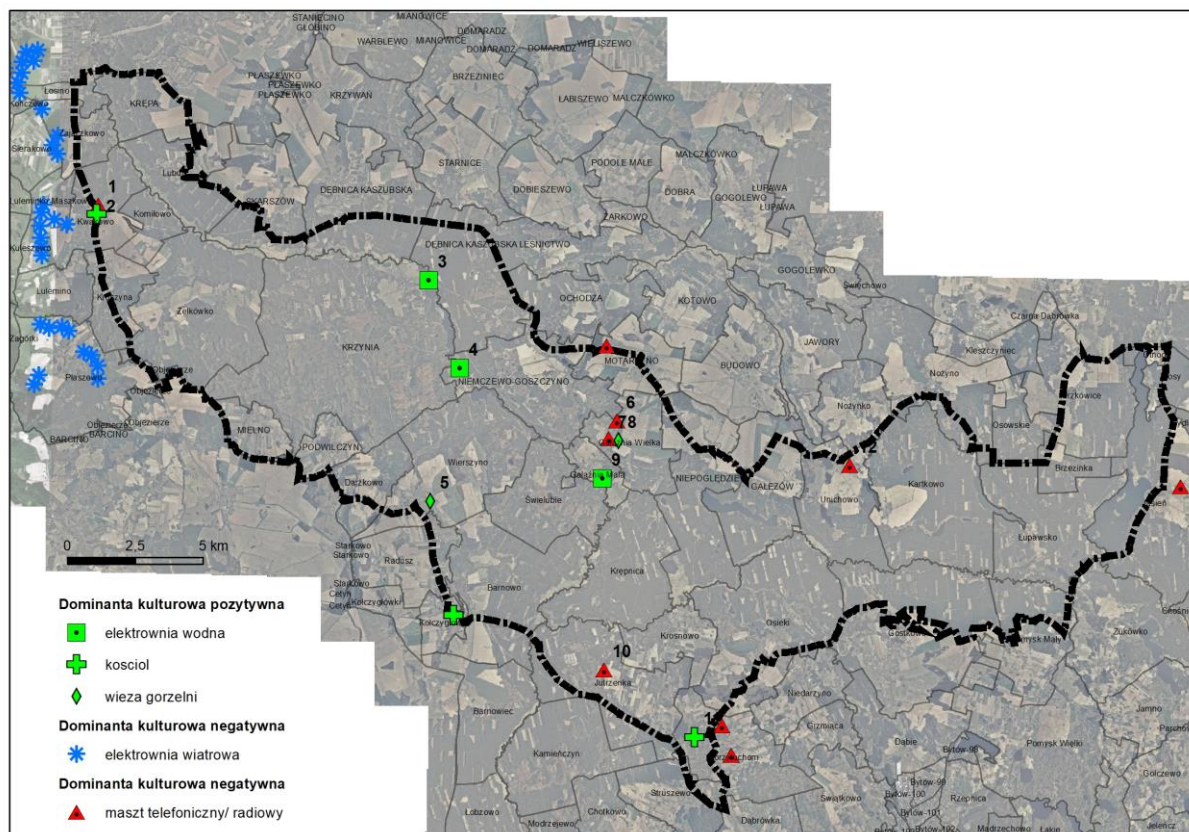
Tab. 15 Krótka charakterystyka dominant PKDS.

Nr	Lokalizacja	Typ dominanty	Charakterystyka
1	Kwakowo, gm. Kobylnica	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej
2	Kwakowo, gm. Kobylnica	Dominanta pozytywna	Kościół
3	Krzynia, gm. Dębica Kaszubska	Dominanta pozytywna	Elektrownia wodna

4	Strzegomino, gm. Dębica Kaszubska	Dominanta pozytywna	Elektrownia wodna
5	Wierszyno, gm. Kołczygłowy	Dominanta pozytywna	Wieża zabytkowej gorzelni
6	Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej
7	Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy	Dominanta negatywna	Wieża sieci radiowej (SRDA)
8	Gałąźnia Wielka, gm. Kołczygłowy	Dominanta pozytywna	Wieża zabytkowej gorzelni
9	Gałąźnia Mała, gm. Kołczygłowy	Dominanta pozytywna	Elektrownia wodna
10	Jutrzenka, gm. Borzytuchom	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej
11	Borzytuchom, gm. Borzytuchom	Dominanta pozytywna	Kościół
12	Borzytuchom, gm. Borzytuchom (w pobliżu granicy Parku)	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej
13	Unichowo, gm. Czarna Dąbrówka	Dominanta negatywna	Maszt telefonii komórkowej

Oprócz zinwentaryzowanych dominant na obszarze PKDS zlokalizowane są liczne linie energetyczne, w tym trasy wysokiego napięcia. Słupy i linie zlokalizowane są w sąsiedztwie elektrowni wodnych i przecinają tereny otwarte i leśne Parku. Są one często dobrze widoczne i wpływają negatywnie na odbiór krajobrazu.

W krajobrazie PKDS występuje też wiele elementów, które wyróżniają się skalą i wyglądem i stanowią subdominanty. Zaliczyć do nich można elementy architektoniczne takie jak: dawne pałace i dwory, zabytkowe budynki, ale też elementy krajobrazowe jak np. stare aleje drzew.

Ryc. 14 Lokalizacja dominant w krajobrazie PKDS i najbliższym otoczeniu. (Opracowanie własne)

Fot. 39 Dominanta kulturowa pozytywna – Kościół we wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 40 Dominanta kulturowa pozytywna – elektrownia wodna Krzynia. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 41 Dominanta kulturowa pozytywna – wieża dawnej gorzelni w Gałąźni Wielkiej. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 42 Dominanta kulturowa negatywna – maszt telefonii komórkowej we wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 43 Dominanta kulturowa negatywna – elektrownie wiatrowe, w gminie Kobylnica (otulina Parku). (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 44 Przykład subdominandy kulturowej – zamek wodny w Gałąźni Małej. (Fot. Wasilewski M., 2020)

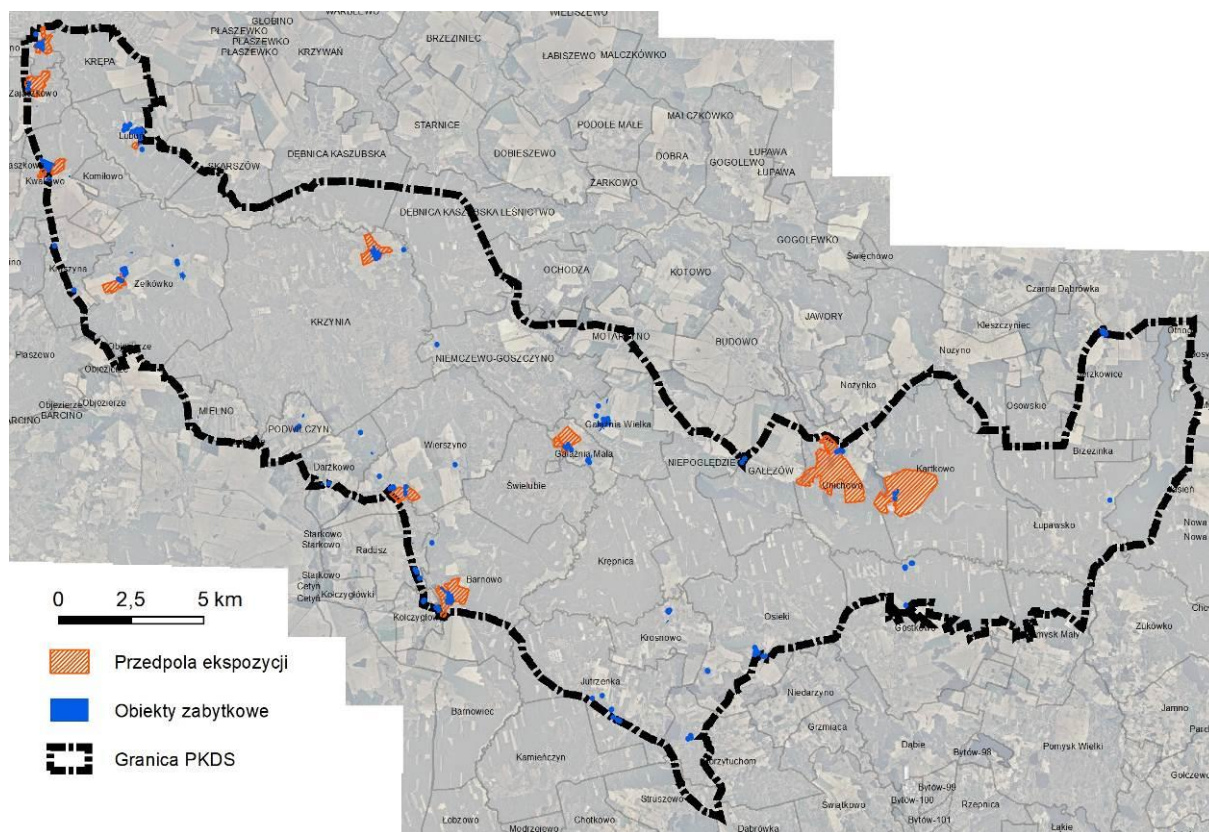

Fot. 45 Przykład subdominandy krajobrazowej – aleja drzew (Wierszyno – Górki). (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.2.8. *Przedpola ekspozycji*

Z uwagi na dużą lesistość Parku i urozmaiconą rzeźbę terenu stosunkowo niewiele zidentyfikować można przedpola ekspozycji. W krajobrazie Parku nie ma specjalnie miejsc, z których widoczne byłyby panoramy całych wsi. Zwykle widoki takie ogranicza pagórkowata rzeźba terenu, zadrzewienia (w tym liczne w Parku aleje starych drzew) i tereny leśne. Przedpola widokowe związane są zatem głównie z obiektami zabytkowymi, jak kościoły i parki (dworskie, przypałacowe). Rolnicze użytkowanie terenu (pola uprawne, łąki) warunkuje ekspozycję widokową obiektów. Inna sprawa, że są to tereny stosunkowo mało dostępne dla turystów, ekspozycja możliwa jest w zasadzie jedynie z dróg i szlaków przecinających te obszary. Niemniej jednak, dla zachowania czytelności obiektów zabytkowych w krajobrazie i ograniczania potencjalnej dysharmonii poprzez wprowadzanie innych obiektów (np. nowej zabudowy) w ich otoczeniu, przedpola widokowe należałoby zachować jako niezabudowane oraz (optymalnie) niezadrzewione. Badania terenowe i analizy map satelitarnych

i topograficznych pozwoliły wyznaczyć kilkanaście obszarów stanowiących przedpola widokowe. Należą do nich m.in. obszary otaczające: założenie pałacowo-parkowe w Kartkowie i Zajączkowie, założenie dworsko-parkowe w Barnowie, otoczenie zabytkowych parków w Krzyni, Łosinie, Żelkach, Wierszynie, Lubuniu i Gałąźni Małej, otoczenie pałacu w Unichowie oraz otoczenie kościoła w Kwakowie. Poniżej przedstawiono lokalizację wymienionych przedpola ekspozycji.

Ryc. 15 Przedpola ekspozycji w otoczeniu obiektów zabytkowych PKDS. (Opracowanie własne)

Fot. 46 Przedpole ekspozycji pałacu w Unichowie. (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.2.9. Aleje drzew

Na terenie Parku wiele jest historycznych alei i szpalerów. Układy starych zadrzewień alejowych podkreślają przebieg tras komunikacyjnych, także tych obecnie mniej aktywnych (np. Kartkowo). Wąskie drogi zachowały w dużej mierze historyczną nawierzchnię brukową z kamienia polnego. Liczne nasadzenia alejowe i szpalery przydrożne obecne są zarówno w otwartym krajobrazie, w układach ruralistycznych, jak również na terenach zadrzewień leśnych. Ich duże walory przyrodnicze, ale też kulturowe zostały rozpoznane i określone także w dokumentach planistycznych gmin (m.in. studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego).

Do szczególnie cennych należą:

- aleja lipowa wzdłuż drogi Wierszyno – Górki;
- aleja klonowa wzdłuż drogi Krosnowo-Osieki;
- aleja klonowa wzdłuż drogi Motarzyno – Gałąźnia Wielka;
- aleja topolowa-wzdłuż drogi Kwakowo – Komiłowo;
- aleja dębowa (dęby czerwone) wzdłuż drogi Żelkówko – Żelki;
- aleja wzdłuż drogi Gałąźnia Wielka – Goszczyno - Niemczewo (kasztanowce, dęby czerwone, klony);
- aleja klonowa wzdłuż drogi Mielno – Suchorze;
- aleja lipowo-klonowa w Kartkowie (oś widokowa na pałac);
- aleja klonowa od Podwilczyna do Darżkowa;
- aleja klonowa od Darżkowa w stronę Wierszyna;
- aleja klonowa na północny-wschód od Kartkowa;
- aleja pomnikowych drzew z Sieromina w kierunku Zawiat.

Aleje starych drzew wzdłuż dróg wprowadzają unikalny charakter w krajobrazie PKDS. Liniowy układ nasadzeń oraz wiek i gabaryty drzew sprawiają, iż wzrok osób korzystających z drogi kierowany jest osiowo, a widok ma charakter podłużnego wnętrza architektonicznego ograniczonego „ścianami” drzew oraz „sufitem” koron drzew. Ponadto, brukowa nawierzchnia, która nadal towarzyszy wielu drogom na terenie Parku, stanowi dodatkowy walor fizjonomiczny.

Niewielka szerokość dróg jest niewątpliwie zagrożeniem dla samych drzew. Szerokie pnie, korzenie i korony drzew często znajdują się już w skrajni dróg, pozbawiając je pobocza. Ruch samochodowy stwarza zatem pewne zagrożenie dla kondycji zdrowotnej drzew. Dodatkowo na ich kondycję negatywnie wpływają powszechne choroby i patogeny. Wiele gmin, np. Bytów, realizuje jednak programy mające na celu ochronę i pielęgnację starych zabytkowych alei.

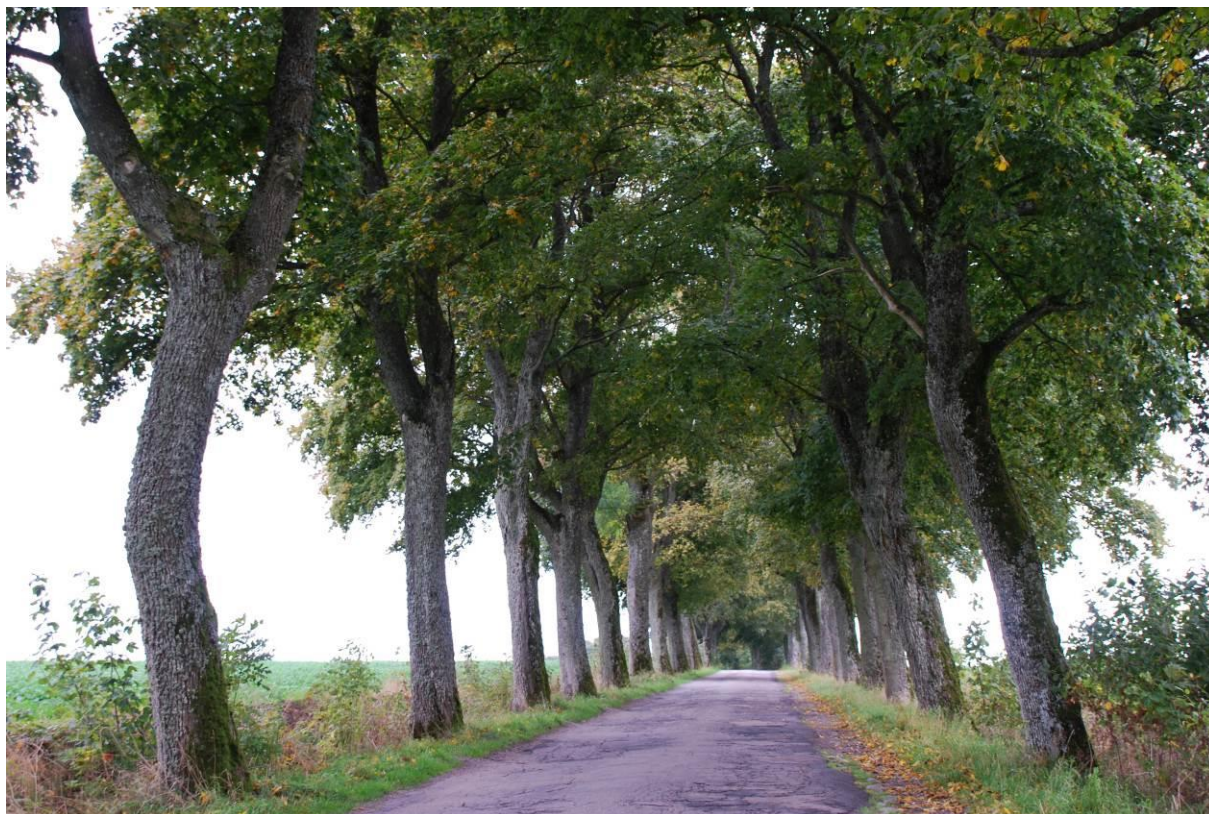
Historyczne aleje pełnią bowiem nie tylko istotne funkcje przyrodnicze, ale stanowią również niewątpliwie walor krajobrazowo-kulturowy, a także nadają Parkowi specyficznego unikalnego charakteru.

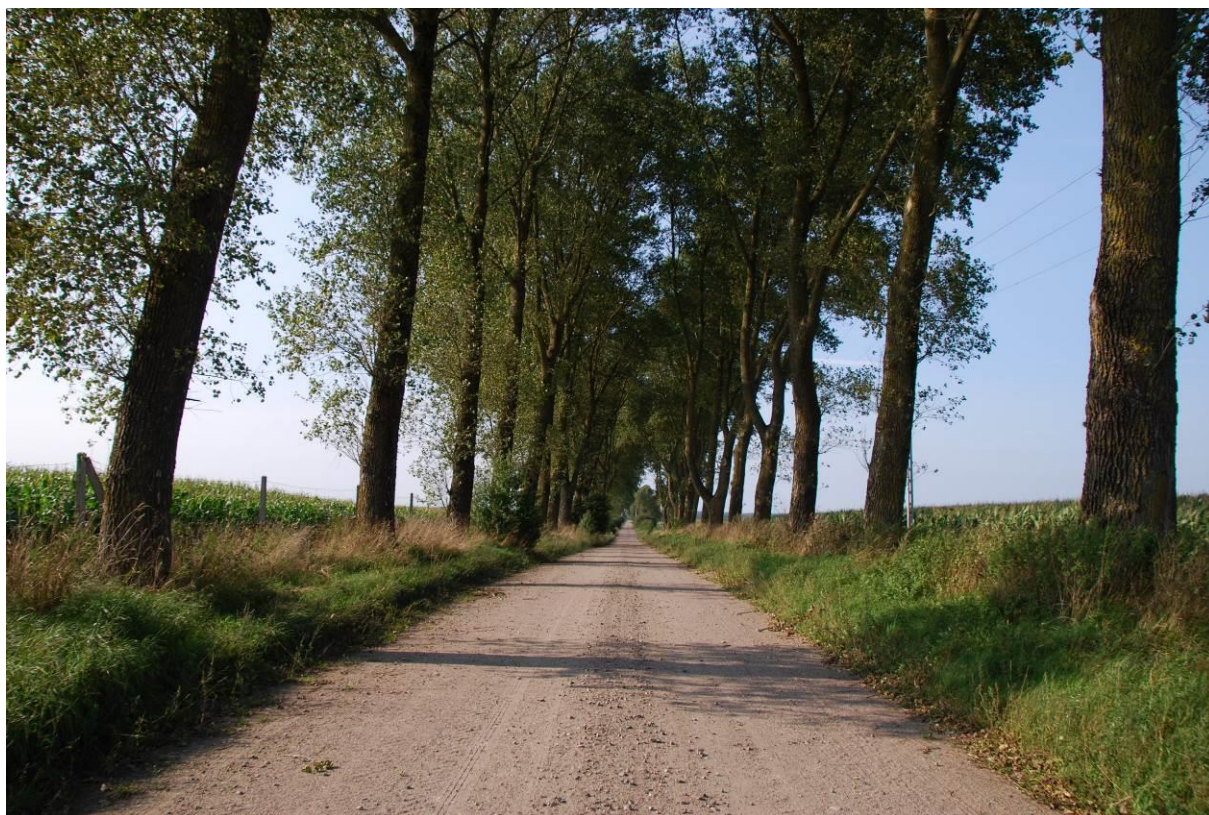
Fot. 47 Aleja drzew w Wierszynie (trasa Wierszyno – Górki). (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 48 Aleja drzew wzdłuż trasy z Osiek w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 49 Aleja klonowa wzdłuż drogi łączącej Motarzyno i Gałąźnię Wielką. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 50 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej Kwakowo i Komiłowo. (Fot. Wasilewski M., 2020)

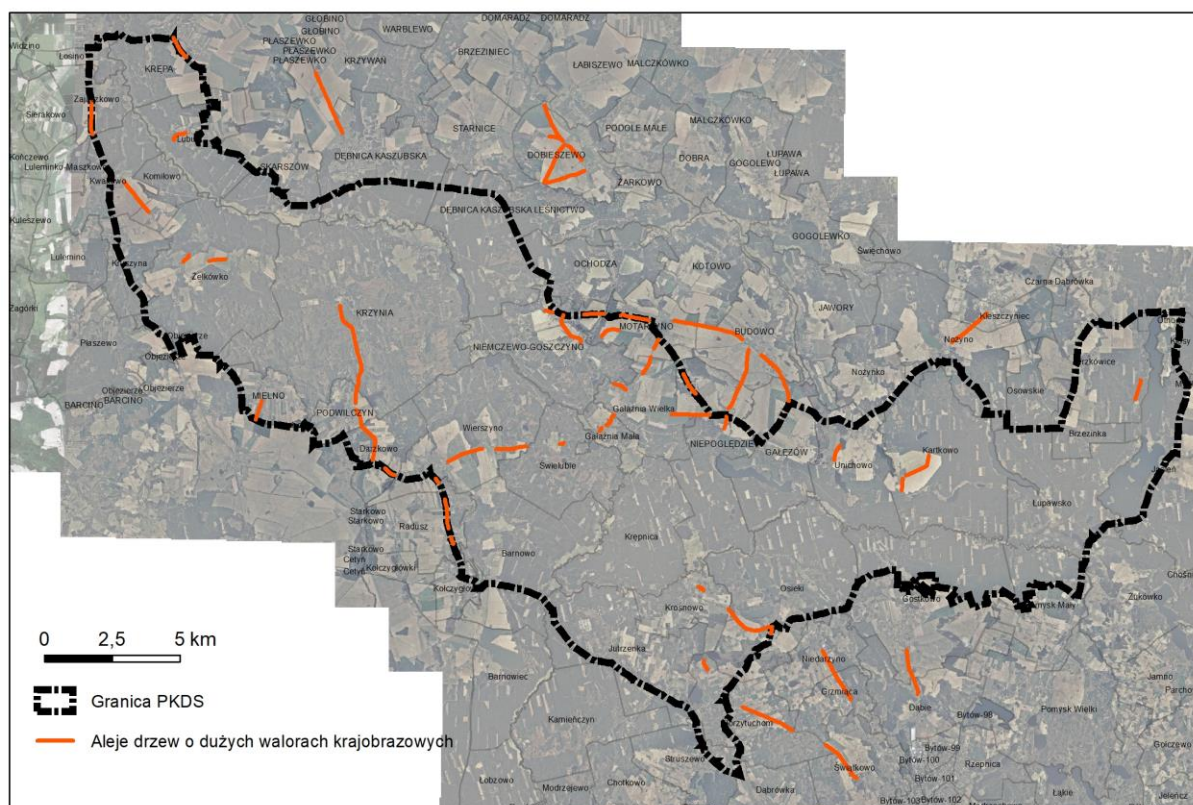

Fot. 51 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej Mielno i Suchorze. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 52 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej m. Żelki i Żelkówko. (Fot. Wasilewski M., 2021)

Lokalizację alej drzew o największych walorach krajobrazowych przedstawiono na Ryc. 16.

Ryc. 16 Aleje drzew o dużych walorach krajobrazowych na terenie PKDS i w bliskim sąsiedztwie. (Opracowanie własne)

3.2.10. Drogi brukowe

W krajobrazie PKDS zachowało się do dziś wiele starych dróg brukowanych. Wysadzone kamieniem polnym drogi są w większości w dobrym stanie, co świadczy o dużej jakości wykonania nawierzchni. Drogi mają odpowiednie spadki umożliwiające odpływ wód opadowych i dobrą podbudowę, która zabezpiecza przed powstawaniem zapadlak i dziur.

Stanowią niewątpliwie duży walor historyczny i kulturowy krajobrazu PKDS. Wiele drogom towarzyszą malownicze aleje drzew, inne przebiegają przez tereny leśne. Wiele wsi w Parku do dziś posiada historyczny starobruk. Z uwagi na duże walory historyczne zaleca się zachowanie nawierzchni z kamienia polnego i wprowadzenie zakazów asfaltowania starobruku. Godne zachowania są przede wszystkim zabytkowe drogi w Parku Krajobrazowym „Dolina Słupi” wymienione poniżej:

- drogi związane ze starymi elektrowniami wodnymi, powstałe przed wybudowaniem elektrowni wodnych:

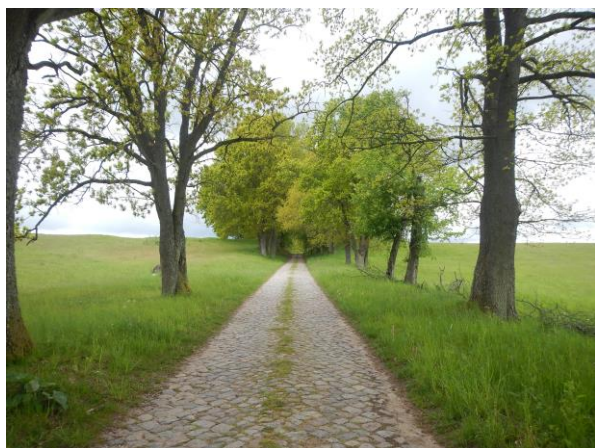
1. Krzynia okolice elektrowni
2. Konradowo do elektrowni
3. Gałąźnia Mała do elektrowni

- drogi w miejscowościach lub łączące miejscowości:

4. Krzynka przy założeniu pałacowym od kuźni w kierunku Łysomic

5. Kwakowo – Komiłowo
6. Łysomice do szkółki leśnej
7. Żelki
8. Żelkówko
9. Lubuń we wsi
10. Mielno
11. Borzytuchom – Osieki Bytowskie
12. Gałąźnia Wielka
13. Soszyca przy starym dworcu
14. Radusz do leśniczówki
15. Wierszyno do Brodka
16. Zajączkowo - bruk do pałacu
17. Krosnowo – brukowane drogi w rejonie tej miejscowości
18. Kartkowo – droga do pałacu
19. Niemczewo-Goszczyno-Gałąźnia Wielka
20. Cole do stacji kolejowej
21. Skarszów Górny do nasypu kolejowego
22. Kłosy
23. Spole (Sulin)

Poniższe fotografie przedstawiają wybrane drogi brukowe w Parku, z kolei na rycinie w dalszej części podpunktu oznaczono lokalizację dróg z kamienia polnego.

Fot. 53 Droga brukowa w okolicach elektrowni Krzynia. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 54 Droga brukowa w Gałąźni Małej. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 55 Droga brukowa w Gałąźni Małej. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 56 Droga brukowa Kwakowo-Komiłowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 57 Droga brukowa Kwakowo-Komiłowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 58 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 59 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 60 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 61 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 62 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020)

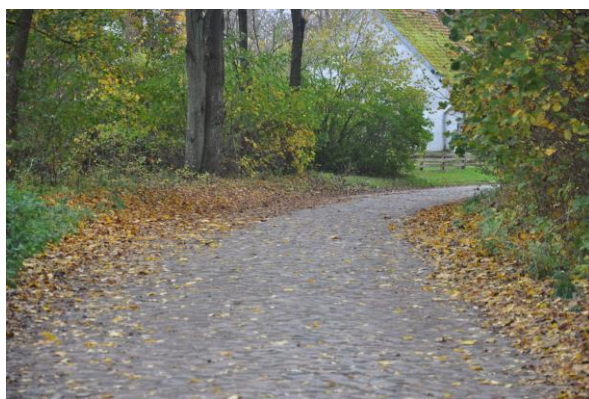
Fot. 63 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 64 Droga brukowa w m. Lubuń. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 65 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 66 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 67 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 68 Droga brukowa Osieki - Borzytuchom. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 69 Droga brukowa Osieki - Borzytuchom. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 70 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 71 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 72 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 73 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 74 Droga brukowa w m. Radusz. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 75 Droga brukowa Goszczyno - Niemczewo. (Fot. Wasilewski M., 2020)

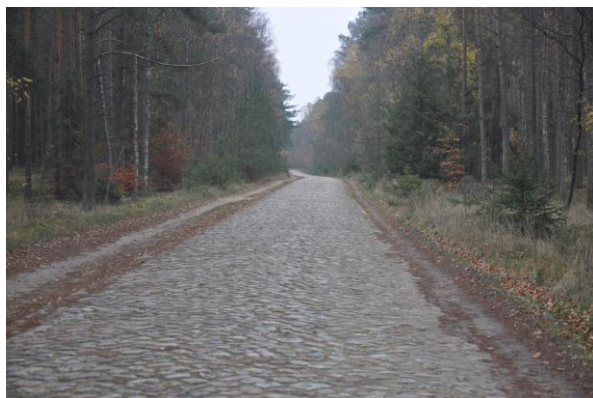
Fot. 76 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 77 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 78 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 79 Droga brukowa w m. Cole (w kierunku stacji kolejowej). (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 80 Droga brukowa w m. Skarszów Górny. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 81 Droga brukowa w m. Skarszów Górny. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 82 Droga brukowa w m. Gałęzów. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 83 Droga brukowa w m. Kołczygłowy. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 84 Droga brukowa w m. Barnowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)

Fot. 85 Droga brukowa w m. Wierszyno. (Fot. Kasprzak A., 2020)

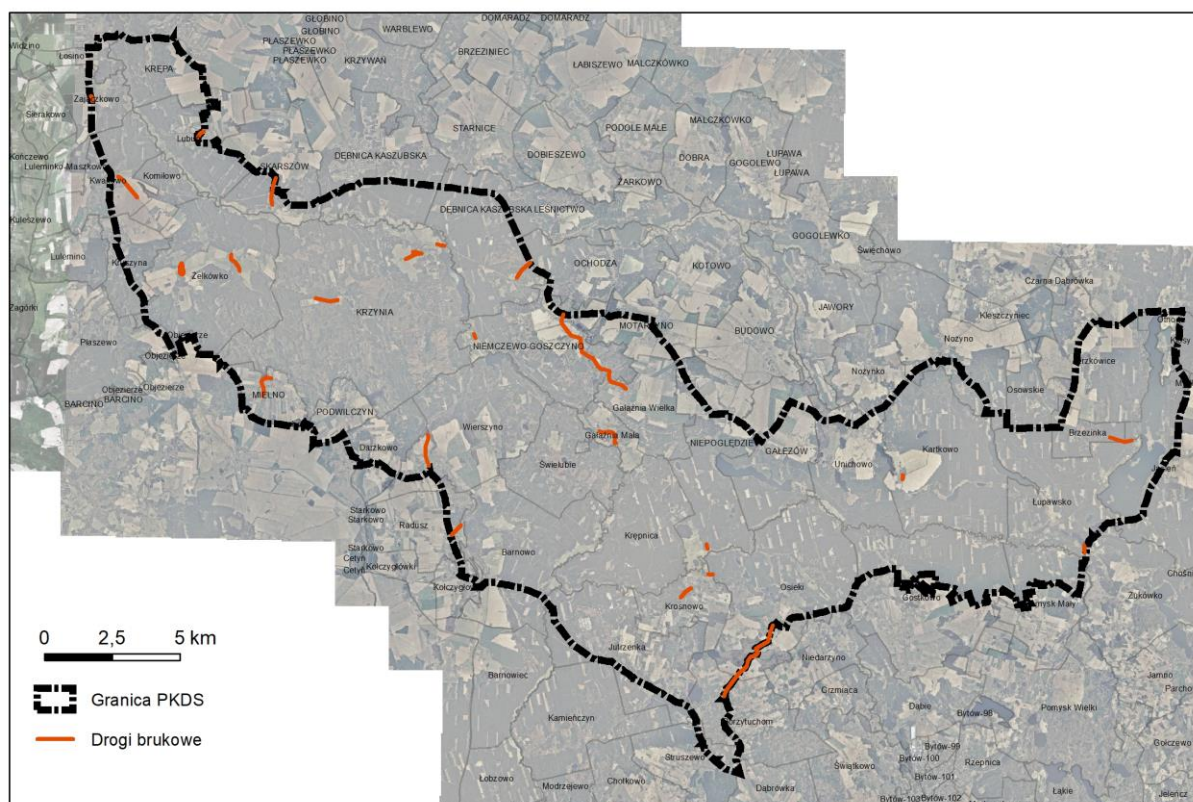
Fot. 86 Droga brukowa w m. Wierszyno. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 87 Droga brukowa Wierszynko - Wierszyno. (Fot. Wasilewski M., 2021)

Fot. 88 Droga brukowa w m. Wierszyno. Fragment bruku został przykryty asfaltem. (Fot. Wasilewski M., 2021)

Ryc. 17 Drogi brukowe na terenie PKDS. (Opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych Parku)

3.2.11. Elementy dysharmonijne w krajobrazie PKDS

Obszar Parku nie uległ w ostatnich latach dużym przekształceniom stąd nie obserwuje się wielu zjawisk dysharmonijnych w krajobrazie. Lokalnie pojawiają się jednak elementy, które zaburzają percepcję krajobrazu i obniżają walory fizjonomiczne Parku. Wprowadzają także pewien chaos przestrzenny. Należą do nich m.in.:

- elementy infrastruktury technicznej: maszty telefoniczne, słupy i linie energetyczne;
- elementy infrastruktury drogowej: znaki (ich nadmiar), słupy oświetleniowe (ich wygląd);
- banery i szyldy reklamowe;
- zabudowa, zwłaszcza nowe bądź odnowione. Dotyczy to przede wszystkim kolorystyki, ale często też kubatury i formy;
- nowa zabudowa zaburzająca historyczny układ zwartych wsi w układach ulicówki, wielodrożnicy lub owalnicy (np. Kołczygłowy);
- formy zagospodarowania terenu: rodzaj i wygląd ogrodzeń, gatunki roślin ozdobnych w ogrodach.

Fot. 89 Maszt telefonii komórkowej we wsi Borzytuchom. Dominanta negatywna. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 90 Banery reklamowe – negatywne akcenty w krajobrazie wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 91 Dysharmonia w zabudowie wsi Kwakowo. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 92 Kolorystyka nowych budynków wprowadza dysharmonię w krajobrazie i stanowi negatywny akcent w sąsiedztwie obiektów zabytkowych. Kołczygłowy (przy granicy Parku). (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 93 Współczesne formy zagospodarowania działki i stosowane rośliny ozdobne stanowią obcy element w krajobrazie rolniczym Parku. (Fot. Wasilewski M., 2020)

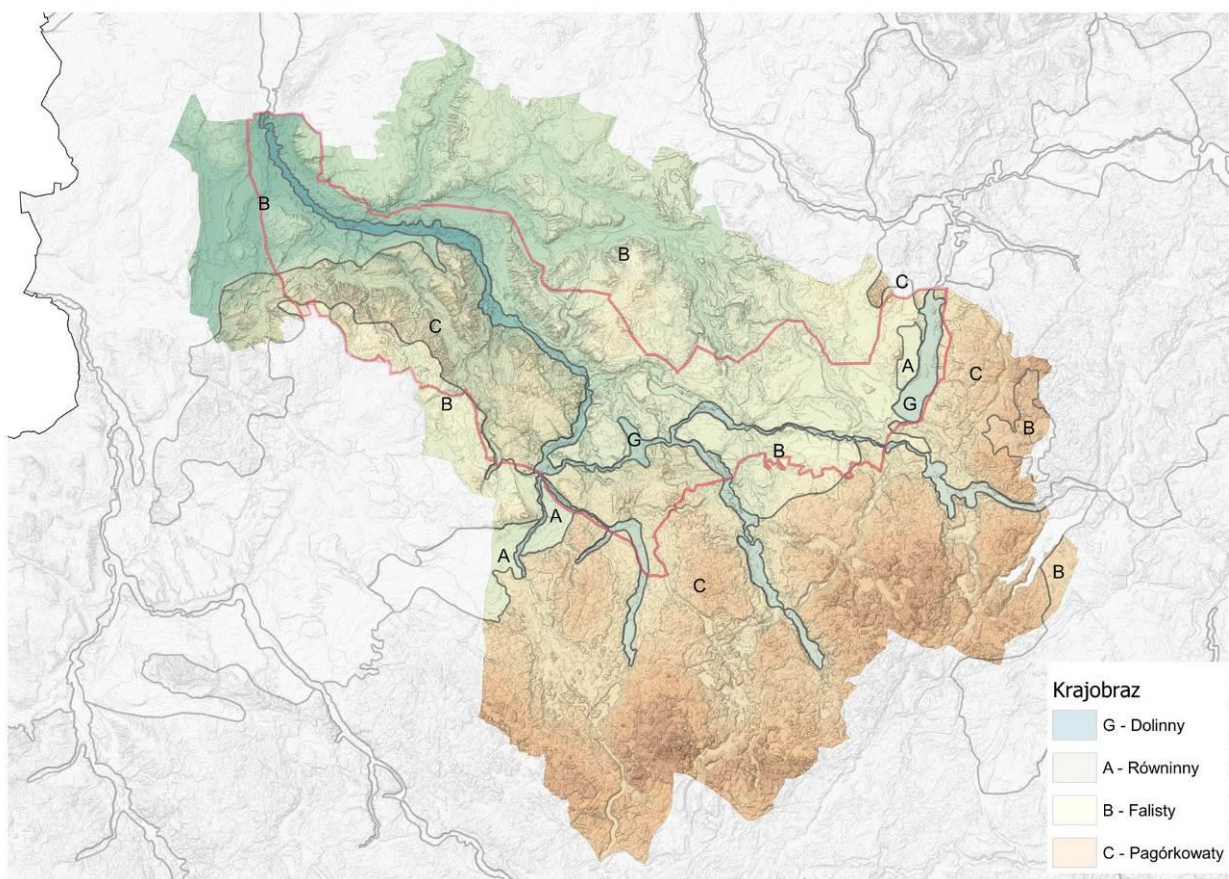

Fot. 94 Chaos wizualny w otoczeniu zabytkowych budynków wprowadzony przez gatunki ozdobne roślin obcych dla krajobrazów Parku oraz szyldy reklamowe. (Fot. Wasilewski M., 2020)

3.3. Wyznaczenie typów krajobrazu i ich charakterystyka

Charakterystyka typów krajobrazów jest jednym z elementów audytu krajobrazowego. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394 pierwszy etap audytu obejmuje określenie typów krajobrazów w ujęciu dwustopniowym. W pierwszym etapie chodzi o wskazanie typów rzeźby terenu, natomiast w kolejnym określenie typów i podtypów krajobrazów, które odnoszą się do stopnia antropizacji środowiska.

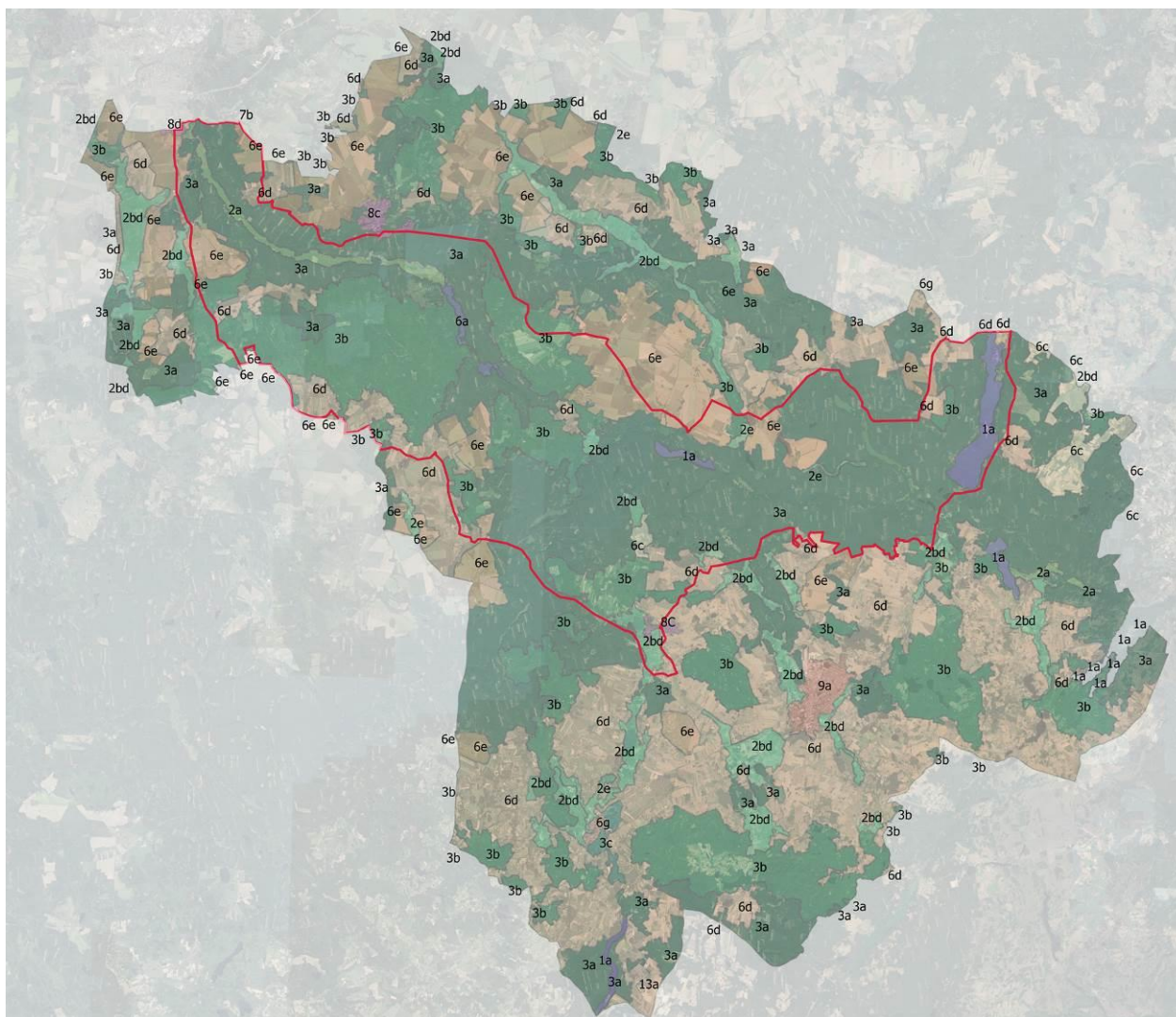
W celu przedstawienia charakterystyki jednostek krajobrazowych PKDS wykorzystano mapy opracowane przez Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego w ramach sporządzania audytu krajobrazowego województwa pomorskiego (ryciny 18 i 19).

Ryc. 18 Klasyfikacja typów rzeźby terenu PKDS wraz z otuliną zgodnie z typologią zawartą w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394. (źródło: Audyt krajobrazowy województwa pomorskiego – w przygotowaniu, wykonawca Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego).

Na terenie PKDS przeważa krajobraz o znacznym stopniu urozmaicenia ukształtowania terenu, co wpływa na jego atrakcyjność dla odwiedzających Park. Dominującą powierzchnię zajmuje krajobraz falisty (przede wszystkim w granicach Parku) oraz pagórkowaty (głównie w otulinie), ten ostatni zwłaszcza w południowej, bardziej urozmaiconej pod względem rzeźby terenu fragmencie Pojezierza Bytowskiego – zajmującego znaczną część otuliny pomiędzy rzekami Kamienicą i Bytową. Wzniesienia morenowe występują na południe od linii Żelki-Krzynia. Sandry dolinne towarzyszą dolinie Słupi oraz większym rynnom jeziornym. Znaczne urozmaicenie rzeźby terenu związane z typem pagórkowatym występuje także w obrębie Parku. Krajobraz równinny tak w granicach Parku jak i otulinie zajmuje niewielkie powierzchnie na wschód od jeziora Jasień oraz w pobliżu miejscowości Kołczygłowy. Natomiast oś Parku stanowi krajobraz dolinny właściwy dla den dolin oraz den rynien jeziornych.

W drugim etapie audytu sporządzono mapę typów krajobrazów tzw. krajobrazów aktualnych wykonaną na podstawie typologii zawartej w w/w Rozporządzeniu (rycina 18).

ekstensywnie) użytkowane, funkcjonujące głównie w wyniku działania procesów naturalnych, jedynie w różnym stopniu modyfikowanych przez działalność człowieka	2. Bagienno-łąkowe	2a – z udziałem ekstensywnie użytkowanych łąk 2bd – z dominacją szuwarów i turzycowisk oraz z dominacją torfów niskich 2e – z udziałem torfowisk wysokich
	3. Leśne	3a – z przewagą siedlisk borowych 3b – z przewagą siedlisk lasowych
B. Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe uksztaltowane w wyniku wspólnego działania procesów naturalnych oraz świadomych modyfikacji pokrycia terenu i struktury przestrzennej przez człowieka	6. Wiejskie	6a – sztuczne zbiorniki wodne 6c. – z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących małe pola 6d. – z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących pola średniej wielkości 6e. – z przewagą wielkoobszarowych pól lub łąk i pastwisk 6g. – z przewagą terenów zabudowanych o charakterze wiejskim
	7. Mozaikowe	7b. – podmiejskie
	8 – Podmiejskie i osadnicze	8c. – miejscowości o zwartej, wielorzędowej zabudowie o charakterze wiejskim 8d. - zróżnicowana typologicznie i przestrzennie zabudowa nierolnicza na terenach wcześniej rolniczych
+C. Krajobrazy kulturowe, w których struktura i funkcja są w pełni ukształtowane przez działalność człowieka	9 - Miejskie	9a. - miejscowości z zachowanym układem historycznym

Szczegółowa klasyfikacja krajobrazów aktualnych obejmuje 3 grupy krajobrazów: przyrodnicze, przyrodniczo-kulturowe oraz kulturowe. Wszystkie 3 grupy zostały sklasyfikowane w PKDS i jego otulinie. Dość silnie rozbudowana jest struktura krajobrazów przyrodniczych występuje tu ogółem 5 typów oraz 18 podtypów – obejmując tereny wód, lasów, łąk, muraw bezleśnych oraz krajobrazy hydrogeniczne. Mniej zróżnicowane są krajobrazy przyrodniczo-kulturowe z 3 typami i 14 podtypami – tu mieszczą się przede wszystkim krajobrazy rolnicze oraz w niewielkim stopniu zabudowane. Natomiast w grupie krajobrazów kulturowych w 7 podtypach odpowiadających różnym formom pokrycia i użytkowania przypisano ogółem 19 podtypów – ta najbardziej zróżnicowana grupa związana jest z krajobrazami najsilniej przekształconymi antropogenicznie.

Na terenie PKDS z pośród krajobrazów przyrodniczych największe powierzchnie zajmują krajobrazy leśne 3a i 3b – głównie z przewagą siedlisk borowych oraz lasowych (zachodnia część Parku). Towarzyszą im krajobrazy jezior (1a) związane z głównym układem dolin oraz rynien jeziornych. Z ciągiem dolin związane są także zidentyfikowane w PKDS krajobrazy bagienno – łąkowe – występują tu na kilku niewielkich płatach 2a – z udziałem ekstensywnie użytkowanych łąk – zaledwie

jeden płat w północnym fragmencie doliny Słupi, 2bd – z dominacją szuwarów i turzycowisk oraz z dominacją torfów niskich na kilku rozdrobnionych powierzchniach w południowej części Parku oraz dwa płaty 2e – z udziałem torfowisk wysokich – zlokalizowane w południowej części PKDS. Na krawędziach Parku występują krajobrazy przyrodniczo kulturowe w tym kilka płatów zbiorników sztucznych (6a) w tym największe z jezior antropogenicznych – Krzynia, Konradowo i Zalew Cicha Woda. Więcej płatów przyrodniczo-kulturowych występuje w formie niewielkich izolowanych powierzchni – są tereny w uprawie z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych (6d) tworzących pola średniej wielkości oraz tereny z przewagą wielkoobszarowych pól lub łąk i pastwisk (6e). W tej grupie zidentyfikowano również jeden płat krajobrazu podmiejskiego i osadniczego związany z miejscowością Borzytuchom, scharakteryzowany jako miejscowość o zwartej, wielorzędowej zabudowie o charakterze wiejskim (8c) oraz jeden płat zróżnicowanej typologicznie i przestrzennie zabudowy nierolniczej na terenach wcześniej rolniczych (8d) – jest to obszar sąsiadujący ze Słupskiem. W granicach Parku nie wydzielono natomiast krajobrazów kulturowych z dominacją procesów przyrodniczych kształtowanych przez człowieka.

Na obszarze otuliny krajobraz ma charakter zdecydowanie bardziej mozaikowy. Przeplatają się tu płaty przyrodnicze i przyrodniczo – kulturowe, występuje tu także jeden płat kulturowy związany z Bytowie. Spośród krajobrazów przyrodniczych ponownie dominujący udział mają krajobrazy leśne tak na siedliskach lasowych jak i borowych (3a, 3b). Większe ich kompleksy zlokalizowane są na południu na urozmaiconych powierzchniach Pojezierza Bytowskiego. Towarzyszą im krajobrazy łąkowo-bagienne z dominacją szuwarów i turzycowisk oraz z dominacją torfów niskich zajmujące dna dolin (2bd) oraz pojedyncze płaty łąkowe z udziałem ekstensywnie użytkowanych łąk (2a) i torfowisk wysokich (2e). Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe zdominowane są przez układy krajobrazów wiejskich tworzących z układy mozaikowe. Budują je krajobrazy wiejskie z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących pola średniej wielkości (6d) oraz krajobrazy wiejskie z przewagą wielkoobszarowych pól lub łąk i pastwisk (6e), którym towarzyszą mniejsze kompleksy leśne (3a,3b). We wschodniej części otuliny pojawiają się drobne płaty krajobrazów wiejskich z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących małe pola (6c). Pojedynczy płat krajobrazu wiejskiego z przewagą terenów zabudowanych o charakterze wiejskim (6g) zidentyfikowano w miejscowości Tuchomie. Krajobrazy podmiejskie i osadnicze zdiagnozowano w miejscowościach Borzytuchom oraz Dębica Kaszubska - miejscowości te cechuje zwarta, wielorzędowa zabudowa o charakterze wiejskim (8c). Fragment jednostki 8d. – stanowiącej zróżnicowaną typologicznie i przestrzennie zabudowa nierolnicza na terenach wcześniej rolniczych zlokalizowano w miejscowości Łosino na przedmieściu Słupska.

Jak wspomniano pojedynczy płat kulturowy zlokalizowano w Bytowie, zakwalifikowano go jako krajobraz miejski z zachowanym układem historycznym (9a).

3.4. Ocena stanu ochrony i przekształceń walorów krajobrazowych, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20.letnia (2001-2021)

Zasadniczym walorem krajobrazowym i główną osią Parku jest dolina rzeki Słupi oraz mniejsze rzeki (jej dopływy) i ich doliny. Naturalny charakter rzeki został naruszony setki lat temu wraz z rozwojem rolnictwa, a przede wszystkim przemysłu – tych jego gałęzi, które wykorzystywały w swoim działaniu duże ilości wody. Największe zmiany w krajobrazie Słupi rozpoczęły się jednak wraz z regulacją rzeki, której początki miały miejsce w 1905 roku. Istotnym czynnikiem było wprowadzenie zabudowy hydrotechnicznej, takiej jak młyny wodne, elektrownie wodne i budowle pomocnicze takie jak zapory, jazy, kanały i progi. Utworzono przy tym rozległe zbiorniki wodne (zaporowe) służące pracy elektrowni. Na potrzeby systemu skrócono bieg rzeki (odcięto fragmenty

koryta i niektóre zakola). Elektrownie wodne i cały układ z nimi związany wybudowany na początku XX w. działa bez większych przekształceń do dziś. Ingerencja człowieka wpłynęła znacząco na naturalność krajobrazu rzecznej. Dziś więc – przynajmniej dla fragmentu rzeki - należy mówić o krajobrazie kulturowym (powstałym w wyniku działalności człowieka).

Obecna struktura użytkowania gruntów obrazuje wysoką lesistość Parku (ponad 70%). Tereny te nie zawsze były jednak zalesione do tego stopnia. W czasach, gdy rolnictwo odgrywało na tych ziemiach większą rolę udział lasów nie był tak znaczący. Jeszcze na początku XX wieku, w czasach inwestycji związanej z zabudową hydrotechniczną tereny były w znacznie większym stopniu niezalesione. Świadczą o tym choćby zdjęcia pokazujące elektrownie wodne w początkach XX wieku – dla przykładu bliskie otoczenie elektrowni w Gałąźni Małej było pozbawione zadrzewień. Dziś lasy dominują w tym rejonie, co przekłada się również na mniejsze walory ekspozycyjne.

Na krajobraz znacząco wpływał też rozwój zabudowy i osadnictwa. Pierwsze wsie na terenie Parku powstawały jeszcze w średniowieczu i związane były z osadnictwem słowiańskim. Lokowane w XIV wieku miały zwykle układ owalnicowy i zakładane były na prawie polskim. W okresie późnego średniowiecza na tereny dzisiejszego Parku zaczęły wkraczać wsie lokowane przez Zakon lub książąt zachodnio-pomorskich, a także dobra rycerskie. To wpłynęło też na układ przestrzenny wsi słowiańskich. Stosunki narodowościowe i etniczne w wiekach XVI-XVIII ulegały stopniowym zmianom. Następował wzrost koncentracji ziemi w rękach zamożnej szlachty niemieckiej. Powstawały wielkie majątki ziemskie, ale nadal istniały duże gospodarstwa chłopskie, liczące nawet powyżej 100 ha. Taka struktura przetrwała bez większych zmian do II wojny światowej. Po jej zakończeniu duża koncentracja majątku ziemskiego pozostała, zmienił się jednak właściciel - Państwowe Gospodarstwa Rolne. Po upadku PGR krajobraz rolniczy zaczął ulegać stopniowej degradacji. Na skutek dekapitalizacji zabytkowych budynków dochodziło do ich rozbiórk i wprowadzania na ich miejsce budynków mieszkaniowych. Zespoły dworsko-parkowe zaczęły ulegać degradacji, budynki pałaców i dworów popadać w ruinę a układy parkowe zaczęły ulegać zatarciu.

Dla zachowania walorów kulturowo-krajobrazowych (m.in. dolina rzeki Słupi, historyczne ślady osadnictwa i układy ruralistyczne, dwory, pałace i parki) w 1981 roku utworzono na tych terenach Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”. Ostatni plan ochrony z 2003 roku w dużej mierze odnosi się też do ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych.

W rozdziale 3 planu ochrony z 2003 roku zapisano główne cele ochrony krajobrazu:

- 1) zachowanie krajobrazów głównej doliny rzecznej i jej dopływów, zarówno tych o cechach zbliżonych do naturalnych jak i wrośniętego w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi,
- 2) zachowanie kompleksu leśnego w całej jego różnorodności krajobrazowej, zwłaszcza malowniczych krajobrazów leśno-wodno-torfowiskowych,
- 3) kształtowanie harmonijnych krajobrazów terenów osadnictwa i turystyki.

Jako szczegółowe cele ochrony krajobrazu:

- 1) zachowanie wnętrza i otwarcie widokowych o szczególnych walorach krajobrazowych zarówno w krajobrazie zbliżonym do naturalnego jak i w krajobrazie kulturowym,
- 2) zachowanie historycznie ukształtowanych układów przyrodniczo -kulturowych, w tym elementów decydujących o walorach krajobrazowych,
- 3) zachowanie walorów krajobrazowych strefy ekotonowej lasu,
- 4) zachowanie dotychczasowych proporcji powierzchniowych między obszarami leśnymi i nieleśnymi, konsekwentna ochrona terenów nieleśnych o dużych walorach krajobrazowych: ekosystemów bagiennych, torfowiskowych, łąkowych i innych półnaturalnych.

Warto też wskazać w tym miejscu niektóre z zapisów dotyczące zasad kształtowania zabudowy w Parku (rozdz. 4, pkt. 1):

- 1) Zakłada się utrzymanie krajobrazu małych wsi oraz tworzenie warunków rozwoju społeczno-gospodarczego nie zagrażającego walorom Parku (koegzystencja siedlisk rolniczych z obiektami bazy turystycznej, w tym zabudowy lotniskowej).
- 2) Dopuszcza się zabudowę jedynie w nawiązaniu do istniejących jednostek osadniczych, w kontynuacji ich układów przestrzennych i z zachowaniem właściwych dla nich zasad kształtowania zabudowy.

Przekształcenia walorów estetyczno-fizjonomicznych wiążą się w bardzo dużej mierze z przekształceniami walorów przyrodniczych i kulturowych i są z nimi nierozzerwalnie związane. Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat tereny Parku nie podlegały znaczącym zmianom. Park zachował swój charakter w odniesieniu do dotychczasowych proporcji powierzchniowych pomiędzy obszarami leśnymi i nieleśnymi. Krajobrazy leśne kształtowane są przede wszystkim w oparciu o planowaną działalność nadleśnictw. Zmiany fizjonomiczne są dynamiczne i ściśle powiązane z gospodarką leśną. Zaobserwować można pewien wzrost zalesienia. Lokalnie tworzą się bądź zanikają wnętrza leśne (np. we wsi Górki). Tereny nieużytkowane rolniczo zarastają spontanicznie i tutaj zmiany fizjonomiczne są najbardziej widoczne (np. w rejonach miejscowości Wierszyno, Lubuń, Gałąźnia Mała).

Wierszyno – zdj. z 2008 r.

Wierszyno – zdj. z 2020 r.

Ryc. 20 Wzrost udziału zadrzewień w rolniczym krajobrazie Wierszyna. (Źródło Google Earth)

Krajobraz doliny rzecznej i jej dopływów nie uległ dewastacji – największe zmiany krajobrazowe (fizjonomiczne) związane są jedynie z modernizacją i rozbudową infrastruktury służącej turystyce kajakowej (przystanie kajakowe, miejsca biwakowe, miejsca rekreacyjne i wypoczynkowe, parkingi). W ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego 2014-2020) otwarto wiele przystani kajakowych i wprowadzono nową infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną. Samo koryto rzeki utrzymało swój naturalny, malowniczy charakter. Na rzece pozostawiane są drzewa i konary, które uległy przewróceniu, usuwane są zaś jedynie w sytuacjach wyraźnie ograniczających możliwości spływu kajakowego. Przy niektórych jeziorach wprowadzono w ostatnich latach nową infrastrukturę turystyczną (np. jez. Okoniewskie, Modre, Głębokie).

Najcenniejsze krajobrazy wodno-torfowiskowe, szczególnie wrażliwe na zmiany w środowisku, są obejmowane projektami służącymi ich ochronie, np. w rezerwacie przyrody „Skotawskie Łąki” gdzie realizowany był projekt „Ochrona torfowisk alkalicznych (kod 7230) w młodoglacjalnym krajobrazie Polski północnej”.

Największe zmiany dotyczące walorów krajobrazowych Parku związane są z krajobrazem rolniczym i strukturą osiedleńczą. W skali całego PKDS można stwierdzić, że nie powstało tu zbyt dużo nowej zabudowy. Jest to jednak wynik wysokiego udziału lasów w strukturze przestrzennej Parku oraz doliny Słupi i jej dopływów. Wsie znajdujące się na obrzeżach Parku to małe jednostki osadnicze, stosunkowo nielicznie zamieszkałe. Wyjątek stanowi kilka większych miejscowości jak np. Łosino, Kołczygłowy czy Borzytuchom. Z tymi wsiami związana jest też w największym stopniu nowa

zabudowa. Niestety nowe budynki, tj. ich lokalizacja i układ przestrzenny zaburzają historyczny układ zwartych wsi. Zaobserwować można zmniejszanie powierzchni działek i zmianę funkcji z rolniczej na wyłącznie mieszkaniową. Największe zmiany w ostatnich 20-tu latach zidentyfikowano w gminie Borzytuchom, w tym przede wszystkim we wsi Borzytuchom. Nowa zabudowa lokalizowana jest na stosunkowo niewielkich działkach, jest to przy tym zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, a nie zagrodowa. Obserwuje się zatem przekształcenia w kierunku funkcji mieszkaniowej, a nie podtrzymanie typowo rolniczej (produkcja żywności). Układ dróg dojazdowych pod względem urbanistycznym przypomina tereny osiedlowe bądź rejon podmiejskie. Wielorzędowa zabudowa na małych działkach wpływa ograniczająco na walory fizjonomiczne terenów wiejskich ograniczając znacząco ekspozycję widokową. Ze zjawiskiem tym wiąże się zanik typowych krajobrazów wiejskich. Historyczny, zabytkowy i charakterystyczny dla wsi Pomorza układ wsi ulega zatarciu. Nowa zabudowa powstaje często w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy, zdarza się, że w znacznej odległości od istniejącej zabudowy co zaburza dotychczasową zwartą strukturę wsi. Widoczne przekształcenia tego rodzaju, oprócz wsi Borzytuchom, zidentyfikowano również w Łosinie i Kołczygłowach. Układy wsi w formie wielodrożnicy czy ulicówki ulegają zmianom w kierunku szachownicowego, osiedlowego układu, charakterystycznego dla terenów podmiejskich.

Borzytuchom – zdj. z 2010 r.

Borzytuchom – zdj. z 2020 r.

Ryc. 21 Rozwój zabudowy mieszkaniowej w Borzytuchomiu. (Źródło Google Earth)

Znaczącym problemem jest również charakter i wygląd nowej zabudowy. Niestety kubatura, forma i kolorystyka nowych budynków często nie przystaje do istniejącej, historycznej zabudowy i wprowadza wyraźną dysharmonię i chaos przestrzenny. Podobny problem stanowią elementy zagospodarowania terenu działek, takie jak ogrodzenia, nawierzchnie utwardzone czy też stosowana roślinność ozdobna w ogrodach (gatunki obce).

Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować można również monotypizację krajobrazu rolniczego. W strukturze upraw dominują kukurydza i rzepak. Prowadzi to do zaniku układu mozaikowych pól (zróżnicowanie upraw) i wprowadza monotonię w krajobrazie. Ponadto, uprawy takie jak kukurydza, z uwagi na wysokość roślin ograniczają potencjalne widoki wzdłuż dróg i szlaków. Niektóre obszary zmieniły dotychczasową funkcję i sposób użytkowania. W Zajączkowie na terenach zmeliorowanych łąk powstało wielohektarowe pole golfowe. Krajobraz tego terenu rekreacyjnego jest jednak harmonijny i nie wpływa negatywnie na walory fizjonomiczne.

Zajęczkowo – zdj. z 2008 r.

Zajęczkowo – zdj. z 2020 r.

Ryc. 22 Na terenach łąkowych w Zajęczkowie powstało pole golfowe. (Źródło Google Earth)

Negatywnie na krajobraz terenów otwartych (łąk, mozaiki łąk, pastwisk i zadrzewień) wpłynęły natomiast wprowadzane w ostatnich latach banery i szyldy reklamowe. Nośniki reklamowe o dużej powierzchni, zróżnicowanej formie i kolorystyce wprowadzają dużą dysharmonię w krajobrazie. Zjawisko to widoczne jest np. w miejscowościach Borzytuchom, Kwakowo. Tylko dwie z gmin na terenie których znajduje się PKDS wprowadziły uchwałę reklamową (Kobylnica i Słupsk).

W rejonie Parku, na terenie jego otuliny w ostatnich latach rozwinęła się znacząco energetyka wiatrowa, w szczególności w gminie Kobylnica. Elektrownie wiatrowe pełnią rolę dominanty w krajobrazie. Dotychczasowa infrastruktura związana z formą produkcji energii wprowadza pewną dysharmonię w krajobrazie. Co prawda w granicach Parku brak jest elektrowni wiatrowych, jednak znajdują się one w dużej liczbie na terenach sąsiadujących z PKDS od zachodu (także w otulinie). Obca dla naturalnego charakteru i duża gabarytowo forma siłowni wiatrowych znajdujących się w strefie ekspozycyjnej Parku wprowadza pewną dysharmonię w krajobrazie. Istotnym potencjalnym zagrożeniem dla walorów fizjonomicznych są także farmy solarne. Zlokalizowane w dużej liczbie, zajmujące rozległe obszary terenów otwartych ogniwa fotowoltaiczne mogą stanowić wyraźny element dysharmonijny, a wręcz zmieniać w sposób negatywny lokalny krajobraz. W dobie współczesnych zmian w energetyce jest to zagrożenie realne. Plany lokalizacji farm solarnych (wg analiz zapisów opracowywanych planów miejscowych) są m.in. w rejonie wsi Barnowo.

Z perspektywy ostatnich lat duże – i niestety negatywne – zmiany dotyczą substancji zabytkowej Parku, a dokładniej układów dworsko-parkowych i pałacowo parkowych. Już opracowania sporządzane na potrzeby planu ochrony z 2003 roku wskazywały na degradację niektórych zabytków. W większości przypadków degradacja ta postępowała i postępuje dalej. Dwory i pałace popadają w ruinę, nie są użytkowane bądź ich obecna funkcja nie sprzyja poprawie stanu ich zachowania. Budynki towarzyszące zabudowie dworskiej czy pałacowej zostały zaadaptowane do nowych funkcji bądź też nieużytkowane i nie remontowane uległy znacznej a czasem całkowitej degradacji. Zatarciu uległy układy parkowe. Ich historyczna forma jest dziś w większości przypadków nieczytelna, pozostały starodrzew przesłaniają gęste zarośla, samosiejki i podrosty drzew. Układy komunikacyjne uległy degradacji. Zabytki (a właściwie ich ruiny) nie są wyeksponowane w przestrzeni. Ekspozycja widokowa całych założeń sprowadza się do widoku masywu drzew (gęste nasadzenia) i zazwyczaj nie odbiega od widoku „ściany lasu”.

Stosunkowo dobrze zachowane są aleje starych drzew. Wymagają one pewnych zabiegów pielęgnacyjnych w koronach drzew, polegających głównie na usuwaniu suchych konarów i gałęzi (najpilniejsza potrzeba), a także na usuwaniu odrostów (szczególnie w przypadku lip). W wielu przypadkach luki w alejach wymagają uzupełnienia.

Biorąc pod uwagę jedynie wizualne aspekty – fizjonomię krajobrazu można się odnieść do celu ochrony krajobrazu „1) zachowanie wnętrza i otwarcie widokowych o szczególnych walorach krajobrazowych.

Dotychczas wyznaczone punkty (w planie ochrony z 2003 r.) i na mapach turystycznych zlokalizowane są w dużej mierze na terenach leśnych, co ogranicza widoki. Ponadto większość z nich zlokalizowano poza szlakami, drogami, wśród pól i łąk – są one trudno dostępne. Punkty, które umożliwiały dalekie widoki, jak np. punkt widokowy przy jeziorze Głębokim, w wyniku sukcesji drzew straciły potencjał ekspozycyjny. Negatywny wpływ na widoki ma też dysharmonijna nowa zabudowa (np. zabudowa powstała w oderwaniu od skupionej struktury wsi, budynki o intensywnej, dysharmonijnej kolorystyce).

Jezioro Głębokie – zdj. z 2012 r.

Jezioro Głębokie – zdj. z 2020 r.

Ryc. 23 Sukcesja drzew w otoczeniu jeziora Głębokiego obniżyła potencjał ekspozycyjny punkty widokowego. (Źródło Google Earth)

4. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW KULTUROWYCH

4.1. Zarys historii obszaru Parku i jego otoczenia oraz ogólna charakterystyka zasobów kulturowych na tle Pomorza i kraju

Park Krajobrazowy Dolina Słupi znajduje się na obszarze, na którym występują liczne archeologiczne mikroregiony osadnicze związane z ziemią Słupską, oraz z Ziemią Bytowską. Najstarsze dowody na obecność ludzką na terenach dzisiejszego Parku, pozostawione przez grupy łowiecko-zbierackie, pochodzą ze środkowej epoki kamienia (8000-4200 p.n.e.). Z kolei oznaki stałego osadnictwa są datowane na okres ok. 4000-1700 p.n.e., gdy nadbrzeża Słupi i jej dopływów zostały zasiedlone przez rolników i hodowców kolejno z tzw. kultury pucharów lejkowatych, kultury amforykolistycznych i kultury ceramiki sznurowej. W późniejszej epoce brązu (ok. 1200-650 p.n.e.) na tych terenach wyodrębniła się podgrupa kultury łużyckiej, tzw. „grupa kaszubska”, która pod koniec tego okresu przekształciła się w kulturę wschodniopomorską. O szeroko zakrojonej ekspansji tej kultury świadczy obecność kilkudziesięciu stanowisk archeologicznych (cmentarze, grody) z różnych okresów jej rozwoju na terenie Parku i otuliny. W okresie średniowiecza pierwsze większe osady datowane są na VI wiek (m. in. Kwakowo, Lulemino, Borzytuchom), jednak intensywny rozwój grodów obronnych rozpoczął się dopiero w VII wieku (m.in. Parchowo, Podole Małe) i trwał kolejne kilkadziesiąt lat. Przez ten czas ziemie pomorskie przechodziły z rąk do rąk – włączone przez Mieszka I do państwa polskiego, następnie pod władaniem cesarzy niemieckich, króla duńskiego, książąt gdańskich. Od początku XIV w. do połowy XVII w. Ziemia Słupska pozostawała (z krótką przerwą, gdy w latach 1329-1341 została oddana w zastaw Zakonowi Krzyżackiemu) w rękach książąt słupskich, których panowanie zakończyło się bezpotomną śmiercią Bogusława XIV w 1637 r., po której kraina została wcielona do Brandenburgii, a niedługo wraz z nią – do Królestwa Pruskiego. Losy Ziemi Bytowskiej potoczyły się nieco inaczej – już w 1329 r. została sprzedana przez ówczesnych władców Zakonowi Krzyżackiemu, w którego rękach pozostawała do 1454 r., gdy po wojnie trzynastoletniej została przejęta jako lenno przez Królestwo Polskie. W tym czasie rejon ten miał już ukształtowaną gęstą sieć osadnictwa, sięgającą w połowie XIV wieku ok. 40 wsi i osad. Struktura osad w XIV wieku była zróżnicowana – na Ziemiach Bytowskiej i Słupskiej znajdowało się zarówno osadnictwo słowiańskie, jak i wsie lokowane przez Zakon Krzyżacki, dobra rycerskie nadawane przez lokalnych książąt, oraz napływowe osadnictwo niemieckie. W kolejnych wiekach sytuacja zmieniała się szczególnie na korzyść tych ostatnich, zarówno w formie wsi, jak i majątków szlacheckich niemieckich rodów. W okresie rozbiorów większość osad była już zarządzana według prawa niemieckiego, z postępującymi zmianami na niekorzyść ludności kaszubsko-polskiej (głównie skupionej w mniejszych, mniej rentownych gospodarstwach). Koncentracja ziemi w postaci wielkich majątków szlacheckich w XIX w. umożliwiała ich wielokierunkowy rozwój gospodarczy, dzięki czemu obok gospodarki rolnej, leśnej i hodowli zwierząt działały liczne przetwórnice, browary, magazyny i hurtownie. Ta skonsolidowana struktura własności w dużej mierze przetrwała aż do II wojny światowej i później (za sprawą przekształcenia dawnych majątków w PGRy). Obecnie, po ich upadku, tereny wiejskie zmagają się z biedą i bezrobociem, przez co liczne zabytkowe budynki niszczone lub są rozbierane. Dzisiejsze dziedzictwo kulturowe regionu Doliny Słupi składa się z wielu elementów łączących kolejne epoki jego rozwoju. Na terenie Parku i jego otuliny znajduje się kilkadziesiąt stanowisk archeologicznych zgrupowanych w 38 mikroregionów osadniczych, datowanych od neolitu (4200 p.n.e) do wczesnego średniowiecza. Do dziś zachowało się wiele zespołów dworsko-parkowych, zwykle otoczonych większymi zespołami folwarcznymi. W wielu wsiach lokowanych w średniowieczu wciąż widoczne są zabytkowe układy przestrzenne oraz przykłady najstarszego budownictwa mieszkalnego, kościołów o tradycyjnej konstrukcji i przykościelnych cmentarzy. Unikalnymi zabytkami są zachowane obiekty techniki, takie jak np. zespół zabudowań i urządzeń technicznych elektrowni wodnej w Gałąźni Małej.

4.2. Wyniki inwentaryzacji zasobów kulturowych

Inwentaryzacja zasobów kulturowych znajdujących się na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” przeprowadzona została w oparciu o zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378) Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt. 1, wyżej wymienionej Ustawy. **bez względu na stan zachowania, opiece podlegają,**

1) **zabytki nieruchome**, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) działami architektury i budownictwa;
- d) działami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479);
- f) instrumentami muzycznymi;
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- b) cmentarzyskami;
- c) kurhanami;
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

W celu zapewnienia przejrzystości opracowania, zestawienia tabelaryczne z zabytkami nieruchomymi, ruchomymi oraz archeologicznymi znajdują się w treści tekstu. Szczegółowe opracowanie dotyczące zabytków nieruchomych znajdujących się w rejestrze zabytków Województwa Pomorskiego oraz najważniejszych obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków stanowi Załącznik 1.

4.2.1.Archeologia

Na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” zidentyfikowano kilkadziesiąt stanowisk archeologicznych pochodzących z różnych okresów historycznych, które są rozproszone we wszystkich gminach na obszarze których położony jest Park. Najwięcej z nich znajduje się w Gminie Kołczygłowy.

Poniżej w układzie tabelarycznym przedstawione zostały zabytki archeologiczne znajdujące się w rejestrze zabytków Województwa Pomorskiego.

Tab. 17 Obiekty archeologiczne na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” wpisane do rejestru zabytków – które podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej (stan na 11.2020 r.)

Lp.	Nr rejestru zabytków województwa pomorskiego	obiekt	miejsowość	gmina
1	A-a-26	Grodzisko z okresu XI –XIII w.	Jutrzenka	Borzytuchom
2	A-a-32	Grodzisko z okresu 650-400 p.n.e.	Gałąźnia Mała (Świelubie)	Kołczygłowy
3	A-a-30	Osada z okresu poł. IX-XIII w.	Gałąźnia Mała	Kołczygłowy
4	A-a-31	Osada z okresu 650 – 400 p.n.e	Gałąźnia Mała	Kołczygłowy
5	Nr 846 z 1972.04.22	Krępa Słupska, grodzisko średniowieczne	Łosino	Kobylnica

Fot. 95 Gałąźnia Mała (Świelubie) – Grodzisko z okresu 650 -400 p.n.e wpisane do rejestru zabytków pod numerem A-32. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Podsumowując, inwentaryzacja w terenie wykazała, że zabytki archeologiczne, które znajdują się w obrębie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, nie posiadają takich form terenowych, które mogłyby zostać wyeksponowane, a tym samym wykorzystane w celu promocji Parku wśród turystów. Grodziska i inne obiekty archeologiczne znajdują się przeważnie na terenach leśnych, poza szlakami, w trudno dostępnych miejscach. W większości nie są oznakowane i ich odnalezienie w terenie przez osoby zainteresowane jest bardzo utrudnione. Oznakowana jest jedynie osada w Gałąźni, na terenie rezerwatu przyrody. Jest tutaj przystanek informacyjny z tablicą. Ogólnie biorąc ten walor kulturowy Parku z punktu widzenia zarówno ekspozycji krajobrazowej, jak i funkcji edukacyjnej i turystycznej nie jest wykorzystany. Lepsza ekspozycja i oznaczenie obiektów w terenie przyczyniłoby się do podniesienia atrakcyjności turystycznej Parku w odniesieniu do jego walorów historycznych i kulturowych.

(Źródła: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Gminy Borzytuchom, „Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Kołczygłowy Na lata 2020-2023)

4.2.2. Układy przestrzenne

Układy ruralistyczne, założenia dworsko-parkowe i pałacowo-parkowe

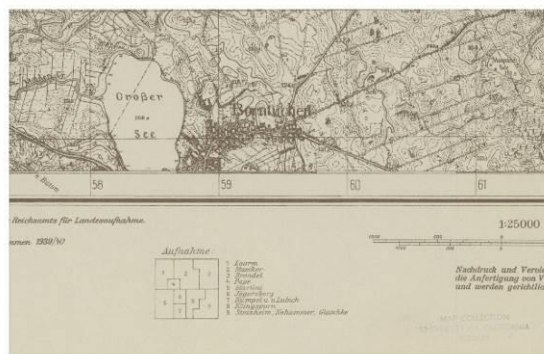
W obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” oraz jej otuliny spotkać można specyficzne dla tego regionu układy rozplanowania wsi, oparte o historyczne założenia, niejednokrotnie sięgające czasów średniowiecza. Do najcenniejszych układów ruralistycznych na terenie Parku „Dolina Słupi” zaliczyć należy wieś **Borzytuchom** w gminie Kołczygłowy. Na jej terenie odnaleziono ślady penetracji osadniczej z neolitu oraz z grobowcem megalitycznym kultury pucharów lejkowatych datowanych na III-II w p.n.e. Sama wieś powstała prawdopodobnie w późniejszym czasie kolonizacji Pomorza, ale pierwsze wzmianki o niej pojawiają się w liście wasalnym Puttkamerów dopiero w XVI w. Miejscowość ta posiada resztki układu owalnicowego świadczące prawdopodobnie o słowiańskim pochodzeniu. We wsi wciąż zachowane są nieliczne budynki w konstrukcji szkieletowej. Innym przykładem wsi o podobnym układzie przestrzennym jest miejscowość **Gałąź Wielka**, która już w średniowieczu była połączona traktem ze Słupskiem. Jednak w jej przypadku niezwykle cenny jest fakt występowania aż 90 stanowisk archeologicznych w 2 głównych strefach występowania. Odnaleziono tu bowiem cztery poziomy chronologiczne kulturowe. Poziom neolityczny, poziom łużycki, pomorski i wschodnio-pomorski, poziom oksywsko-wielbarski oraz poziom wczesno średniowieczny i średniowieczny. Po dawnym założeniu dworsko-pałacowym zachowana została jedynie aleja kasztanowa. Innym układem przestrzennym wyróżnia się wieś **Kołczygłowy**. Jest to wieś ulicowa o układzie wielodrożnym, który dobrze zachował się aż do dziś. Większość zabudowy pochodzi z XIX wieku, przeważnie parterowa wykonana w konstrukcji szkieletowej, choć znajdują się tu również budynki z elewacją z cegły układanej w zrąb. Wzmianki o wsi pojawiają się już jednak w I połowie XVI w. Najstarszy budynek pochodzi z 1790 r i wykonany jest w konstrukcji szkieletowej.

Wieś **Kruszyna** w gminie Kobylnica to ulicówka, która wyróżnia się dużą liczbą budynków o konstrukcji szachulcowej. Niestety dziś jedynie na nielicznych budynkach dostrzec można szachulec, większość elewacji została przykryta tynkami i pomalowana. We wsi znajduje się 5 stanowisk archeologicznych z czterech różnych poziomów chronologiczno-kulturowych. Układy przestrzenne wsi tych nie są jednak prawnie chronione poza jedną miejscowością. Jedynie dla części wsi **Lubuń**, ze względu na cenny układ ruralistyczny, na mocy Uchwały nr XXVI/246/2012 Rady Gminy Kobylnica z dnia 6 września 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Lubuń, w wyznaczonej strefie ochrony obowiązuje nakaz zachowania układu, drogowego zabytkowych zabudowań, zachowanie parcelacji działek oraz sposobu zabudowy, przy czym nowa zabudowa musi być dostosowana gabarytowo do istniejącej a nowe inwestycje muszą być uzgadniane z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Lubuń to ulicówka, która w źródłach historycznych pojawia się już w XIII w. W swojej historii była przez 150 lat własnością Zakonu Krzyżackiego. Po tym okresie miejscowość stała się wsią książęcą księcia Bogusława a następnie wsią królewską. Założenie dworsko parkowe powstało prawdopodobnie w połowie XIX wieku natomiast folwark o zwartej kompozycji na przełomie XIX i XX w. Innymi przykładami ulicówek są wsie **Wierszyno** oraz **Żelkówko**. Wierszyno było najstarszą posiadłością ziemską rodu Puttkamerów w tym regionie. Oprócz założenia z Parkiem w stylu krajobrazowym angielskim zachowany jest zespół domów oraz budynków gospodarczych cechujących się konstrukcją szkieletową wypełnioną cegłą, prawdopodobnie wybudowane w 2 połowie XIX w. Żelkówko było dobrem rycerskim. Zabudowania chłopskie które znajdowały się tu w XVIII w., były więc prawdopodobnie związane z obsługą folwarku. Żelkówko jest obecnie rozwinięte w układ wielodrożny.

Inne wsie to przykłady wsi, w których centralną rolę odgrywają założenia dworsko – parkowe (**Gałąźnia Mała, Barnowo, Radusz, Osieki Bytowskie, Krzynia, Jasień**) pałacowo-folwarczne (**Unichowo, Niepogłdzie, Motarzyno**) lub folwarczno-parkowe (**Łosino, Niepogłdzie, Kartkowo**)

Na rycinach poniżej, tj. ortofotomapach przedstawiających stan współczesny oraz na mapach topograficznych z początku XX wieku zestawiono ze sobą zabytkowe układy przestrzenne wsi oraz układów dworsko-parkowych i pałacowo-parkowych. Widoczne są pewne zmiany przestrzenne. W kontekście zabudowy zmiany dotyczą zjawiska rozpraszania zabudowy i zaburzania zabytkowych układów poprzez powstawanie nowej zabudowy w układzie osiedlowym. Największe zmiany dotyczą terenów zabytkowych parków i majątków dworskich. Przemiany struktury własnościowej, wojny i zmiany systemów politycznych wpłynęły znacząco na powierzchnię, układ i charakter zabytkowych założeń. Pogorszyła się znacznie ich czytelność i ekspozycja w przestrzeni, a nowe sąsiedztwo zaburza ich układ. Porównując dostępne materiały kartograficzne można zauważyć, że zasadniczy kierunek przemieszczania się po tym terenie nie uległ przez wieki zmianom. Także układ osiedleńcy (rozmieszczenie wsi) pozostał bez zmian.

BORZYTUCHOM - Wieś położona wzdłuż traktu średniowiecznego Bytów – Słupsk. Zabudowa starej części wsi harmonijna, dobrze zachowana.

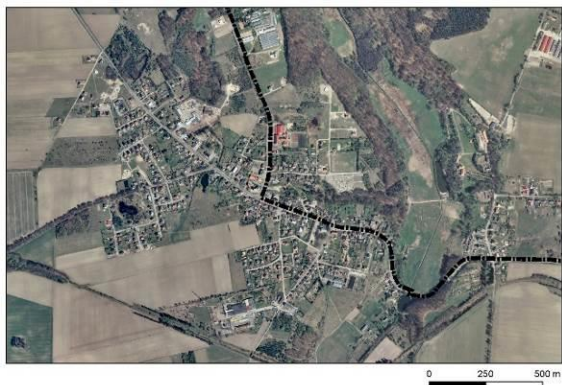
Ryc. 24 Borzytuchom. Stan obecny i mapa historyczna.

GAŁĄŻNIA WIELKA - Wieś zachowała ślady owalnicowego układu, co świadczy o jej słowiańskim charakterze. Już w średniowieczu połączona była starym traktem ze Słupskiem.

Ryc. 25 Gałąźnia Wielka. Stan obecny i mapa historyczna.

KOŁCZYGŁOWY – Duża wieś ulicowa, o charakterze wielodrożnym.

Ryc. 26 Kołczygłowy. Stan obecny i mapa historyczna

KRUSZYNA – Wieś o układzie ulicówki. Wieś jest fragmentem większego mikroregionu osadniczego Kwakowo – Lulemino – Kruszyzna.

Ryc. 27 Kruszyzna. Stan obecny i mapa historyczna

KWAKOWO – Wieś zawiera wyraźne ślady owalnicowe, prawdopodobnie była wsią chłopską. Zespół folwarczny i zespół pałacowo parkowy. Zachowały się : obora 1929 r i park (wyłączony z zespołu, niedostępny, zaniedbany i zniszczony).

Ryc. 28 Kwakowo. Stan obecny i mapa historyczna

LUBUŃ – Wieś jest ulicówką. Posiada założenie dworsko- parkowe – poł. XIX w. i dwór 1867 r. (rozebrany w 1953r), zespół folwarczny o zwartej kompozycji w prostokącie (rozebrano w latach 70- tych.) i kolonie domów robotników z XIX/XX w.

Ryc. 29 Lubuń. Stan obecny i mapa historyczna

WIERSZYNO – Wieś o układzie ulicówki. Najstarsza posiadłość Puttkamerów. Zespół dworsko-folwarczny składał się z dwóch części: rezydencjonalnej – dwór i park angielski oraz folwarku ze spichlerzem, cegielnią, młynem wodny, tartakiem elektrycznym i gorzelnią.

Ryc. 30 Wierszyno. Stan obecny i mapa historyczna

ŻELKÓWKO – Wieś ma układ ulicowy, rozwinięty w wielodrożny. Z majątku dworskiego z zespołem pałacowo -parkowym zachował się jedynie park.

Ryc. 31 Żelkówko. Stan obecny i mapa historyczna

BARNOWO – Przez wiele stuleci posiadłość rycerska z założeniem dworskim wraz z obiektami folwarcznymi, ale bez tradycyjnej wsi.

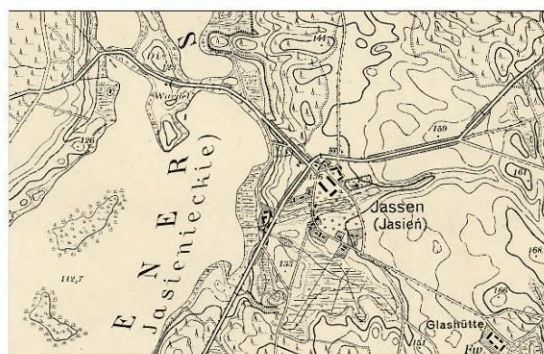
Ryc. 32 Barnowo. Stan obecny i mapa historyczna

GAŁĄŻNIA MAŁA – największe zmiany przestrzenne dotyczą założenia dworsko-parkowego

Ryc. 33 Gałąźnia Mała. Stan obecny i mapa historyczna

JASIEŃ – We wsi znajduje się zespół dworsko pałacowy.

Ryc. 34 Jasień. Stan obecny i mapa historyczna

KARTKOWO – We wsi znajduje się założenie pałacowo-rezydencjonalne: część rezydencjonalna z pałacem, park o pow. 3,2h, podwórze folwarczne oraz kolonii domów robotników folwarcznych.

Ryc. 35 Kartkowo. Stan obecny i mapa historyczna

KRZYNNIA – Niegdyś majątek leśny. Wieś była podzielona na dwa majątki szlacheckie Gross Krien (Krzynka) i Klein Krien (Krzynia). Pałac nie zachował się (spalony), zachował się natomiast park pałacowy z 2 poł. XIX w.

Ryc. 36 Krzynia. Stan obecny i mapa historyczna

ŁOSINO – Założenie folwarczno-parkowe XIX w.

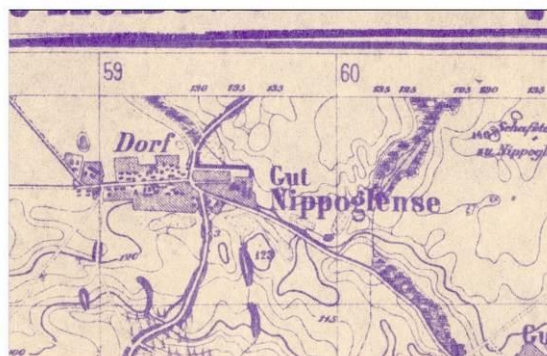
Ryc. 37 Łosino. Stan obecny i mapa historyczna

MOTARZYNO – Pałac i park angielski 1856-1868 r. Zespół folwarczny – poł. XIXw. do 1930 r.

Ryc. 38 Motarzyno. Stan obecny i mapa historyczna

NIEPOGLĘDZIE – Zespół folwarczno-pałacowy oraz podwórze gospodarcze.

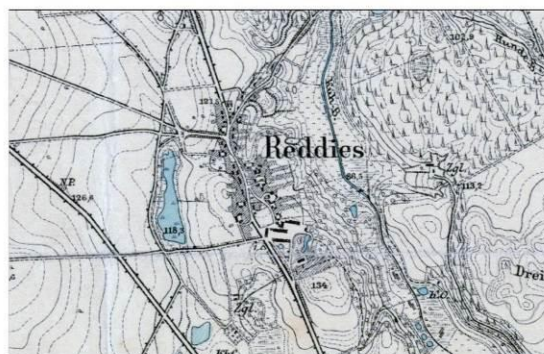
Ryc. 39 Niepogłędzie. Stan obecny i mapa historyczna

OSIEKI – Założenie pałacowo-folwarczne: pałac (1922 r.) z resztkami dawnego parku, podwórze folwarczne z zabudowaniami gospodarczymi, kolonia domów robotników folwarcznych.

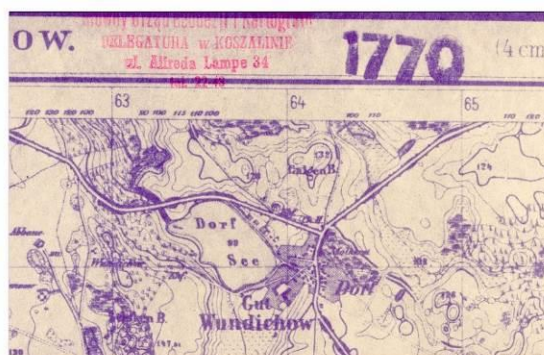
Ryc. 40 Osieki. Stan obecny i mapa historyczna

RADUSZ – Płac z 1836 r. przebudowany w 2 poł. XIXw. oraz park XIXw.

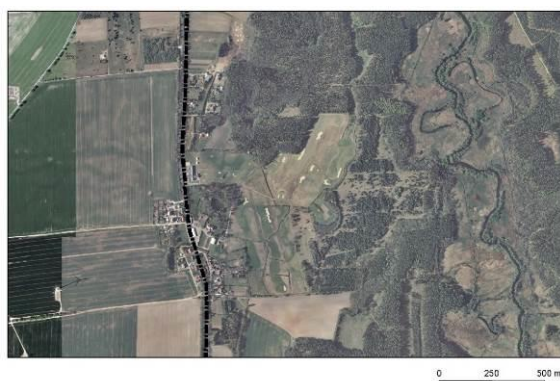
Ryc. 41 Radusz. Stan obecny i mapa historyczna

UNICHOWO – Zespół pałacowo-folwarczny z końca XIX w.

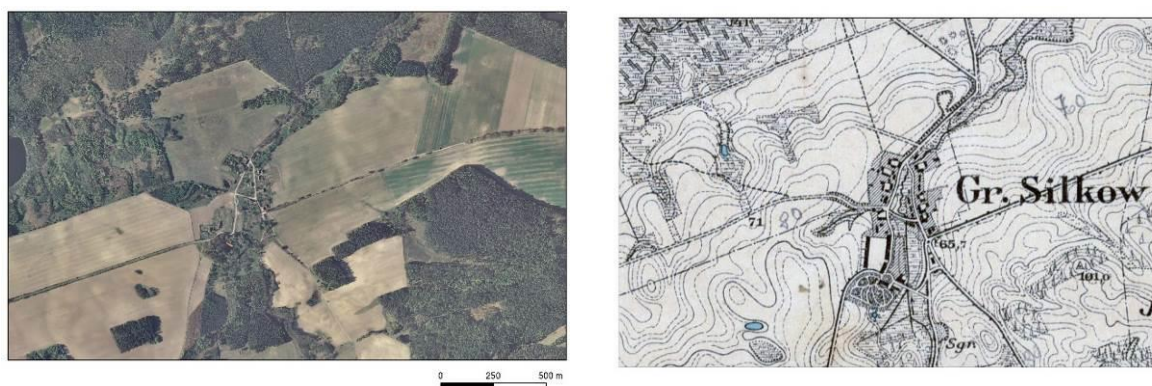
Ryc. 42 Unichowo. Stan obecny i mapa historyczna

ZAJĄCZKOWO – Dwie części zabudowa wsi i zespół folwarczny

Ryc. 43 Zajączkowo. Stan obecny i mapa historyczna

ŻELKI – Dobra rycerskie, dwór z parkiem (XIX w.) i zespół folwarczny (zachował się w szczątkowej formie) w południowej części wsi.

Ryc. 44 Żelki. Stan obecny i mapa historyczna

System zabudowy hydrotechnicznej

Wpływ na system rzeczny w korycie Słupi rozpoczął się już w średniowieczu, polegał na instalowaniu młynów i foluszy, jednak nie był wówczas zbyt inwazyjny.

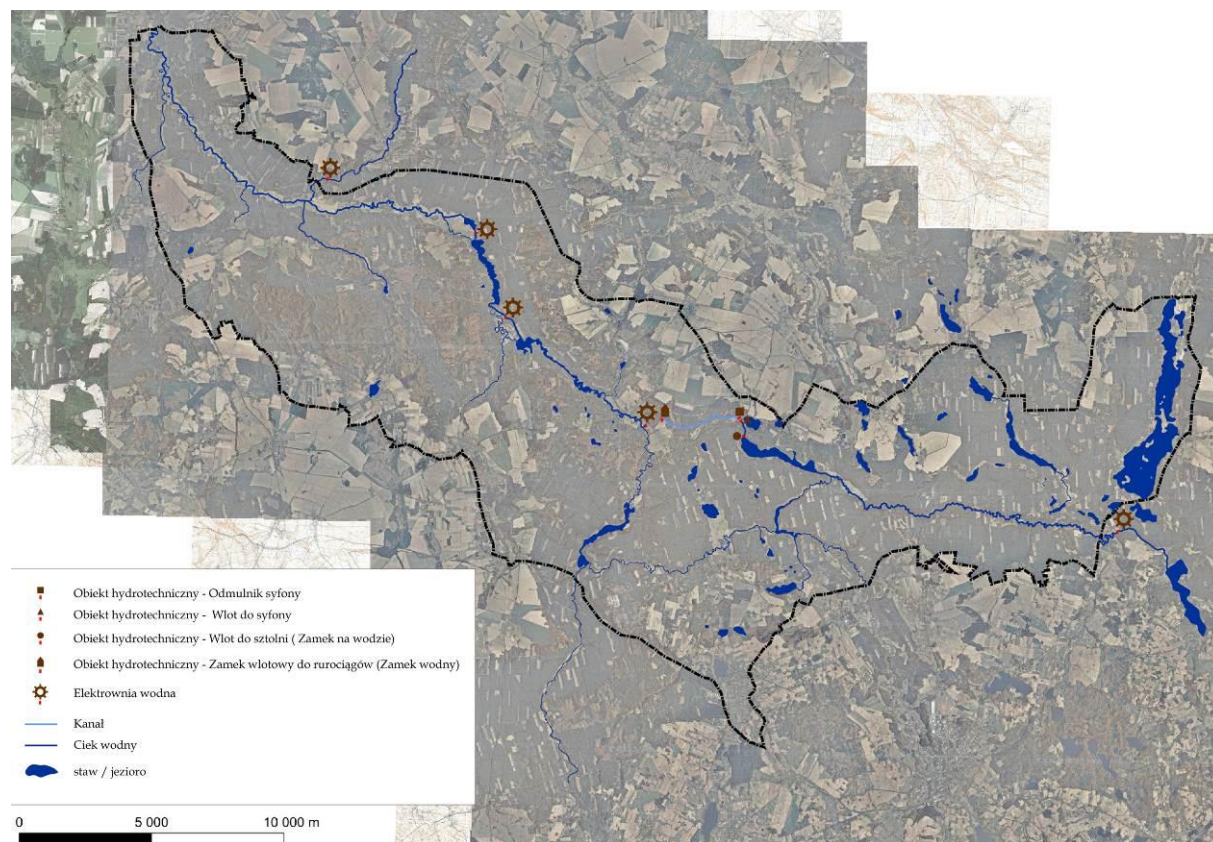
Nasilające się w drugiej połowie XIX w. powodzie (największa wystąpiła w roku 1898) spowodowały podjęcie kolejnych prac melioracyjnych i regulacyjnych. Rozpoczęto je w 1860 r. Objęły one pogłębianie koryt rzecznych, usuwanie z koryt głazów i pni, piaszczystych łach, a przede wszystkim likwidację zakoli, umacnianie brzegów koryt oraz budowę jazów, tam i zbiorników wodnych (Florek 1991, 1993).

Zasadniczy etap regulacji Słupi rozpoczął się w roku 1905. Regulację prowadzono etapami, na różnych odcinkach, aż po okres międzywojenny. Prace polegały na odcięciu najbardziej rozwiniętych zakoli, co spowodowało znaczne skrócenie biegu rzeki. Wywołało to zwiększenie spadku podłużnego, a w konsekwencji prędkości płynięcia wody. Tym samym powstały warunki do uruchomienia intensywnych procesów korytowych (Florek 2001).

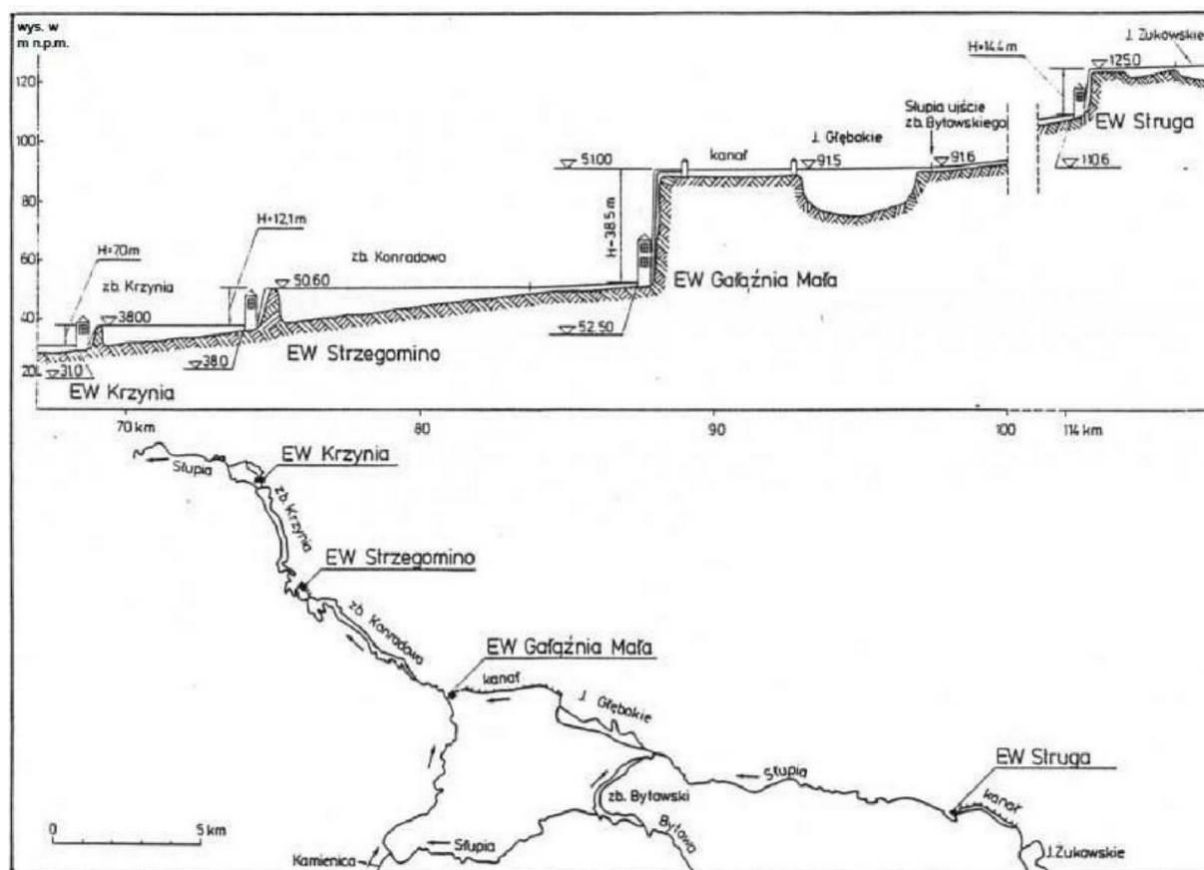
Bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na przebieg procesów fluwialnych i prowadzącym do zmiany profilu podłużnego rzeki była zabudowa hydrotechniczna, dynamicznie rozwijana od początku XIX w. Na zabudowę tę składały się: młyny wodne, tartaki o napędzie wodnym, elektrownie wodne oraz wszystkie budowle związane z działalnością wymienionych zakładów, takich jak: zapory, jazy, kanały i progi rozmieszczone na niemal całym biegu rzeki, od wypływu z Jeziora Gowidlińskiego po Słupsk. Najbardziej znaczące zmiany dokonały się w środowisku rzeczny i dolinny środkowej Słupi w wyniku wybudowania tu w latach 1898–1926 czterech elektrowni wodnych (Struga w Soszycy, Gałąźnia Mała, Strzegomino [Konradowo] i Krzynia) oraz towarzyszących im: zbiorników zaporowych, kanałów, podziemnych sztolni i budynków (Florek 2001).

Kluczowym momentem było wybudowanie w Krosnowie zapory piętrzącej wody Słupi i Bytowy, dzięki czemu możliwe stało się skierowanie ich przez Jezioro Głębokie, którego rzędną lustra wody obniżono, i dalej poprowadzono je kanałem do elektrowni w Gałąźni Małej. Usytuowane poniżej, zbiorniki elektrowni Strzegomino i Krzynia stały się tymi elementami zabudowy hydrotechnicznej, które w stosunku do stanu pierwotnego wprowadziły największe zmiany w rzeźbie otaczającego je terenu.

Elektrownie wodne Słupi, ze względu na swoją budowę i eksploatację, dzieli się na:
1) elektrownie przyzaporowe, czyli zbiornikowe; m.in. Krzynia, Strzegomino i Gałąźnia Mała,
2) elektrownie przyjazowe, czyli przepływowe; m.in. Skarszów i Strugę.

Ryc. 45 System hydrotechniczny na środkowej Słupi. (Opracowanie własne)

Ryc. 46 Rozmieszczenie elektrowni wodnych na środkowej Słupi. (Florek E., 2001)

Soszyca (elektrownia Struga)

Elektrownia w miejscowości Struga (pierwotnie nazywana Mulhlen, później Młynki-Struga) jest najstarszym zabytkiem techniki tego typu w Europie. Zlokalizowana na rzece Słupi elektrownia wodna jest pierwszą w jej górnym biegu. Wybudowana w XVIII wieku na miejscu młyna. W 1889 roku obiekt ten zmodernizowano, by móc wykorzystywać go w celach energetycznych. Elektrownia została uruchomiona w 1896 r. w dawnej fabryczce papy i tektury. W 1947 roku wykonano nową dokumentację techniczną i zmieniono nazwę na „Struga”.

Do technicznego wyposażenia elektrowni należy hydrozespół, w którego skład wchodzi turbina Peltona (produkcji Schichau Elbląg w 1898 r.), napędzająca unikatowy wirnik płaszczykowy, generator synchroniczny trójfazowy, wybudowany przez AEG w 1920 r., które pracują od ich rozruchu nieprzerwanie do dziś.

Dzisiaj w siłowni można oglądać także marmurową tablicę nastawną z jedenastoma oryginalnymi przyrządami z lat 20-tych XX wieku. W elektrowni są dwie ponad stuletnie żarówki węglowe wyprodukowane przez firmę Osram, działające do dziś. Ich zadanie polega na sygnalizowaniu awarii pracujących urządzeń.

Fot. 96 Elektrownia Struga. (Fot. Kubiec K., 2020)

Skład kompleksu zespołu hydroenergetycznego:

- trójpłaszczyznowy jaz przesiewny w Młynkach;
- kanał derywacyjny o długości 1850 m;
- kaskada upustu bocznego, wyposażonego w zamknięcie zasuwowe.

Specyfikacja EW Struga:

- powierzchnia zlewni - 239 km²;
- Średni przepływ - 2,5 m³/s;
- moc instalowana - 250 kW;
- przepływ instalowany - 2,73 m³/s;
- spad - 14,0 m.

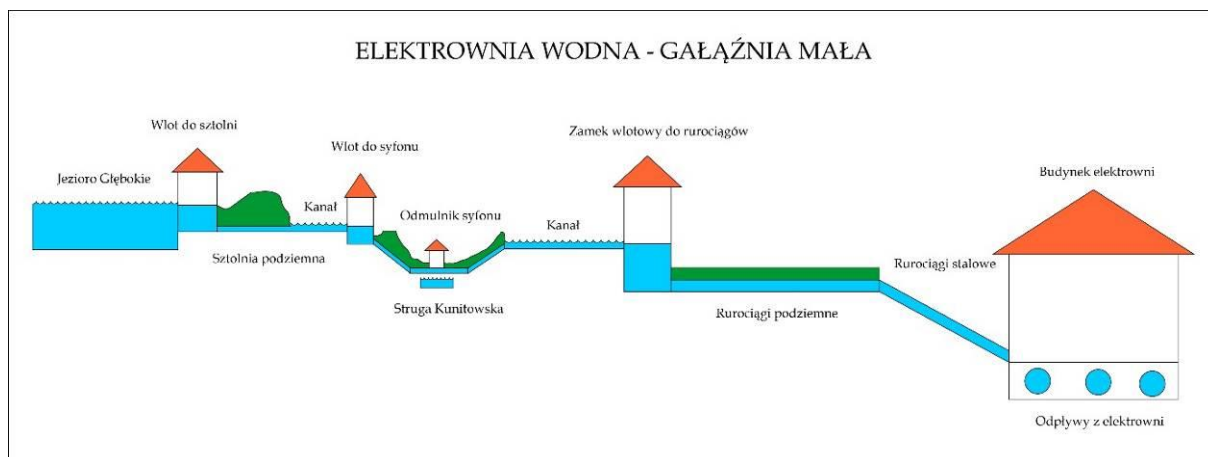
Gałąźnia Mała

Elektrownia wodna w Gałąźni Małej (Glambocksee) jest największą w dolinie Słupi. Projekt powstał już w 1889 r., ale budowa dzieli się na dwa etapy: pierwszy zrealizowano w latach 1912-1914, a drugi dopiero w latach 1920-1924 r. Wówczas była to największa elektrownia wodna w środkowej i północnej Europie, a zastosowane w niej rozwiązania techniczne uznawane były za wzorcowe.

Obiekty tej elektrowni stanowią unikalny na skalę europejską przykład rozwiązań technicznych, wkomponowanych w naturalny krajobraz. Około 500 m przed jeziorem Głębokim wybudowano kanał kierujący wody rzek: Słupi i Bytowej do jeziora Głębokiego. Z jeziora Głębokiego wody wyprowadzane są podziemną sztolnią, która po kilkudziesięciu metrach przechodzi w otwarty kanał. Pod drogą Niepogłędzie - Krosnowo wody te są przeprowadzane za pomocą syfonu z odmulnikami. Wybudowany kanał wraz z jeziorem Głębokim stanowi 13 km odcinek, odcinającą 26 kilometrowy łuk pierwotnego biegu Słupi. Takie rozwiązanie dało 38,5 metrowy spadek wody. Kanałom i podziemnym sztolniami towarzyszą zamki wodne na jeziorze Głębokim i w Gałąźni Małej. Budynek elektrowni w Gałąźni usytuowano powyżej pierwotnego ujścia rzeki Kamienicy do Słupi. W budynku z 1914 roku znajduje się 5 turbin Francisa z generatorami wytwarzającymi 3500 kW. Na turbiny wodę doprowadzają 2 stalowe rury o średnicy 190 cm.

Elektrownia jest udostępniona do zwiedzania. W budynku siłowni znajduje się niewielka ekspozycja - sala historii słupskich elektrowni wodnych. Zbiór fotografii, dokumentów i urządzeń technicznych

obrazuje historię, myśl techniczną oraz szacunek do sił przyrody. Można tu obejrzeć pokaz filmu prezentującego historię zespołu elektrowni i metodę wytwarzania z wody energii elektrycznej.

Ryc. 47 Schemat układu elektrowni wodnej w Gałęźni Małej. (Opracowanie własne na podstawie tablic informacyjnych PKDS)

Fot. 97 Elektrownia wodna w Gałęźni Małej. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 98 Elektrownia wodna w Gałężni Małej. (Fot. Kubiec K., 2020)

Specyfikacja EW Gałężnia Mała:

- powierzchnia zlewni - 551,4 km²;
- średni przepływ - 4,41 m³/s;
- moc instalowana - 4160 kW;
- przepływ instalowany - 13,0 m³/s;
- spad - 38,5 m.

Konradowo (elektrownia Strzegomino)

Powstała w latach 1922-1924. Elektrownia pracowała nieprzerwanie do 1945 r., kiedy to wycofujący się Niemcy wysadzili dwa mosty blokując kanał. Udało się ją uruchomić ponownie w 1948 r.

Elementy obiektu hydrotechnicznego:

- zapora ziemna (długość 460 m);
- zbiornik (powierzchnia 100 ha);
- kanały długości 960 m;
- jaz wlotowy;
- jaz upustowy.

Specyfikacja EW Strzegomino:

- powierzchnia zlewni: 820 km²;
- średni przepływ: 7,25 m³/s;
- moc instalowana: 2400 kW;
- przepływ instalowany: 27 m³/s;
- spad: 12,3 m.

Fot. 99 Elektrownia wodna Strzegomino. (Fot. Kubiec K., 2020)

Fot. 100 Elektrownia wodna Strzegomino. (Fot. Kubiec K., 2020)

Krzynia

Kompleks hydroenergetyczny w Krzynie powstał w latach 1925-26. Powstała wówczas zapora ziemna spiętrzyła rzekę tworząc zbiornik retencyjny o powierzchni 78 ha i pojemności około 1,38 mln. m³.

Elektrownia jest ostatnim elementem hydroenergetycznym przed Słupskiem, dlatego pracuje w systemie dobowego wyrównania. Zachowuje stały przepływ wody w korycie Słupi poniżej elektrowni, wynoszący 3,4 m³/s.

Moc elektrowni wynosi 860 kW posiadając dwie identyczne turbiny Franciszki o mocy 430 kW każda.

Specyfikacja EW Krzynia:

- powierzchnia zlewni - 852,4 km²;
- średni przepływ - 8,62 m³/s;
- moc instalowana - 860 kW;
- przepływ instalowany - 17,0 m³/s;
- spad - 8,0 m.

Fot. 101 Elektrownia wodna w Krzyni. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Skarszów Dolny

Jest to elektrownia przepływowa na rzece Skotawie - prawobrzeżnym, największym dopływie Słupi. Stopień elektrowni powstał w latach 70-tych XIX wieku.

Dawniej dzisiejsza elektrownia wodna była wykorzystywana jako siłownia wodna napędzająca maszyny i urządzenia techniczne najpierw - od 1850 r. fabryki wyrobów żelaznych, a następnie od 1872 r. - po wybudowaniu stopnia wodnego, stała się źródłem napędu dla papierni. W roku 1894 roku pożar pochłonął fabrykę, a obiekt na ponad trzydzieści lat popadł w zapomnienie.

W 1922 roku na fundamentach byłej fabryki rozpoczęto prace budowlane, której efektem było powstanie elektrowni wodnej o mocy 180 kW.

Obiekt był modernizowany w latach 1942-43, a po II wojnie światowej, w 1955 r. zbudowano nowy jaz betonowy.

Fot. 102 Elektrownia wodna Skarszów Dolny. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Specyfikacja EW Skarszów Dolny:

- powierzchnia zlewni - 284 km²;
- średni przepływ - 1,49 m³/s;
- moc instalowana - 188 kW;
- przepływ instalowany - 3,6 m³/s;
- spad - 7,8 m.

4.2.3. Zabytkowe obiekty nieruchome

Art 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378) wskazuje na następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” obecnie znajduje się 11 zabytków wpisanych do rejestru zabytków. W przypadku założeń dworsko-parkowych, parki jak i dwory, choć stanowią odrębne obiekty, wpisane zostały do rejestru pod tym samym numerem. W rejestrze zabytków znajdują się obecnie obiekty sakralne, zabytkowe pałace i dwory, parki, szachulcowe budynki będące

przykładem obiektów budownictwa ludowego oraz zabytkowe budynki przemysłowe. Na szczególną uwagę zasługują obiekty, które stanowią unikatowy przykład charakterystycznej dla tych terenów zabudowy szachulcowej (z tzw. „murem pruskim”). Są to przede wszystkim budynki mieszkalne i gospodarcze w Krosnowie. Dzięki renowacji prywatnego inwestora w dobrym stanie zachowany jest również dwór w Barnowie. Oprócz obiektów budowlanych, wśród zabytków nieruchomych w rejestrze zabytków Województwa Pomorskiego znajdują się również 4 zabytki archeologiczne, które zostały wyszczególnione we wcześniejszym rozdziale 4.2.1. W Parku obecnie nie ma obiektów wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa, pomników historii i parków kulturowych.

Wykaz powyższych zabytków przedstawia Tab. 17.

Tab. 18 Obiekty wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Pomorskiego Konserwatora Zabytków (stan na 06.10.2020 r.)

Lp.	nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	data wpisu do rejestru zabytków	uwagi	obiekt	miejsowość	gmina
1	125	11.11.1959	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego - nr 48	zespół dworsko-parkowy /dwór – nie istnieje, park/	Gałąźnia Mała	Kołczygłowy
2	152	19.03.1960	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego - nr 3	zespół dworsko-parkowy /dwór, park/	Barnowo	Kołczygłowy
3	551	20.09.1971	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego – 206 chata	Chata /Czworak dworski	Barnowo	Kołczygłowy
4	1619	30.12.1996	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego- nr 351	zespół pałacowo-parkowy /park, pałac/	Kartkowo	Czarna Dąbrówka
5	393	21.12.1965	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego -nr 70- wieża kościoła	murowana wieża kościoła	Kwakowo	Kobylnica
6	393	22.12.2006	rejestr zabytków woj. pomorskiego- nr 393- korpus kościoła p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP wraz z działką	Kwakowo	Kobylnica
7	1566	03.10.1995	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego- nr 336	zespół pałacowo-parkowy /pałac, park/	Zajączkowo	Kobylnica
8	1596	23.04.1996	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego- nr 345	park	Łosino	Kobylnica
9	824	10.02.1975	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego - 221	zagroda / dom, spichlerz /	Krosnowo	Borzytuchom
10	826		dawny rejestr zabytków woj. słupskiego - 224	młyn wodny nr 38 – zabytek nie istnieje	Jutrzenka	Borzytuchom
11	1595	23.04.1996	dawny rejestr zabytków woj. słupskiego- nr 344	park	Krzynia	Dębica Kaszubska

(Źródło: Rejestr zabytków województwa pomorskiego - Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku – stan na 06.10.2020 r.; <https://www.ochronazabytkow.gda.pl/rejestr-zabytkow/rejestr-zabytkow-nieruchomych/>)

Zgodnie z Art.22. ust.5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Poza wcześniej wymienionymi obiektami wpisanymi do Rejestru Zabytków w ewidencji konserwatorskiej znajduje się obecnie 159 obiektów. Do najcenniejszych obiektów wpisanych do Gminnych Ewidencji Zabytków każdej z gmin należą m.in. Elektrownia Wodna w Gałąźni Małej, Elektrownia Wodna Strzegomino, kościół szachulcowy w Borzytuchomiu, zespoły pałacowo-parkowe w Kartkowie i Zajączkowie.

Tab. 19 Zestawienie obiektów wpisanych do GEZ lub w trakcie procedury znajdujących się na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” (stan na 06.10.2020 r) (Źródło: wyciąg ze Studiów Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego gmin Borzytuchom, Kołczygłowy, Dębica Kaszubska, Kobylnica, Słupsk, Bytów oraz Czarna Dąbrówka oraz programów ochrony zabytków dla tych gmin)

Lp.	gmina	miejsowość	Forma ochrony zabytku	obiekt
1	Borzytuchom	Borzytuchom	Ewidencja konserwatorska (EK)	Kościół paraf., szach., 1804 r.
2	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Plebania, mur., pocz.XX w.
3	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom ob. bank, mur., pocz. XXw.
4	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom wł. Admin. Lasów Państwowych, mur., pocz. XX w.
5	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom nr 4 i 4a, mur., 191 1r.
6	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom nr 13, szach., XIX/XX w.
7	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom nr 14, mur., XIX/XX w.
8	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom nr 22, mur., k. XIX w.
9	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom nr 25, szach.,1897 r.
10	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom nr 31, szach., k. XIX w.
11	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom nr 40, szach., XIX/XX w.
12	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom nr 41, mur., pocz. XX w.
13	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Dom ob. poczta nr 43, mur., pocz. XX w.
14	Borzytuchom	Borzytuchom	GEZ	Dom nr 63, wł. PKP, mur., 1912 r.
15	Borzytuchom	Borzytuchom	GEZ	Dom nr 64, wł. PKP, mur., 1912 r.
16	Borzytuchom	Borzytuchom	GEZ	Dom nr 76, szach., k. XIX w.
17	Borzytuchom	Borzytuchom	GEZ	Dom nr 77, szach., k. XIX w.
18	Borzytuchom	Borzytuchom	GEZ	Dom nr 82, szach., k. XIX w.
19	Borzytuchom	Borzytuchom	GEZ	Budynek stacji kolejowej, mur., 1910 r.
20	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Bud. gosp.nr 10, szach., k.XIX w.
21	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Stodoła nr 23, szach., k. XIX w.
22	Borzytuchom	Borzytuchom	EK	Stodoła nr 40, szach., XIX/XX w.
23	Borzytuchom	Borzytuchom	GEZ	Stodoła nr 73, szach., k. XIX w.
24	Borzytuchom	Borzytuchom	GEZ	Stodoła nr 76, szach., k. XIX w.
25	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Leśniczówka, mur., 1909 r.
26	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Leśniczówka, mur., 1938 r.
27	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Dom nr 15, mur., k. XIX w.

Lp.	gmina	miejsowość	Forma ochrony zabytku	obiekt
28	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Dom nr 16, mur., k. XIX w.
29	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Dom nr 18, szach., XIX/XX w.
30	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Stodoła nr 26, szach., XIX/XX w.
31	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Bud. gospodarczy nr 38, szach., 2 poł. XIX w.
32	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Dom nr 42, szach., poł. XIX w.
33	Borzytuchom	Jutrzenka	GEZ	Dom nr 46, szach., 1 ćw. XX w.
34	Borzytuchom	Jutrzenka	w opracowaniu	Cmentarz ewangelicki z XIX w.
35	Borzytuchom	Krosnowo	GEZ	Bud. gospodarczy nr 7, szach., 2 poł. XIX w.
36	Borzytuchom	Krosnowo	GEZ	Stodoła nr 13, szach., poł. XIX w.
37	Borzytuchom	Krosnowo	GEZ	Dom nr 28, szach., pocz. XIX w.
38	Borzytuchom	Krosnowo	w opracowaniu	Cmentarz ewangelicki z XIX w.
39	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Dwór, mur., 1922 r.
40	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Dom nr 6, mur., 1913 r.
41	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Stodoła nr 9, szach., k. XIX w.
42	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Dom nr 16, mur., XIX/XX w.
43	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Dom nr 17/18, szach., 2 poł. XIX w.
44	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Dom nr 19, mur., 1882 r.
45	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Dom nr 20, mur., k. XIX w.
46	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Dom nr 25, szach., 1887 r.
47	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Piekarnik nr 25, mur., k. XIX w.
48	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Park krajobrazowy z XIX/XX w.
49	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	GEZ	Cmentarz ewangelicki z k. XIX w., układ przestrzenny zatarty, zniszczone nagrobki.
50	Bytów	Sarniak	GEZ	Dz. nr 396/5; budynek mieszkalny w zespole nadleśnictwa „Gołębia Góra”
51	Bytów	Sarniak	GEZ	Dz. nr 396/5; budynek inwentarski w zespole nadleśnictwa
52	Bytów	Sarniak	GEZ	Dz. nr 396/5; stodoła w zespole nadleśnictwa
53	Bytów	Sarniak	GEZ	Dz. nr 396/6, obręb Gostkowo; leśniczówka „Miedzierza”
54	Bytów	Sarniak	GEZ	Dz. nr 396/6, obręb Gostkowo; budynek inwentarski w zespole
55	Bytów	Zbysław	GEZ	Dz. nr 448/1; budynek mieszkalny
56	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	GEZ	pałac mur., poł. XIX w.
57	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	GEZ	obora, własność AWRSP, mur., k. XIX w.
58	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	GEZ	obora, własność AWRSP, mur., 1873 r.
59	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	GEZ	magazyn, własność AWRSP, mur., k. XIX w.
60	Czarna Dąbrówka	Jerzkowice	GEZ	park
61	Czarna Dąbrówka	Kartkowo	GEZ	zespół folwarczny, mur., 2 poł. XIX w.
62	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	GEZ	szkoła ob. Bud. Mieszk., mur., pocz. XX w.
63	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	GEZ	bud. mieszk. nr 10, własność prywatna, szach., XIX w.
64	Czarna Dąbrówka	Łupawsko	GEZ	bud. mieszk. nr 25, szach., 1 ćw. XX w.
65	Czarna Dąbrówka	Unichowo	GEZ	pałac, mur., XIX/XX w.
66	Czarna Dąbrówka	Unichowo	GEZ	zespół folwarczny, mur., 2 poł. XIX w.
67	Czarna Dąbrówka	Unichowo	GEZ	budynek mieszkalny nr 27 z 1908 r.
68	Dębica Kaszubska	Gałęzów	GEZ	Budynek mieszkalny nr 20 mur szachulcowy 1903 r.
69	Dębica Kaszubska	Gałęzów	GEZ	Stodoła nr 13 mur szachulcowy k. XIX w.
70	Dębica Kaszubska	Krzynia	GEZ	Elektrownia wodna murowana

Lp.	gmina	miejsowość	Forma ochrony zabytku	obiekt
71	Dębica Kaszubska	Krzynia	GEZ	Kuźnia obiekt magazynowy murowany XIX/XX w.
72	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	GEZ	Budynek mieszkalny nr 17 szachulcowy poł. XIX w.
73	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	GEZ	Budynek mieszkalny nr 4 szachulcowy II poł. XIX w.
74	Dębica Kaszubska	Strzegomino	GEZ	Elektrownia wodna murowana
75	Dębica Kaszubska	Mielno	GEZ	Cmentarz ewangelicki o powierz. 0,45 ha nieczynny zlikwidowany II poł. XIX w.
76	Dębica Kaszubska	Podwilczyn	GEZ	Cmentarz rzymsko-katolicki czynny XX 45w.
77	Kobylnica	Kruszyna	GEZ	Leśniczówka – obecnie budynek mieszkalny nr 20, murowana, połowa XIX w.
78	Kobylnica	Kruszyna	GEZ	Bud. mieszkalny, szachulcowy, poł. XIX w.
79	Kobylnica	Kwakowo	GEZ	Pozostałości zespołu folwarcznego, murowany: a) obora, 1929 r., b) żrebięciarnia - obecnie magazyn, 1936 r., c) kuźnia, 1930 r.
80	Kobylnica	Kwakowo	GEZ	Park w stylu krajobrazowym z drugiej połowy XIX w.
81	Kobylnica	Kwakowo	GEZ	Czynny cmentarz katolicki, parafialny na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego. Brak przedwojennych nagrobków. Czytelne fragmenty granic – drzewostan w postaci szpaleru drzew iglastych z trzech stron.
82	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Zespół folwarczny, murowany: a) dawna rządcówka nr 12, 1 ćwierćwiecze XX w., b) pozostałość 2 budynków gospodarczych z 2 poł. XIX w., c) budynki mieszkalne pracowników folwarcznych nr 13–15, 2 połowa XIX w., d) dom kowala z kuźnią nr 18, 1 ćwierćwiecze XX w.
83	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Szkoła – obecnie budynek mieszkalny nr 9, lata 20-te XX w.
84	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 4, murowany, 1926 r.
85	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 10 – obecnie świetlica, murowany, połowa XIX w.
86	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 11 z dwoma budynkami gospodarczymi, murowany, początek XX w.
87	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 17 z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20-te XX w.
88	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 32, szachulcowy, murowany, 2 połowa XIX w.
89	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 33 z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20-te XX w.
90	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 34, murowany, lata 20-te XX w.
91	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 35 z 2 budynkami gospodarczymi, murowany, 1928 r.
92	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 36 z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20-te XX w.
93	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 37 z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20-te XX w.
94	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 39 z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20-te XX w.
95	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 40, murowany, początek XX w.
96	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 42 z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20-te XX w.
97	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 43, murowany, lata 20-te XX w.

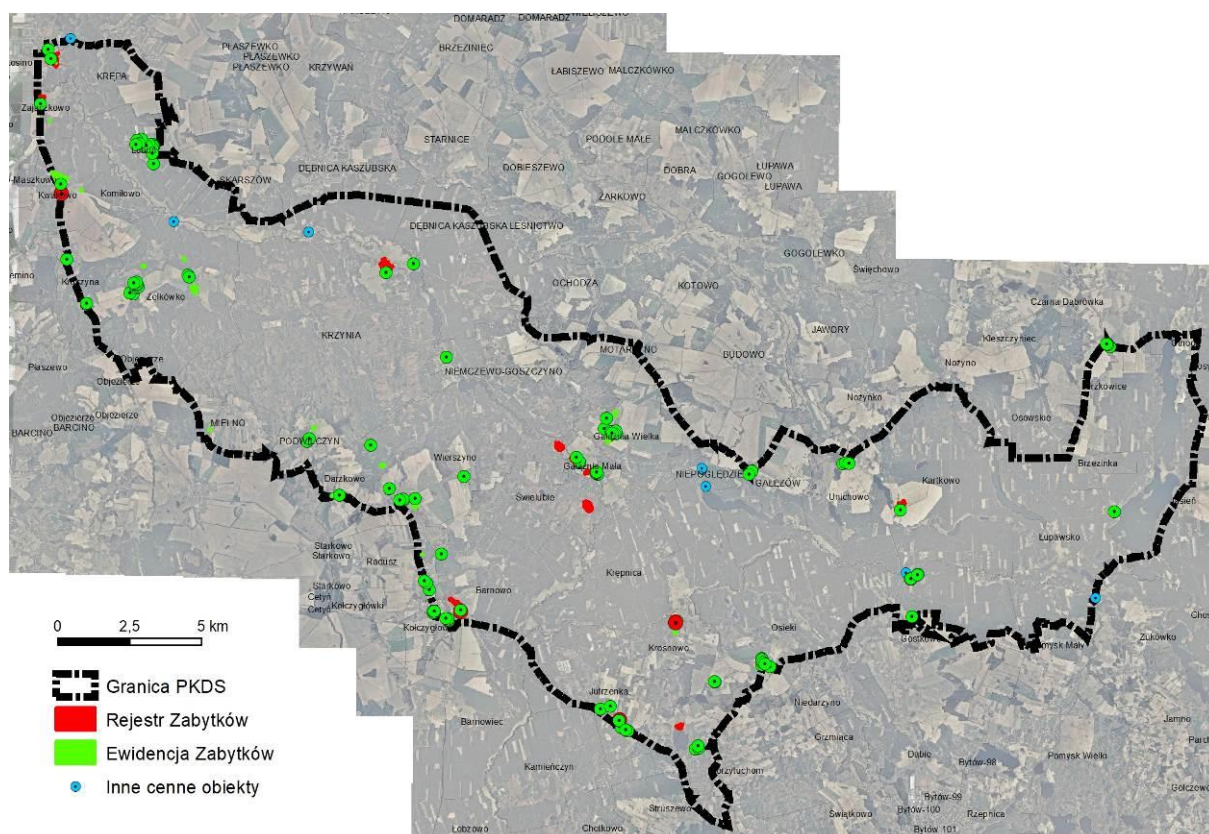
Lp.	gmina	miejsowość	Forma ochrony zabytku	obiekt
98	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalny nr 45 z 2 budynkami gospodarczymi, murowany, lata 20-te XX w.
99	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Budynek mieszkalno-gospodarczy, nr 46, murowany, lata 20-te XX w.
100	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Park w stylu krajobrazowym z drugiej połowy XIX w.
101	Kobylnica	Lubuń	GEZ	Cmentarz ewangelicki z II połowy XIX w., obecnie czynny cmentarz katolicki (podzielony na nową i starą część). Teren zadbane, uporządkowany. Czytelne granice założenia, nagrobki w dobrym stanie (najstarszy zachowany nagrobek z 1876 r.), zachowany starodrzew.
102	Kobylnica	Łosino	GEZ	Zespół folwarczny, murowany: a) rządcówka, 1856 r., b) kuźnia, obecnie budynek mieszkalny, c) obora ze stajnią i spichlerzem, obecnie budynek mieszkalno-inwentarski, 2 połowa XIX wieku, d) obora ob. budynek mieszkalno-gospodarczy, 2 połowa XIX w., e) stodoła z budynkiem inwentarskim, 2 połowa XIX w., f) budynek inwentarski ze stodołą obecnie mieszkalny, 1 ćwierćwiecze XX w., g) budynek mieszkalny nr 22.
103	Kobylnica	Łosino	GEZ	Budynek mieszkalny nr 32, 33 ul. Staromiejska
104	Kobylnica	Łosino	GEZ	Cmentarz nieczynny, ewangelicki, rodowy z XIX w. (nagrobek właściciela Łosina w latach 1877-1905). W obrębie założenia dworsko-parkowego w rejestrze zabytków. Na terenie parku starodrzew częściowo wycięty, liczne samosiejki krzewów i drzew. W obrębie zespołu pałacowo-parkowego poz. rej. A-345
105	Kobylnica	Zajączkowo	GEZ	Zespół folwarczny, murowany, po 1920 r
106	Kobylnica	Zajączkowo	GEZ	Cmentarz nieczynny, ewangelicki z początku XX w. Granice czytelne przez zachowany starodrzew od strony lasu. Głaz narzutowy synów ostatnich właścicieli Zajączkowa Waltera i Charlotty Mickley 1938-45.
107	Kobylnica	Żelki	GEZ	Zespół dworsko-parkowy, murowany, 2 połowa XIX wieku.
108	Kobylnica	Żelki	GEZ	Szkoła, obecnie siedziba Koła Łowieckiego z budynkiem gospodarczym, murowany, lata 20-te XX w.
109	Kobylnica	Żelki	GEZ	Kolonia domów pracowników folwarcznych, koniec XIX w. - 1 ćwierćwiecze XX w.: dwojaki nr 3-9, 11
110	Kobylnica	Żelki	GEZ	Budynek mieszkalny nr 15, murowany, początek XX w.
111	Kobylnica	Żelki	GEZ	Park w stylu krajobrazowym z drugiej połowy XIX w.
112	Kobylnica	Żelki	GEZ	Cmentarz nieczynny, ewangelicki z końca XIX w. Granice czytelne. Stan nagrobków zły, najstarszy nagrobek z 1904 r. Starodrzew w części wycięty.
113	Kobylnica	Żelkówko	GEZ	Szkoła, obecnie budynek mieszkalny nr 18, murowany, lata 20-te XX w.
114	Kobylnica	Żelkówko	GEZ	Budynek mieszkalny nr 3, szachulcowy (otynkowany), koniec XIX w.
115	Kobylnica	Żelkówko	GEZ	Park w stylu krajobrazowym z XIX w.
116	Kobylnica	Żelkówko	GEZ	Cmentarz nieczynny, ewangelicki z końca XIX w. Granice czytelne – pozostałości kamiennego ogrodzenia. Stan nagrobków zły, najstarszy nagrobek z

Lp.	gmina	miejsowość	Forma ochrony zabytku	obiekt
				1922 r. Starodrzew w części wycięty.
117	Kończygłowy	Barnowo	GEZ	Zespół folwarczny - rządówka (dz. nr 72)
118	Kończygłowy	Barnowo	GEZ	Zespół folwarczny - spichlerz (dz. nr 96/6)
119	Kończygłowy	Darżkowo	GEZ	Szkoła – ob. dom, działki 134/1 i 134/2
120	Kończygłowy	Darżkowo	GEZ	Cmentarz ewangelicki, działka 92
121	Kończygłowy	Dobojewo	GEZ	Leśniczówka, dz. nr 249/1
122	Kończygłowy	Gałąźnia Mała	GEZ	Dz. nr 17/1; Kościół filialny p.w św. Piotra
123	Kończygłowy	Gałąźnia Mała	GEZ	Dz. nr 11; Stajnia w zespole folwarcznym - ob. część bud. mieszkalnego
124	Kończygłowy	Gałąźnia Mała	GEZ	Dz. nr 2/12; Elektrownia wodna - zespół budynków
125	Kończygłowy	Gałąźnia Mała	GEZ	Dz. nr 2/5; Dom w zespole elektrowni wodnej
126	Kończygłowy	Gałąźnia Mała	GEZ	Dz. nr 2/4; Dom w zespole elektrowni wodnej
127	Kończygłowy	Gałąźnia Mała	GEZ	Dz. nr 2/4; Budynek gosp. w zespole elektrowni wodnej
128	Kończygłowy	Gałąźnia Mała	GEZ	Dz. nr 10/1; Cmentarz ewangelicki
129	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 45/1; Młyn gospodarczy
130	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 184/1; Obora I
131	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 184/1; Obora II
132	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 184/1; Transformator
133	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 184/1; Stodoła
134	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 213/6; Gorzelnia
135	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 213/6; Dom ogrodnika
136	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 51/2; Szkoła
137	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 99; Cmentarz ewangelicki
138	Kończygłowy	Gałąźnia Wielka	GEZ	Dz. nr 213/1, 213/2, 213/4, 213/7; Park
139	Kończygłowy	Górki	GEZ	Dz. nr 4/26; Chlewnia w zespole folwarcznym
140	Kończygłowy	Kończygłowy	GEZ	ul. Słupska dz. nr 16; Budynek mieszkalny
141	Kończygłowy	Kończygłowy	GEZ	ul. Słupska dz. nr 44; Budynek mieszkalny
142	Kończygłowy	Kończygłowy	GEZ	ul. Słupska dz. nr 44; Budynek gospodarczy
143	Kończygłowy	Kończygłowy	GEZ	ul. Słupska dz. nr 46/3; Budynek gospodarczy
144	Kończygłowy	Kończygłowy	GEZ	ul. Szkolna dz. nr 42/1; Budynek mieszkalny
145	Kończygłowy	Kończygłowy	GEZ	ul. Szkolna dz. nr 39/22; Budynek mieszkalny
146	Kończygłowy	Kończygłowy	GEZ	ul. Szkolna dz. nr 39/22; Budynek gospodarczy
147	Kończygłowy	Radusz	GEZ	Dz. nr 311/1; Pałac
148	Kończygłowy	Radusz	GEZ	Dz. nr 311/1. 311/2, i część działki nr 381/2; Park
149	Kończygłowy	Radusz	GEZ	Dz. nr 157; Budynek mieszkalny
150	Kończygłowy	Radusz	GEZ	Dz. nr 154/1 i 154/2; Szkoła, ob. mieszkalny
151	Kończygłowy	Radusz	GEZ	Dz. nr 365/2; Leśniczówka
152	Kończygłowy	Radusz	GEZ	Dz. nr 365/2; Cmentarz ewangelicki
153	Kończygłowy	Wierszyno	GEZ	108; Gorzelnia
154	Kończygłowy	Wierszyno	GEZ	325; Budynek mieszkalny
155	Kończygłowy	Wierszyno	GEZ	312/1; Budynek gospodarczy
156	Kończygłowy	Wierszyno	GEZ	312/2; Szkoła – ob. mieszkalny
157	Kończygłowy	Wierszyno	GEZ	272/1 i 280; Budynek mieszkalny
158	Kończygłowy	Wierszyno	GEZ	park
159	Kończygłowy	Wierszyno	GEZ	cmentarz

Szczegółowy opis najcenniejszych zabytków nieruchomych znajdujących się w rejestrze zabytków oraz w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków wraz z opisem stanu zachowania poszczególnych obiektów zamieszczono w Załączniku 1.

Wykaz zabytków w otulinie Parku przedstawiono w Załączniku 2.

Uproszczoną mapę zabytków w granicach PKDS (w podziale na Rejestr zabytków i ewidencję) przedstawiono na Ryc. 47. Mapę obrazującą przestrzenne rozmieszczenie zabytków w podziale na funkcje przedstawia Załącznik 5.

Ryc. 48 Lokalizacja zabytków w granicach PKDS. (opracowanie własne)

Na terenie Parku znajduje się wiele dawnych cmentarzy niemieckich. Właściwie wszystkie wykazują mniejsze bądź większe symptomy degradacji. Lokalizacja w miejscach trudno dostępnych, na terenach zadrzewionych oraz brak opieki nad zabytkami powodują, iż nagrobki i pomniki ulegają stopniowemu zniszczeniu i wiele z obiektów znajduje się dziś w bardzo złym stanie.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę wybranych zabytkowych cmentarzy.

Cmentarz ewangelicki we wsi Łysomice (d. nazwa: Loitzerhof)

W lesie w okolicy wsi Łysomice znajduje się dawny cmentarz ewangelicki, cmentarz leśników. Spoczywają tu zarówno przedwojenni niemieccy pracownicy leśni jak i polski nadleśniczy. Jest zadbany i uporządkowany, wydzielony drewnianym ogrodzeniem z bramą dekorowaną symbolem krzyża. Nie zachowało się na nim wiele nagrobków. Nagrobki o zróżnicowanej formie (stela, kamień narzutowy, żeliwny krzyż). Znajduje się tam wysoki drewniany krzyż wyznaczający mogiłę leśniczego, zmarłego w 1934 roku Hermanna Rosenhagen. Jest to chyba jedyny drewniany krzyż tych

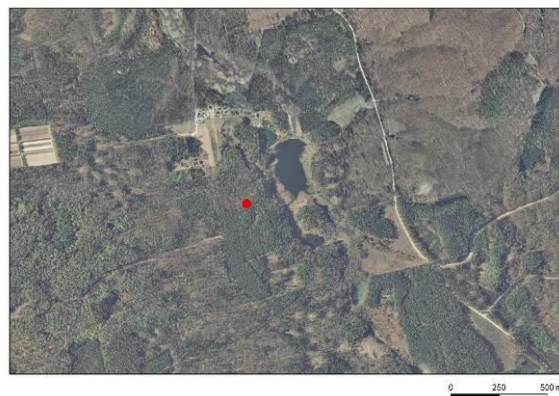
rozmiarów zachowany w powiecie słupskim. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 103 Cmentarz leśników. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Fot. 104 Cmentarz leśników. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 49 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz w Mielnie (d. nazwa: Mellin) - Cmentarz w Mielnie założono na planie prostokąta i usytuowano wzdłuż drogi na południe od miejscowości, wyznaczając go niewysokim kamienno-ziemnym wałem. Nekropolia zachowała się niemal w niezmienionym układzie. Wspólną cechą wszystkich pomników jest brak tablic inskrypcyjnych, co uniemożliwia określenie dokładnej daty powstania cmentarza i kolejności pochówków. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim)

Fot. 105 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. <http://mojadebnica.pl/cmentarze>)

Fot. 106 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. <http://mojadebnica.pl/cmentarze>)

Ryc. 50 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz w Motarzynie (d. nazwa: Muttrin) (otulina Parku, w pobliżu granicy PKDS)

Do cmentarza w Motarzynie, znajdującego się w lesie, wiedzie długa prosta aleja. Cmentarz ma dwa poziomy. Dolny – otoczony niewysokim betonowo-kamiennym murkiem, z kwaterami właściciela majątku z rodu von Zitzwitz. Górny – z nagrobkami mieszkańców, zachowały się liczne fragmenty granitowych nagrobków i rozkopane rodowe grobowce między drzewami. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 107 Pozostałości dawnego cmentarza. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 51 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz w Podwilczynie (d. nazwa: Podewilshausen)

W Podwilczynie znajdowały się dwa cmentarze - przykościelny (rozebrany, tak jak kościół) i wiejski. Drugi cmentarz - parafialny położony jest poza wsią. Założenie to mieści w sobie dawny cmentarz ewangelicki i współczesny katolicki. Część ewangelicka zachowała się bardzo dobrze, widoczny jest układ kwater i przede wszystkim znaczna część pomników nagrobnych. Jest zadbany i najlepiej zachowany w gminie. Znaleźć na nim można różnorodne formy nagrobne z XIX i XX wieku. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim)

Cmentarz znajduje się w ewidencji zabytków.

Fot. 108 Cmentarz w Podwilczynie. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Cmentarz w Gałąźni Wielkiej (w ewidencji zabytków)

Cmentarz w Gałąźni Wielkiej znajduje się za wsią przy drodze do Motarzyna na niewielkim wzniesieniu. Granice miejsca pochówku wytyczone są przez wał z kamieni i stary drzewostan. Do dziś zachowały się podstawy pod żelazne krzyże, betonowe obrysy mogił i granitowe fragmenty nagrobków. Na cmentarzu znajdują się rozbity pomnik upamiętniający zmarłych i poległych mieszkańców wsi poległych w czasie I wojny światowej.

(źródło: <http://mojadebnica.pl/>)

Fot. 109 Pozostałości dawnego cmentarza. (Fot. Wasilewski M., 2020)

Ryc. 52 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz we wsi Niepogłędzie (d. nazwa: Nippoglense)

Niepogłędzie posiada dwa cmentarze - wiejski i rodowy. Cmentarz wiejski, zajmujący dość dużą prostokątną powierzchnię, znajduje się na północ od wsi, przy drodze głównej. Przy wejściu do niego ustawiono drewniany krzyż misyjny. W 2006 roku w jednym z miejsc tego cmentarza, gdzie znajdowały się fragmenty nagrobków, leżała granitowa płyta z inskrypcją w języku polskim: „Co mnie spotkało / was nie minie / ja jestem w domu / wy jeszcze w gościnie.” W innych miejscach znajdują się skupiska fragmentów kamiennych nagrobków, kilka z nich posiadało częściowo czytelne inskrypcje, jedna z najstarszych wskazywała na pochówek w 1868 roku (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 110 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. <http://mojadebnica.pl/cmentarze>)

Ryc. 53 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.

Cmentarz we wsi Zajączkowo (d. nazwa: Sanskow)

Dziewiętnastowieczny cmentarz zlokalizowano na południowym wschodzie od miejscowości, wśród łąk. Obecnie jest to skraj lasu. Granice cmentarza wyznaczają świerki. Zachowały się na nim pozostałości po nagrobkach, które tworzą niewyraźny zarys rozplanowania pochówków. Na cmentarzu znajduje się głaz nagrobny upamiętniający dwóch żołnierzy poległych podczas II wojny światowej – synów Waltera i Charlotte Mickely, ostatnich właścicieli Zajączkowa w latach 1938-1945 (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 111 Cmentarz w Żelkówku. Po prawej głaz nagrobny upamiętniający synów ostatnich właścicieli Zajączkowa. (Fot. Wasilewski M., 2021)

Cmentarz we wsi Żelkówko (d. nazwa: Kl. Silkow)

W Żelkówku założono dwa cmentarze. Jeden (zdjęcia poniżej) zlokalizowano na północ od miejscowości, po zachodniej stronie rozdroża w kierunku Komilowa i Lubunia. Otoczony dziś lasem, został rozplanowany w kształcie zbliżonym do kwadratu i zamknięty niewysokim, kamiennym ogrodzeniem. Zachowało się na nim ponad 80 czytelných miejsc pochówku z fragmentami nagrobków, które wyznaczają rzędy cmentarza i ukazują sposób jego dawnego zagospodarowania z granicznymi, dębowymi nasadzeniami. Na kilku pomnikach widoczne są inskrypcje wskazujące na pochówki w latach 20-40. XX wieku.

Drugim jest cmentarz właścicieli Żelkówka od 1852 roku – rodziny Neumann. Jest to niewielkie założenie z pozostałościami kamiennych wzmocnień wokół i świerkowym, granicznym starodrzewem, położony na południe od miejscowości. Na jego terenie znajdują się dwie mogiły zaznaczone kamieniami narzutowymi. (Źródło: K. Mazurkiewicz-Palacz, Dawne cmentarze w powiecie Słupskim).

Fot. 112 Cmentarz w Zajączkowie. (Fot. Wasilewski M., 2021)

4.2.4. Obiekty ruchome – w muzeach, izbach pamięci

Zgodnie z art. 3. Pkt. 1 i 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378) za zabytek ruchomy uznaje się rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Do zabytkowych obiektów ruchomych znajdujących się na terenie PKDS, wpisanych do rejestru zabytków należą:

Tab. 20 Zabytki Ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”

Miejscowość	Pozycja Rejestru	Obiekt i czas powstania
Gmina Kobylnica		
Kwakowo	B-263	Konewka – 1793 r. (do zbiorów muzealnych)
Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	B-265	Księga metrykalna – 1835-1859 r.
	B-265	Księga metrykalna – 1863 -1896 r.
Gmina Borzytuchom		
Kościół parafialny p.w. N. Serca Jezusa w Borzytuchomiu;	Brak danych szczegółowych	Brak danych szczegółowych
Gmina Kołczygłowy		
Barnowo	Brak danych szczegółowych	Brak danych szczegółowych
Dwór w Barnowie		
Gałąźnia Mała	Brak danych szczegółowych	Brak danych szczegółowych
Kościół fil. P.w. św. Piotra Apostoła w Gałąźni Małej		
Kołczygłowy	Brak danych szczegółowych	Brak danych szczegółowych
Kościół paraf. Chrystusa Króla w Kołczygłowach		

(Źródła: Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Słupskiego Na Lata 2012-2022 (Załącznik Do Uchwały NR XXX/326/2014 Rady Powiatu Słupskiego Z Dnia 1 Kwietnia 2014 R., Program opieki nad zabytkami powiatu bytowskiego na lata 2017-2020)

Ponadto cenne obiekty świadczące o dziedzictwie kulturowym regionu znajdują się w przedstawionych poniżej obiektach znajdujących się na terenie PKDS jego otuliny oraz w najbliższym sąsiedztwie.

Izba Regionalna w Motarzynie - Obiekt zlokalizowany w budynku dawnej szkoły. Zbiory składają się m. in. ze sprzętów domowych i dokumentów z różnych okresów XX wieku. Ekspozycja stanowi przekrój przez życie okolicznej ludności na przestrzeni lat.

(Źródło: <http://mojadebnica.pl/zycie-gminy/izba-regionalna-w-motarzynie/> [dostęp 14.11.2020 r.]

Muzeum Pomorza Środkowego - Muzeum dokumentujące historię Pomorza, z siedzibą w kilku zabytkowych budynkach Słupska. Posiada bogate zbiory, m. in. sztuki dawnej i współczesnej, rzemiosła historycznego, numizmatów i obiektów etnograficznych, oraz największą na świecie kolekcję prac Witkacego. Stałe wystawy znajdują się m. in. w Zamku Książąt Pomorskich i Młynie Zamkowym, ekspozycje czasowe są prezentowane w Spichlerzu Richtera. Muzeum organizuje atrakcje kulturalne, takie jak coroczny Jarmark Gryfitów w lipcu i sierpniu. Posiada również dwa oddziały terenowe - Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach i Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie.

(Źródło: <https://www.muzeum.slupsk.pl/index.php/o-muzeum/muzeum> [dostęp 14.11.2020 r.]

Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie – Muzeum zawiera wystawy stałe o tematyce historycznej i etnograficznej, oraz różne rodzaje wystaw czasowych. Wystawy etnograficzne podzielone są na ekspozycje w oddzielnych salach, prezentujące narzędzia, sprzęty i wyposażenie wykorzystywane w rolnictwie, rybołówstwie, łowiectwie, rozmaitych rzemiosłach, a także w życiu codziennym. Wystawy historyczne są związane z lokalizacją muzeum (zamek krzyżacki w Bytowie) i składają się z odrestaurowanych pomieszczeń - m. in. refektarza, kaplicy, komnaty prokuratora. Znajduje się tu również galeria portretów książąt pomorskich i wystawa poświęcona współczesnej sztuce ludowej Kaszub. W niedalekiej Baszcie Młyńskiej można obejrzeć makietę średniowiecznego Bytowa, a także ryciny i fotografie ukazujące miasto i zamek z przeszłości.

(Źródło: <http://muzeumbytow.pl/o-muzeum/> [dostęp 14.11.2020 r.]

Muzeum Szkoły Polskiej w Płotowie - Placówka jest filią Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie. W odrestaurowanej sali lekcyjnej znajduje się obszerna wystawa poświęcona działalności patriotycznej po I wojnie światowej, gdy tereny te znajdowały się pod władzą niemiecką. Ludność kaszubska, pomimo nieudanych starań o włączenie do Polski, kultywowała i propagowała polską kulturę, oraz wywalczyła utworzenie szkół, w których uczono języka polskiego - między innymi właśnie w Płotowie.

(Źródło: <http://muzeumbytow.pl/plotowo/> [dostęp 14.11.2020 r.]

Zagroda Styp-Rekowskich w Płotowie - Terenowy oddział Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie znajduje się w odrestaurowanym budynku poinwentarskim na terenie dawnego gospodarstwa rodu Styp-Rekowskich. Placówka poświęcona jest historii rodziny, jej działalności społecznej i oporu przeciw germanizacji okolicznej ludności. Znajduje się tu również wystawa poświęcona historii wsi Płotowo oraz pracownię do pracy edukacyjnej i animacyjnej.

(Źródło: <http://muzeumbytow.pl/plotowo/> [dostęp 14.11.2020 r.]

4.2.5. *Wartości niematerialne*

Do istotnych wartości niematerialnych na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, a także jego otuliny są unikatowe, związane z położeniem geograficznym cechy społeczności zamieszkującej region, w którym znajdują się Park.

Tym co wyróżnia ten region jest bogate dziedzictwo kulturowe ukształtowane szczególnie silnie przez Warunki przyrodnicze. Na działalność ludzi składało się tu bowiem głównie rolnictwo i rybactwo. Ludzie osiedlali się tu w warunkach ekstensywnego osadnictwa leśnego.

Aż do zakończenia II wojny światowej na tym terenie współistniały kultury niemiecka, polska i kaszubska. Inne źródła wskazują również na obecność na obszarze ziemi bytowskiej kultury żydowskiej jak również dawniej skandynawskiej i holenderskiej oraz późniejszej francuskiej.

Obecnie ciągłość społeczno-kulturową prezentuje ludność kaszubska, uznawana za jedną z 3 grup etnicznych o statusie autochtonnym, która kultywuje do dziś poprzez rękodzieło i rzemiosło ludowe, zwyczaje i obrzędy w tym stroje ludowe i przede wszystkim język kaszubski. Do wartości nie materialnych należy również kuchnia kaszubska opierająca się na potrawach z ryb.

Od 1945 r region zamieszkuje również liczna i aktywna mniejszość ukraińska.

W podtrzymaniu kultury i tradycji pomagają odbywające się na terenach w obrębie Parku oraz jego otuliny a także z nimi sąsiadujących, cykliczne wydarzenia kulturalne m.in. FILIPIADA w Bytowie, Bytowska Watra w Udorpie k. Bytowa, Kaszubska Sobota w Bytowie, Jarmark Pomorski w Bytowie, Odsiecz Wiedeńska w Brzeźnie Szlacheckim, Pomorski Konkurs Sygnałów i Muzyki Myśliwskiej w Bytowie, Koncert na dachu w Kłęczynie, Dni Bytowa w Miastku, Studzienicach i Kołczygłowach, BytOFFsky Festiwal w Bytowie oraz Spotkania z kulturą kaszubską pt. „Żebę wrócił ten czas ...” w Bytowie, Przegląd Twórczości Kaszubskiej Dzieci i Młodzieży czyli „Wielkie dzieła małych ludzi” z finałem w Bytowie.

Na terenie PKDS oraz otuliny liczne są pozostałości pomników poległych żołnierzy w trakcie I wojny światowej m.in. w miejscowościach Dębica Kaszubska, Budowo, Żelkowo i Żelkówko. Obecnie przekształcone są głównie w kapliczki z figurami religijnymi.

Ponadto na terenie parku funkcjonuje również:

1. „Papieski szlak kajakowy Słupią”

Przez obszar PKDS przechodzi również szlak kajakowy, którego celem miało być upamiętnienie wakacji, które Karol Wojtyła odbył na Kaszubach i Pomorzu w 1964 r. jak również podziękowaniem za jego pontyfikat. Trasa liczy 133 km i oznakowana jest ogólnopolskimi znakami charakteryzującymi szlaki papieskie, które zlokalizowano na 10 przystaniach. Przy każdej znajduje się pamiątkowy obelisk. Każda z przystani uznawana jest za prawdopodobne miejsce odpoczynku ówczesnego arcybiskupa krakowskiego oraz jego towarzyszy. Poniżej lista miejscowości znajdujących się na terenie Parku oraz otuliny, w których zlokalizowane zostały przystanie:

Przystań III – Parchowo – przy przystani umieszczony został obelisk okolicznościowy, przystań znajduje się w otulinie PKDS;

Przystań IV – Soszyca – obelisk okolicznościowy zlokalizowany został przy granicy rozpoczynającego się tu PKDS;

Przystań V – rezerwat Gołębia Góra. Obelisk okolicznościowy umiejscowiony przy moście betonowym na granicy gmin Bytów oraz Czarna Dąbrówka; obiekt znajduje się w PKDS;

Przystań VI – Gałąźnia Mała. Pamiątkowy obelisk znajduje się na placu biwakowym. Na obelisku umieszczone zostały dwie marmurowe tablice z napisami: „Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II na pamiątkę spływu kajakowego rzeką Słupią w 1964 roku. Mieszkańcy gminy Kołczygłowy, 29 czerwca 2006” oraz mapą biegu rzeki Słupi. Obiekt znajduje się w PKDS;

Przystań VII – Leśny Dwór – Obelisk papieski posiada następującą inskrypcję: „Janowi Pawłowi II. Naucz nas zwalczać zło, ale widzieć Brata w człowieku. W podziękowaniu mieszkańcy gminy Dębica Kaszubska – 14.06.2006. W pobliżu posadzony został dąb wychodowany z nasion Dębu Bartek. Przy nim umieszczony został głaz z napisem „Dąb papieski. Janowi Pawłowi II nadleśnictwo Leśny Dwór, A.D. 14.06.2006”. Obiekt znajduje się w PKDS;

Przystań VIII – Lubuń – obelisk otoczony jest przez 13 kamieni polnych, w pobliżu rośnie dąb Karol; obiekt znajduje się w PKDS;

Przystań IX – Krępa Słupska – umieszczony został obelisk z napisem: „Papieski Szlak Kajakowy Rzeką Słupią – w hołdzie Janowi Pawłowi II – mieszkańcy gminy Słupsk – Krępa 2006”; obiekt znajduje się w PKDS/

Fot. 113 Lubuń - Kamienie pamiątkowe na „Szlaku papieskim”. (Fot. Wasilewski M., 2020)

2...Szlak Elektrowni Wodnych dorzecza Słupi

Szlak ten łączy obiekty reprezentujące dziedzictwo rozwoju techniki na ziemi Słupskiej i Bytowskiej w XIX w. Trasa o długości 138 km, a otwarty w 1999 r. łączy obiekty hydrotechniczne znajdujące się w dorzeczu rzeki Słupi. Szlak ten prowadzi przez 5 elektrowni wodnych wybudowanych w końcu XIX i na początku XX wieku. Należą do nich:

- Elektrownia Wodna „Struga” we wsi Soszyca wybudowana w 1896 r. będąca najstarszym tego typu obiektem w Europie;
- Elektrownia Wodna „Gąskowo” we wsi Gałąźnia Mała wybudowana w 1914 r., największy z wymienionych obiektów;
- Elektrownia Wodna „Strzegomino” w Strzegominie wybudowana w latach 1922- 1924 r.;
- Elektrownia Wodna „Krzynia” we wsi Krzynia;
- Elektrownia Wodna „Skarszów Dolny” w Skarszewie Dolnym;

Fot. 114 Soszyca – Tablica informacyjna na szlaku elektrowni wodnych.

Fot. 115 Łosino - Tablica informacyjna Pomorskich Szlaków Kajakowych.

Z terenami zajmowanymi przez Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” otulinę oraz ich najbliższe sąsiedztwo, na cześć, których powstały muzea, pomniki oraz tablice ich upamiętniające, związani byli m.in.:

Otto von Bismarck – Kanclerz Rzeszy, który w 1847 r zawarł związek małżeński w Kościele z Joanną z Puttkamerów, rodu silnie związanego już od czasów średniowiecznych z tymi terenami; w kościele znajduje się tablica pamiątkowa z tego wydarzenia

Jan Bauer – organizator szkół Polskich w tym regionie w okresie po I wojnie światowej; w kościele w Niezabyszewie wmurowana została tablica pamiątkowa upamiętniająca to wydarzenie;

Szymon Krofey – pastor ewangelicki, tłumacz publikacji protestanckich na język słowiński i kaszubski; jedna z ważniejszych postaci historycznych związanych z historią kaszubskiego piśmiennictwa; w cerkwi św. Jerzego (dawniej „kaszubski kościółek”), w parafii grekokatolickiej w Bytowie, znajduje się tablica pamiątkowa upamiętniająca tę postać;

Jan Styp-Rekowski – gorący orędownik powrotu tych ziem do Polski po I wojnie światowej. Pomimo braku sukcesu walczył o możliwość otwarcia szkół polskich m.in. w Płotowie, Rabacinie, Ugoszczy, Osławie Dąbrowie. W Płotowie w muzeum szkoły polskiej, w budynku, który został ofiarowany przez rodzinę Styp-Rekowskich oraz na terenie zagrody Styp-Rekowskich znajdują się wystawy poświęcone jego działalności;

Józef Styp-Rekowski – był działaczem patriotycznym na rzecz spraw polsko-kaszubskich; w Płotowie w muzeum szkoły polskiej, w budynku, który został ofiarowany przez rodzinę Styp-Rekowskich oraz na terenie zagrody Styp-Rekowskich znajdują się wystawy poświęcone jego działalności;

Heinrich von Stephan – urzędnik państwowy I Rzeszy odpowiedzialny za reformę i zmianę systemu pocztowego w tym kraju; wynalazca karty pocztowej; w Słupsku w na budynku poczty głównej znajduje się tablica pamiątkowa poświęcona tej postaci natomiast przed słupskim ratuszem znajduje się jego pomnik;

(Źródło: Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Bytowskiego Na lata 2015-2022 (Załącznik Do Uchwały Nr IX/65/2015 Rady Powiatu Bytowskiego Z Dnia 25.06.2015 r., Lokalna Strategia Rozwoju Rybackiej Lokalnej Grupy Działania „Pojezierze Bytowskie” Na Lata 2014 -2020 (2015), Szlaki Miejsca Papieskie <https://www.polska.travel/pl/poznaj-atrakcje-i-zabytki/szlaki-i-miejsca-papieskie/papieski-szlak-kajakowy-slupia> [dostęp 11.11.2020]

<https://dolinaslupi.pl/turystyka/szlak-elektrowni-wodnych/> [dostęp 11.11.2020 r.]),

Cerkiew grekokatolicka św. Jerzego w Bytowie („kaszubski kościółek”) <http://historia.luter2017.pl/cerkiew-greckokatolicka-sw-gerzego-w-bytowie-kaszubski-kosciolek/> [dostęp 14.11.2020], Zagroda Styp-Rekowskich W Płotowie <http://muzeumbytow.pl/plotowo/> [dostęp 14.11.2020] W. Machura (2011). Dawne miejsca pamięci o żołnierzach na terenie powiatu słupskiego. Starostwo Powiatowe w Słupsku)

4.3. Atrakcyjność zasobów kulturowych dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych Parku

Pod względem zasobów kulturowych Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” ma obecnie stosunkowo niewiele obiektów, które mogłyby zainteresować turystów. Widoczne jest zanikanie ciągłości historycznej poprzez stopniowe niszczenie charakterystycznych elementów przestrzennych właściwych dla tego regionu. Wiele walorów dziedzictwa kulturowego znajduje się obecnie w złym stanie, a te które zostały odrestaurowane znajdują się przeważnie w prywatnych rękach lub bez możliwości zwiedzania. W porównaniu do walorów przyrodniczych, obiekty zabytkowe nie mogą skutecznie być udostępniane turystom. Wiele obiektów zabytkowych, które niegdyś stanowiły o rozpoznawalności krajobrazu kulturowego ziemi słupskiej i bytowskiej jak np. budowle szachulcowe czy układy przestrzenne wsi, nie są atrakcyjne dla przeciętnego turysty m.in. ze względu na stan zachowania oraz braku przygotowania infrastruktury turystycznej. Wyjątkami mogą być obiekty, które znajdują się np. przy szlakach wyznaczonych przy PTTK, na trasie szlaku Elektrowni Wodnych oraz kajakowym szlaku papieskim. Zwiedzanie Elektrowni Wodnych, w tym ekspozycji muzealnych jest dziś jednak również mocno ograniczone. Zabytki można podziwiać wyłącznie z zewnątrz i niewątpliwie, z uwagi na ich skalę i formę są dominantami w krajobrazie. Układ wodny, który stworzony został na potrzeby funkcjonowania elektrowni wtopił się w krajobraz i stanowi dziś cenny walor kulturowy, będący również atrakcją dla turystów.

W skali kraju czy województwa, ze względu na stan zachowania i dostępność obiekty te nie będą jednak uznawane za wartościowe atrakcje turystyczne. Wyjątkiem w tym zakresie mogą być muzea prezentujące dziedzictwo regionalne w Słupsku i w Bytowie opisane szerzej w rozdziale dotyczącym zabytków ruchomych. Nie znajdują się one jednak bezpośrednio na terenie Parku a jedynie w jego sąsiedztwie. Bez odpowiedniego wsparcia, znaczenie dziedzictwa kulturowego będzie marginalizowane w stosunku do głównych atrakcji regionu przede wszystkim o charakterze rekreacyjno-sportowym. Dbłość o zasób kulturowy mogłaby mieć jednak duże znaczenie dla wzbogacenia oferty turystycznej. Teren ten wszak przez wieki był zamieszkiwany przez różne grupy narodowościowe i na tym tle wykształcona została tożsamość kulturowa regionu związana m.in. ze specyficznym dla tych okolic użytkowaniem tego terenu, unikatową zabudową, sztuką, gastronomią czy przede wszystkim językiem. Teren Parku mógłby być interesujący np. dla kwalifikowanej turystyki historycznej o znaczeniu „sentymalnym” dokumentującą dziedzictwo kulturowe, które częściowo zostało utracone po 1945 r., a następnie po zmianach ustrojowych w latach 90 XX wieku, kiedy Państwowe Gospodarstwa Rolne mieszczące się na terenach dawnych majątków ziemskich upadły, a niejednokrotnie zostały zupełnie zdewastowane.

Podsumowując, pomimo szczegółowego opisu zasobów kulturowych znajdujących się na terenie Parku, temat ten nie został wyczerpany. Zdecydowanie więcej informacji na temat samych obiektów i możliwości działań mogących pozytywnie wpłynąć na wzrost ich znaczenia dla funkcji turystycznej i Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” można znaleźć m.in. Programach Opieki nad Zabytkami dla Powiatów Słupskiego i Bytowskiego, Programach Opieki nad Zabytkami, Strategiach Rozwoju oraz Studiach Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego opracowanych dla poszczególnych gmin w obrębie których znajduje się Park Krajobrazowy. Znaczenie zasobów kulturowych można uznać za niewielkie dla obecnego rozwoju terenu Parku „Dolina Słupi”. Stan wielu z obiektów znajdujących się w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków oraz Gminnej Ewidencji Zabytków w zdecydowanej większości przypadków jest zły. Należy podkreślić, że wiele z tych obiektów świadczyło o unikatowym charakterze kulturowym tego miejsca i mogłoby w znaczącym stopniu wpłynąć na rozwój potencjału turystycznego tego terenu.

4.4. Ocena stanu ochrony i przekształceń zasobów kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20.letnia

W Operacie ochrony środowiska kulturowego z 2002 r. zwracano uwagę na liczne zaniedbania w zakresie ochrony cennych walorów kulturowych terenów znajdujących się w granicach Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Autorki opracowania zwracały szczególną uwagę na liczne konflikty dotyczące środowiska kulturowego związane z warunkami społecznymi i gospodarczymi panującymi na tych terenach w końcu lat 90 XX w. Część problemów jest nadal aktualna. Nie wszystkie zabytkowe pałace, dwory oraz parki znalazły nowych prywatnych właścicieli gotowych zainwestować w obiekty będące często w złym i średnim stanie po latach wykorzystywania ich przez Państwowe Gospodarstwa Rolne, co przyczyniło się do ich dalszej degradacji. Znaczna część zabytkowych obiektów, w tym pałaców i dworów ulega dalszej degradacji. Budynki w złym stanie technicznym są przeznaczane do rozbiórki (np. zabytkowy magazyn w Wierszynie, rozebrany w 2005 r.). Także obiekty im towarzyszące, tj. parki/ zieleń komponowana ulega stałej degradacji. Zabytkowe układy przestrzenne nie są dziś czytelne, a relikty przeszłości stają się pojedyncze stare drzewa. Samosiejki i wprowadzana roślinność zaburzają ich historyczny układ. Funkcja obiektów nie sprzyja ich ekspozycji w krajobrazie i nie podkreśla ich walorów historycznych, kulturowych i krajobrazowych.

Jednocześnie charakterystyczne dla regionu budowle i budynki szachulcowe, stanowiące o tożsamości kulturowej regionu, trudne do przeprowadzania prac remontowych, niejednokrotnie w dalszym ciągu ulegają niszczeniu.

Ocena stanu ochrony i przekształceń w ostatnich kilkunastu latach jest trudna ze względu na brak dokumentacji fotograficznej w poprzednim opracowaniu. W niniejszym opracowaniu oparto się jedynie o opisy zamieszczone w poprzednim opracowaniu, które niestety również nie zawsze opisywały szczegółowo stan zachowania poszczególnych obiektów.

W planie ochrony z 2003 r. wnioskowano o objęcie ochroną konserwatorską licznych obiektów archeologicznych. Zdecydowana większość z nich została objęta ochroną. W gminie Borzytuchom obiekty archeologiczne zostały objęte ochroną bezwzględną „W” (m. Jutrzenka, Osieki Bytowskie) oraz ochroną względną „OW” (m. Krosnowo). W gminie Czarna Dąbrówka nie objęto postulowaną ochroną obiektu w Kartkowie (huta szkła, XIX w.). W gminie Kobylnica i Kołczygłowy wszystkie wymienione w planie ochrony obiekty mają ustanowioną formę ochrony bądź w postaci ochrony bezwzględnej „W” (Łosino, Darżkowo) bądź też w formie ochrony względnej (obiekty w miejscowościach Żelkówko, Gałąźnia Mała, Gałąźnia Wielka i Darżkowo).

W zapisach planu ochrony z 2003 r. wnioskowano również o objęcie ochroną konserwatorską wybranych obiektów oraz układów przestrzennych. Obecny stan ochrony w odniesieniu do tych postulatów wygląda następująco:

Gmina Borzytuchom

- Borzytuchom – część budynków wpisano do ewidencji zabytków; kościół o konstrukcji szkieletowej dodano do ewidencji zabytków; w obowiązującym Studium nie wprowadzono ochrony przestrzeni kulturowej wsi;
- Jutrzenka – niektóre budynki, w tym o konstrukcji szachulcowej wpisano do ewidencji zabytków; w obowiązującym Studium nie wprowadzono ochrony przestrzeni kulturowej wsi;
- Krosnowo – brak podjęcia nowych działań ochronnych;
- Osieki Bytowskie – dwór i park w ewidencji zabytków;

Gmina Czarna Dąbrówka

- Kartkowo – folwark i zespół dworsko-parkowy są w ewidencji zabytków;

- Unichowo - część budynków wpisano do ewidencji zabytków; pałac (ale nie park) i zespół folwarczny są w ewidencji;

Gmina Dębica Kaszubska

- Grabówko – budynek mieszkalny i elektrownia w ewidencji zabytków, stacja trafo nie;
- Krzynia – budynek elektrowni wodnej jest w ewidencji zabytków;
- Niepogłędzie – zespół zabudowań i urządzeń hydrotechnicznych nie są wpisane do ewidencji; założenie pałacowe i folwarczne znajduje się tuż poza Parkiem, jest wpisane do ewidencji zabytków;
- Skarszów Dolny – budynek siłowni i kanał roboczy elektrowni znajdują się poza Parkiem, nie są wpisane do ewidencji zabytków;
- Strzegomino – elektrownia wodna jest wpisana do ewidencji zabytków; w obowiązującym Studium nie wprowadzono ochrony ulicowego układu wsi

Gmina Kobylnica

- Kruszyna - część budynków wpisano do ewidencji zabytków;
- Lubuń – zespół dworsko-folwarczny i park jest w ewidencji zabytków, przy czym dwór obecnie nie istnieje;

Gmina Kołczygłowy

- Gałąźnia Mała – zespół zabudowań i urządzeń hydrotechnicznych elektrowni wodnej – obiekty są ujęte w ewidencji zabytków;
- Gałąźnia Wielka – zespół dworsko-parkowy i stajnia w folwarku są w ewidencji zabytków; układ owalnicowy wsi – chroniony zapisami Studium (wraz z parkiem i aleją drzew prowadzącą do Gałąźni Małej);
- Kołczygłowy - część budynków wpisano do ewidencji zabytków; w obowiązującym Studium nie wprowadzono konkretnej ochrony przestrzeni kulturowej wsi, w kierunkach zagospodarowania przestrzennego wskazuje się natomiast na kształtowanie zabudowy w układzie wsi wielodrożnicowej;
- Radusz – zespół pałacowo-parkowy ujęty w ewidencji zabytków;
- Wierszyno - część budynków wpisano do ewidencji zabytków; wieża gorzelni w ewidencji zabytków – folwark właściwie nie istnieje; w obowiązującym Studium nie wprowadzono konkretnej ochrony przestrzeni kulturowej wsi.

W planie ochrony z 2003 r. wskazano też działania ochronne, których realizacja służyć miała zachowaniu i ochronie zabytkowych obiektów, założeń i układów.

Generalnie należy stwierdzić, że najwięcej działań podjęto w kwestii ochrony stanowisk archeologicznych, choć sprowadzały się one jedynie do: wpisania ich do rejestru; objęcia formami ochrony archeologicznej; oznaczeniami stanowisk w dokumentach planistycznych (Studium i mpzp) i określenie ograniczeń i zasad zagospodarowania tych terenów.

W kontekście ochrony zabytków sakralnych i budynków mieszkalnych o konstrukcji szachulcowej niestety niewiele się zmieniło, poza tym, iż część z nich znajduje się w Rejestrze lub ewidencji zabytków. Znaczna część tych obiektów zabytkowych ulega dalszej degradacji, niektóre wręcz popadły w całkowitą ruinę, np. młyn z 1844 w Jutrzence, z którego dziś pozostały właściwie same fundamenty. Historyczne układy ruralistyczne są słabo chronione, część z nich wskazano w Studium jako wartościowe pod względem urbanistycznym i historycznym, ale obserwując rozwój nowej zabudowy (np. Borzytuchom) istnieje zagrożenie, że ich walory zabytkowe zostaną zdegradowane.

W porównaniu do opracowania z 2002 r. (operat ochrony walorów kulturowych) do **zaobserwowanych pozytywnych działań należy**: wyremontowanie po pożarze wnętrza kościoła pw. Chrystusa Króla w Kołczygłowach (zlokalizowanego przy granicy Parku), odrestaurowanie przez prywatnych inwestorów zespołów dworsko-parkowych w Zajączkowie i Barnowie. Utworzone również zostały Gminne Ewidencje Zabytków, a dla niektórych gmin zatwierdzone Gminne Programy Opieki nad Zabytkami, ustalenie w niektórych Studium dla gmin stref z cennymi układami ruralistycznymi oraz najcenniejszymi kulturowo przestrzeniami, w celu ochrony ich struktury.

Wśród negatywnych zjawisk należy wskazać fakt, że zdecydowana większość obiektów znajdujących się w wojewódzkim rejestrze zabytków znajduje się w złym stanie. Należą do nich m.in. zespół pałacowo-parkowy w Kartkowie, zespół pałacowo-parkowy w Motarzynie, park w Krzyni. Obiekty te jeszcze w opracowaniu z 2002 r. opisywane były jako zachowane w stanie dobrym. Również obiekty wpisane do GEZ-ów poszczególnych gmin, poza nielicznymi wyjątkami, w zdecydowanej większości prezentują zły stan zachowania. Nie udało się również włączyć do granic Parku w całości wielu miejscowości o wysokim znaczeniu kulturowym jak np. Barnowiec, Kołczygłowy, Kołczygłówki, Kwakowo oraz Kruszyna. W miejscowościach związanych z rodem Puttkamerów zachowane są zespoły dworsko-parkowe i folwarczne w tym z cmentarzyskiem kurhanowym w Kołczygłówkach i cmentarza megalitycznego, co miało ułatwić budowę tras turystycznych.

Część gmin (np. Borzytuchom, Czarna Dąbrówka) nie posiada Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami ani nie prowadzi Gminnych Ewidencji Zabytków. W takich przypadkach wszelkie działania odnoszą się do rejestrów i ewidencji wojewódzkich, a centralizacja działań nie wpływa na lokalne działania naprawcze, podejmowane inicjatywy czy też potencjalne interwencje w kierunku ochrony i poprawy stanu zachowania zabytków.

Do rejestru zabytków nie zostały również wpisane obiekty o które wnioskowali autorzy opracowania.

Istotnym problemem dla kulturowych wartości Parku, w szczególności związanych z zabudową wiejską są banery i szyldy reklamowe wprowadzające dysharmonię i chaos przestrzenny. Negatywnym zjawiskiem jest też wprowadzanie elementów dysharmonijnych w sąsiedztwie obiektów zabytkowych, np. kolorowych fasad budynków w pobliżu kościołów i budynków o zabytkowej konstrukcji szachulcowej. Większość gmin nadal nie wprowadziła uchwał reklamowych. Zagrożenie dla zabytkowych układów wiejskich stanowi nowa zabudowa mieszkaniowa, rozproszona bądź wprowadzana w układach miejskich, obcych dla tożsamości regionu.

Podsumowując, niezależnie od tego czy historyczne obiekty znajdujące się na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” podlegają prawnej ochronie czy też nie, w zdecydowanej większości przypadków, cenne zasoby materialne, świadczące o specyficznym charakterze kulturowym regionu znajdują się w bardzo złym stanie i poza obiektami, które wciąż pełnią funkcje techniczne, znalazły się w rękach prywatnych lub są obiektami sakralnymi, podlegają dalszej degradacji. Brak zmian mających na celu aktywną ochronę oraz restaurację niszczących obiektów niechybnie doprowadzi do zatracenia unikalności pod względem kulturowym obszaru Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

5. WSTĘPNA WALORYZACJA KRAJOBRAZOWA

Waloryzacja krajobrazu winna być przeprowadzona na podstawie wyników audytu krajobrazowego województwa pomorskiego. Ze względu na niedostatecznie zaawansowany stan prac nad tym dokumentem, w części operatu dotyczącej Diagnostyki zdecydowano jedynie wskazać krajobrazy o cechach priorytetowych. Do takich cech zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych (poz.394) zaliczono:

- krajobrazy unikalne – wyróżniające się w skali regionu;
- krajobrazy wybitne – o najwyższych walorach zarówno przyrodniczych, kulturowych jak i estetyczno-widokowych;
- krajobrazy reprezentatywne – typowe, charakterystyczne dla regionu i jednocześnie cenne z uwagi na swoje walory.

Za cechy najistotniejsze dla uznania krajobrazów za cenne przyjęto te, które wskazano jako kluczowe wśród listy celów ochrony Parku. Następnie do każdej grupy cech (tabela 3.7. kolumna 1) przypisano typy krajobrazów PKDS zawierające obszary z występującymi cechami o charakterze krajobrazów priorytetowych (tabela 3.7. kolumna 2). Jest to jedynie działanie uprzedzające przygotowanie kolejnego etapu audytu krajobrazowego. W kolejnym etapie Operatu - etapie Strategii elementy te będą zweryfikowane i dostosowane do treści audytu.

Na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” jak dotąd nie wyróżniono krajobrazów wybitnych. Natomiast do najcenniejszych krajobrazów o cechach krajobrazów priorytetowych uznano krajobrazy typowe, reprezentatywne dla Pomorza i Północnego Pomorza, a także unikalne (tabela poniżej).

Tab. 21 Krajobrazy o cechach priorytetowych w PKDS i jego otulinie

	Cechy krajobrazów PKDS kluczowe dla uznania ich jako krajobrazy o cechach priorytetowych	Typy krajobrazów występujące na terenie PKDS i jego otuliny odpowiadające przestrzennie krajobrazom o cechach priorytetowych
	Kolumna 1	Kolumna 2
Krajobrazy przyrodnicze reprezentatywne	krajobrazy pagórów morenowych, dolin rzecznych, rynien i wytopisk nie przekształcone przez człowieka	krajobrazy leśne
	krajobrazy lasów na siedliskach hydrogenicznych, w szczególności nadrzecznych łęgów i olsów oraz borów i brzezin bagiennych	Krajobrazy leśne
	krajobrazy jezior lobeliowych, źródlisk oraz torfowisk wysokich i przejściowych	Krajobrazy jezior oraz krajobrazy bagienne – łąkowe
	krajobrazy głównej doliny rzecznej i jej dopływów	Krajobrazy jezior, krajobrazy łąkowo-bagienne
Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe reprezentatywne	układy ruralistyczne, dwory i pałace z zespołami parkowymi i folwarcznymi oraz obiekty sakralne w konstrukcji szkieletowej	Krajobrazy wiejskie

	cenne zadrzewienia przydrożne i śródpolne	Krajobrazy wiejskie
Krajobrazy unikalne	zabytki techniki, w szczególności: zabudowań i urządzeń elektrowni wodnych	Krajobrazy wiejskie, krajobrazy bagienno-łaskowe
	krajobrazy głównej doliny rzecznej i jej dopływów wrośnięte w krajobraz systemu hydroenergetycznego Słupi	Krajobrazy bagienno-łaskowe

Wskazanie krajobrazów o cechach priorytetowych będzie wymagało doprecyzowania nie tyle typów i podtypów krajobrazów co wskazania konkretnych jednostek krajobrazowych obejmujących cechy o charakterze priorytetowym.

6. UWARUNKOWANIA PRAWNE, SPOŁECZNE I GOSPODARCZE OCHRONY WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH

Zasadnicze uwarunkowania mające znaczenie dla ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych wynikają z powszechnie obowiązujących ustaw (tab.6.1). W szczególności należą do nich:

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn.zm),
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 788 z późn.zm.),
- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. 2017 r. poz. 1161),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 519 z późn. zm.),
- ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2016 r. poz. 2134 z późn.zm.),

Powyższe ustawy oprócz ogólnych zasad ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych określają także instrumenty realizacji tej ochrony. Do najważniejszych z nich należą akty prawne powołujące do życia formy ochrony przyrody i zabytków a także ich plany ochrony. Istotne są tu także instrumenty planowania przestrzennego, które stanowią zarówno bezpośrednie (np. audyt krajobrazowy) jak i pośrednie instrumenty ochrony krajobrazu (np. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy).

Tab. 22 Uwarunkowania prawne ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych

Lp.	Akt prawny	Uwarunkowania mające znaczenie dla ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych
1	ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	<p>Ustanawianie form ochrony zabytków, w tym ochrony krajobrazu kulturowego.</p> <p>Możliwość wpisu do rejestru zabytku otoczenia zabytku (terenu wokół lub przy zabytku) w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.</p> <p>Tworzenie gminnej ewidencji zabytków.</p> <p>Sporządzanie programów opieki nad zabytkami.</p> <p>Konieczność uwzględniania walorów krajobrazu kulturowego w dokumentach planistycznych.</p>
2	ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	<p>Uwzględnianie w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wymagań ładu przestrzennego, walorów architektonicznych i krajobrazowych, ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</p> <p>Sporządzanie audytu krajobrazowego i wyznaczanie krajobrazów priorytetowych.</p> <p>Określanie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych</p>

Lp.	Akt prawny	Uwarunkowania mające znaczenie dla ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych
		oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane.
3	ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach	Ochrona walorów krajobrazowych jako jeden z celów gospodarki leśnej
4	ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych	Możliwość wznoszenia w lasach ochronnych urządzeń służących turystyce, w tym m.in. wież widokowych i miejsc widokowych
5	ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska	Zanieczyszczenie rozumiane jest także jako emisja mogąca pogarszać walory estetyczne środowiska. Ochrona powierzchni ziemi związana jest m.in. z zachowaniem funkcji kulturowych, w tym zbioru dziedzictwa archeologicznego. Ochrona środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym i przy planowaniu inwestycji polega m.in. na zapewnieniu w jak największym stopniu zachowania walorów krajobrazowych oraz uwzględnianiu walorów krajobrazowych środowiska w dokumentach planistycznych
6	ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody	Ustanawianie form ochrony przyrody i krajobrazu Sporządzanie planów ochrony Określenie granic stref ochrony krajobrazów stanowiących w szczególności przedpola ekspozycji, osie widokowe, punkty widokowe oraz obszary zabudowane wyróżniające się lokalną formą architektoniczną
7	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu	Pojęcie krajobrazu, odniesienia do walorów krajobrazowych
8	Rozporządzenia wydane do ww. ustaw, w tym rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych	Metody wyznaczania krajobrazów priorytetowych i stref ochronnych

Kolejna grupa uwarunkowań wynika z aktów planowania przestrzennego. Najważniejszym z nich, mającym bezpośredni wpływ na zakres planu ochrony parku krajobrazowego, jest audyt krajobrazowy. Z audytu krajobrazowego bowiem powinno wynikać określenie wyznaczonych w obrębie krajobrazów priorytetowych granic stref ochrony krajobrazów stanowiących w szczególności przedpola ekspozycji, osie widokowe, punkty widokowe oraz obszary zabudowane wyróżniające się lokalną formą architektoniczną, istotnych dla zachowania walorów krajobrazowych parku krajobrazowego. W granicach tych stref powinien być także wskazany zakres zakazów osobno dla obszarów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego a także takimi planami nieobjętymi. W parku krajobrazowym, w strefach ochrony krajobrazów dla terenów objętych

miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego mogą być wprowadzone zakazy lokalizowania nowych obiektów budowlanych i zalesienia terenów. W obszarach nieobjętych planami miejscowymi można dodatkowo wprowadzić zakazy lokalizowania nowych obiektów budowlanych odbiegających od lokalnej formy architektonicznej oraz lokalizowania nowych obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 2 kondygnacje lub 7 m. Należy jednakże podkreślić, że audyt krajobrazowy jest jednym z najmłodszych aktów planowania przestrzennego – dokument taki dla województwa pomorskiego jest aktualnie przygotowywany.

Zasady ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych, w tym wytyczne do planów miejscowych, zawarte są polityce przestrzennej gmin. Szczegółowy zakres ustaleń w/w dokumentów dla obszarów Parku jest przedmiotem operatu zagospodarowania przestrzennego.

Uwarunkowania ochrony krajobrazu według dokumentów Studium (dokumenty gminne).

Z punktu widzenia ochrony walorów krajobrazowych (i częściowo również kulturowych) do najważniejszych zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (SUiKZP) należą:

- **Gmina Kobylnica:**

(Uchwała Nr XXIV/203/2016 Rady Gminy Kobylnica z dnia 25 lutego 2016 r.)

Uwarunkowania rozwoju:

- zróżnicowanie krajobrazowe gminy, w tym urozmaicona rzeźba terenu zostały uznane jako szczególny walor tego obszaru;

Kierunki rozwoju:

- w rozwoju zabudowy wsi Kruszyna i Kwakowo preferuje się zabudowę zagrodową, mieszkaniową oraz usługi turystyczne;
- wskazuje się na szczególne walory krajobrazowo-kulturowe wsi Lubuń, sprzyjające też rozwojowi funkcji turystyczno-rekreacyjnej;
- Łosino określono jako wieś rozwojową w obszarze podmiejskim, ściśle powiązaną funkcjonalnie z Kobylnicą;
- Zajączkowo, Żelki, Żelkówko: preferencje dla zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej, usług turystycznych; rozwój funkcji związanych z turystyką i rekreacją, w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, przy wspieraniu rozwoju rolnictwa i leśnictwa. W Zajączkowie dopuszczono wieloprzestrzenne formy turystyczne, np. pola golfowe;
- zmiany struktury przestrzennej wsi odbywać się będą w szczególności w kierunku zwiększenia udziału terenów o funkcji mieszkaniowej;
- przewiduje się rozwój turystyki, sportu i rekreacji w Lubuniu, Żelkach, Żelkówku, Łosinie, Kwakowie;
- tereny w pasie 100m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych na terenie Parku są wyłączone spod zabudowy;
- należy bezwzględnie zachować regionalny korytarz rzeki Słupi oraz korytarze lokalne, w tym Kamieńca (Kamienicy) i Kwaczej, w szczególności przez unikanie, ograniczanie inwestycji przecinających te korytarze lub w inny sposób wpływających na migrację roślin, grzybów i zwierząt;
- wskazuje się na zachowanie powiązań ekologicznych, m.in. przez: nie dopuszczanie do "fragmentaryzacji" środowiska zabudową, poprzez unikanie bezpośredniej, ciągłej zabudowy

bezpośredniego otoczenia rzek i cieków; w przypadku realizacji zabudowy, w tym w wyznaczonych obszarach urbanizacji i ewentualnie pasmach rozwoju, a równocześnie w pasmach wskazanych powiązań ekologicznych utrzymać należy odpowiednie powierzchnie biologicznie czynne;

Zapisy dotyczące ochrony krajobrazu:

- ochrona walorów krajobrazowych, zachowanie stref ekspozycji umożliwiających niezakłócony widok na szczególnie atrakcyjne, tradycyjne panoramy wsi, krajobrazu otwartego, poprzez odpowiednie zagospodarowanie, ograniczenie zainwestowania, a w razie potrzeby wyłączenie z zabudowy i zalesień obszarów szczególnie istotnych dla zachowania panoram. W przypadku elementów zagospodarowania powodujących dysharmonię w krajobrazie należy ograniczać ich wpływ poprzez oddalenie od ciągów i miejsc widokowych, osłonięcie zielenią;
- utrzymanie harmonii przestrzennej wsi, zwłaszcza o wysokich wartościach kulturowych, wraz z ich bliskim otoczeniem, zachowanie specyficznych cech krajobrazu wiejskiego, uwzględnianie przesłanek, jakie płyną z tradycji budowlanej miejscowości i gminy;
- prowadzenie polityki przeciwdziałania dekoncentracji zainwestowania, sterowanie rozwojem w kierunku koncentracji i skupiania zabudowy w nawiązaniu do zainwestowania obszarów wiejskich i kształtujących się pasm osadniczych;
- przeciwdziałanie nieładowi przestrzennemu i nadmiernemu rozproszeniu zabudowy, porządkowanie przestrzeni (mpzp);
- harmonijne wkomponowywanie w przyrodnicze otoczenie nowej zabudowy, ograniczanie lokalizacji obiektów budowlanych na terenach o dużym nachyleniu oraz bezpośredniej obudowy cieków wodnych;
- dostosowywanie zabudowy do istniejącej rzeźby terenu i odpowiednie jej wkomponowanie w otoczenie, uwzględniając różnorodność form terenu;
- rekultywacja obszarów zdegradowanych (wyrębisk zlikwidowanych, wysypisk śmieci), kształtowanie krajobrazu i oblicza wsi, uzupełnienie zielenią, izolacja rejonów zainwestowania o niskich wartościach architektonicznych, tworzenie stref zieleni krajobrazowej i izolacyjnej (studia krajobrazowe, plany miejscowe);
- zalesienia, z zachowaniem mozaikowości siedlisk, dążeniem do połączenia odizolowanych kompleksów leśnych (nieużytki o charakterze zarastających oczek wodnych, mokradeł i podmokłości należy pozostawiać bez dolesień);
- rozwój systemu zieleni naturalnej, tworzenie ciągłych systemów przyrodniczych, realizacja nowych terenów parkowych;
- tworzenie stref zieleni krajobrazowo-izolacyjnej wokół zespołów produkcyjnych oraz w rejonie osiedli i zespołów mieszkaniowych.

Studium wskazuje też tereny szczególnie preferowane pod zalesienia. W granicach Parku takie tereny przewidziano m.in. w Komiłowie, Lubuniu, Żelkach i ŻelkóWKu.

Oprócz zaliczenia wsi Lubuń jako cennego układu urbanistycznego wsi, Studium wskazuje też strefy ekspozycji krajobrazu kulturowego. Strefa taka została wyznaczona wzdłuż drogi Komiłowo – Kruszyna.

- **Gmina Dębica Kaszubska:**

(Uchwała Nr VI/30/2011 Rady Gminy Dębica Kaszubska z dnia 30 marca 2011 r.)

Studium dosyć ogólnie odnosi się do PKDS – jego walory i zasady odnoszące się do zagospodarowania i kształtowania terenów w jego granicach są odnoszone do obowiązujących dokumentów planistycznych (plan ochrony).

W części Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy zwrócono uwagę na utrzymanie kompozycji zabudowy wsi, w tym cennych układów ruralistycznych, a także na poprawę estetyki zabudowy.

Odniesienia do krajobrazu tylko w kontekście zakazów i zasad zagospodarowania PKDS według przepisów odrębnych.

• **Gmina Kołczygłowy:**

(projekt zmiany Studium z listopada 2019 roku, opracowany na podstawie Uchwały Nr XXXIII/337/2018 Rady Gminy Kołczygłowy z dnia 3 października 2018 r.)

Uwarunkowania rozwoju:

- w rozdziale o zasobach środowiska przyrodniczego zwrócono uwagę na duże walory krajobrazowe PKDS, w tym punkty widokowe oraz drogę wojewódzką nr 209 stanowiącą na pewnych odcinkach oś widokową z kierunkami wglądu w krajobraz.
- stacje bazowe telefonii komórkowej zostały wskazane jako mające negatywny wpływ na krajobraz. W odniesieniu do napowietrznych linii wysokiego napięcia 110 kV wskazano na ingerencję w krajobraz oraz możliwość kolizji z ptakami.
- gmina nie zamierza uchylać wnioskowanych w planie ochrony zespołów-przyrodniczo-krajobrazowych. Głównie z tego względu, że już są objęte innymi formami ochrony przyrody (park krajobrazowy, Natura 2000) bądź też ich krajobraz został częściowo zdegradowany (np. w m. Kołczygłowy powstały tereny zabudowy produkcyjnej, składy, są maszty telefonii komórkowej).

Kierunki rozwoju:

- kształtowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej: wprowadzanie zadrzewień śródpolnych, zalesień i drobnych zbiorników wodnych na polach o niskich klasach bonitacyjnych; zachowanie naturalnego charakteru bezpośredniego sąsiedztwa oczek wodnych i mokradeł; prowadzenie tradycyjnej gospodarki łąkowej w dolinach rzek. Niezastępowanie łąk przez pola i intensywne użytki zielone; ochrona zadrzewień i zakrzewień śródpolnych; ochrona wszystkich torfowisk w kompleksach pól uprawnych. Zaniechanie osuszania łąk, torfowisk i mokradeł; rekultywacja drobnych terenów zdewastowanych zgodnie z zasadą kształtowania zróżnicowanych warunków środowiskowych, stosując głównie kierunek rekultywacji fitomelioracyjny i krajobrazowy;
- dopuszcza się realizację nowej zabudowy zagrodowej poza zwartą zabudową wsi na terenie PKDS jedynie dla gospodarstw rolnych lub agroturystycznych o powierzchni co najmniej 20 ha;
- określa się następujące szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu terenów jako wiążące przy sporządzaniu planów miejscowych:
 - przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy;
 - kontynuacja układów przestrzennych istniejących jednostek osadniczych;
 - kształtowanie zabudowy w uwzględnieniu: w centrum wsi - w sposób pozwalający na zachowanie bądź utworzenie wnętrz urbanistycznych oraz w sposób eksponujący

historyczne zagospodarowanie; przy uzupełnianiu zabudowy w wolnych przestrzeniach - w nawiązaniu do zabudowy istniejącej;

- stosowanie wzdłuż dróg i ulic zieleni izolacyjnej oraz szpalerów drzew;

- formy architektoniczne nowych budynków powinny harmonizować z krajobrazem i elementami przyrody oraz harmonizować z wartościową zabudową istniejącą. Należy eksponować wartościowe dominanty architektoniczne, zachowywać osie, otwarcia i panoramy widokowe;

- unikanie zainwestowania na osiach widokowych i innych eksponowanych punktach w krajobrazie;

- na terenie gminy w granicach Parku nie przewiduje się zalesień.

Studium wskazuje też punkty widokowe na terenie gminy. Te zlokalizowane w obrębie Parku pokrywają się z lokalizacją punktów wyznaczonych w planie ochrony

- **Gmina Borzytuchom:**

(Ujednolicona diagnoza uwarunkowań rozwoju do „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Borzytuchom”, uchwalonego uchwałą Nr XXIV/111/01 Rady Gminy Borzytuchom z dnia 30 kwietnia 2001 roku)

Uwarunkowania rozwoju:

- bogate urzeźbienie gminy Borzytuchom przyczynia się do dużej atrakcyjności krajobrazowej. Wyjątkowo cenne fragmenty krajobrazu naturalnego stanowią obszary, pasma obejmujące: dolinę Starej Słupi, powyżej ujścia Bytowej; dolinę Słupi od granicy gminy po jezioro Głębokie; pagóry morenowe z Diabelską Górą i ciągiem jezior w obniżeniach; dolinę Kamienicy;

Kierunki rozwoju:

- w rozdziale kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” określono jako jednostkę A. Opisano główne walory Parku oraz określono preferowane rodzaje aktywności gospodarczej zgodne z ustalonymi w planie ochrony. Studium przytacza szczegółowo wytyczne dotyczące zasad zagospodarowania, kształtowania zabudowy i infrastruktury określone w planie ochrony. Przytoczono też kierunki zagospodarowania obszarów leśnych, kierunki i zasady rozwoju turystyki i rekreacji;

- nową zabudowę dopuszcza się jedynie w nawiązaniu do istniejących jednostek osadniczych, w kontynuacji ich układów przestrzennych i z zachowaniem właściwych dla nich zasad kształtowania zabudowy (zachowanie historycznego układu drożnego i podziału siedliskowego wsi, a w przypadku projektowania nowej zabudowy nawiązanie do historycznie ukształtowanych linii zabudowy);

- zakłada się utrzymanie krajobrazu małych wsi oraz tworzenie warunków rozwoju społeczno-gospodarczego nie zagrażającego walorom Parku (koegzystencja siedlisk rolniczych z obiektami bazy turystycznej, w tym zabudowy letniskowej);

- w Studium przewidziano też grunty proponowane pod nowe zalesienia, m.in. w miejscowościach Jutrzenka, Ryczyn, Krosnowo, Osieki (okolice rezerwatu przyrody Grodzisko Borzytuchom). Realizacja tych wskazań wpłynie dosyć istotnie na walory fizjonomiczne tych obszarów.

Studium wskazuje ponadto atrakcyjne trasy widokowe, m.in. wzdłuż drogi Krosnowo – Osieki oraz wskazuje punkty widokowe (Krosnowo, Borzytuchom),

- **Gmina Czarna Dąbrówka:**

(projekt zmiany Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, luty 2020 r., opracowany na podstawie Uchwały Nr VII/67/2015 Rady Gminy Czarna Dąbrówka z dnia 22 czerwca 2015 r.)

Uwarunkowania rozwoju:

- zwrócono uwagę na zróżnicowane ukształtowanie terenu, które umożliwiło wykorzystanie jego naturalnych warunków do stworzenia wartości kulturowych;
- historyczne ukształtowana sieć wsi;
- historyczna sieć układów komunikacyjnych: czytelna w krajobrazie sieć dróg, najczęściej z towarzyszącymi im historycznymi alejami i szpalerami, w tym także połączenia pomiędzy zespołami dworsko-parkowymi, wsiami, folwarkami, arealem uprawnym i lasami, cmentarzami; sieć kolei żelaznej (czytelne w krajobrazie trasy, nasypy linii kolejowych, zespoły zabudowy stacji obiekty inżynieryjne);
- dziedzictwo historycznych sposobów gospodarowania i budownictwa z nimi związanego, uwidocznione w krajobrazie: - układ pól uprawnych, lasów; grupy zabudowy związanej z historycznymi sposobami gospodarowania (zespoły rezydencjonalne, wsie, folwarki, osady folwarczne); układy siedisk wiejskich i jednodworczych, z zabudową gospodarczą i zielenią; zespoły leśniczówek;
- krajobraz zharmonizowany, posiadający komponowane elementy - antropogeniczne, takie jak dominanty, punkty i otwarcia widokowe: eksponowane w krajobrazie dominanty - zespoły zabudowy (założeń rezydencjonalnych, wsi, folwarków), a także poszczególne obiekty (kościół); eksponowane w krajobrazie zespoły zieleni: drogi obsadzone drzewami, czytelne z zewnątrz (z głównych dróg, spoza tych zespołów i z sąsiednich miejscowości) granice założeń parkowych oraz układów i grup zieleni towarzyszących zespołom zabudowy i pojedynczym obiektom; otwarcia widokowe oferujące widoki na zespoły zabudowy i punkty widokowe z obiektów architektury (np. otwarcia widokowe z obiektów rezydencjonalnych i wzgórz będących elementami kompozycji parkowych);
- krajobraz naturalny, zharmonizowany z krajobrazem antropogenicznym: układ naturalnych cieków wodnych rzek – głównie Łupawy i Słupi, wykorzystywanych przez człowieka dla potrzeb gospodarczych (zabudowa przemysłowa, zabytki techniki usytuowane na tych rzekach); zróżnicowane ukształtowanie terenu, wykorzystywane przy kształtowaniu założeń ruralistycznych, zespołów zabudowy i lokalizowaniu dominant i otwarć widokowych;
- układy starych zadrzewień alejowych, stanowiące wyraźne podkreślenia tras komunikacyjnych, nawet już mniej aktywnych (Kartkowo);
- wartością krajobrazu kulturowego jest specyfika ukształtowania struktury wsi a także uwarunkowane historycznie formy zabudowy, detalu architektonicznego i urbanistycznego. Nawet materiały budowlane stosowane na elewacjach, ogrodzeniach czy ich kolorystyka mają duże znaczenie dla kształtowania krajobrazu.

Kierunki rozwoju:

- kształtowanie nowego zagospodarowania z poszanowaniem regionalnych tradycji przy wykorzystaniu specyfiki dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego gminy;
- na obszarach ochrony układów przestrzennych i obiektów o wartościach kulturowych, wyznaczonych w terenach o walorach krajobrazowych, z występującymi zespołami

folwarcznymi i obiektami o walorach kulturowych, w otoczeniu miejscowości: Czarna Dąbrówka, Jerzkowice, Kartkowo, przewiduje się:

- utrzymanie historycznej kompozycji krajobrazu z ograniczeniem zakresu dopuszczalnych przekształceń;
- utrzymanie obszarów krajobrazu charakterystycznego dla gminy, decydujących o jej atrakcyjności turystycznej;
- ochrona charakterystycznych elementów historycznego krajobrazu gminy;
- dostosowywanie nowych elementów krajobrazu do kompozycji istniejącej lub znanej historycznie;
- utrzymanie istniejącej tradycyjnej, charakterystycznej zabudowy oraz elementów zagospodarowania terenu o wartościach kulturowych;
- zachowanie istniejących i odtwarzanie charakteru zniekształconych wnętrz krajobrazowych i urbanistycznych;
- zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych pomiędzy częściami składowymi krajobrazu;
- utrzymanie lub uczytnienie historycznego układu komunikacyjnego z zachowaniem w możliwie największym stopniu jego przebiegu, nawierzchni, sposobu obudowy i nasadzeń;
- zachowanie historycznej kompozycji układów zieleni wraz z koniecznością uzupełniania ubytków i kontrolą dosadzeń (szczególnie w zakresie gatunków nasadzanych roślin);
- utrzymanie lub uczytnienie historycznego układu hydrologicznego wraz z budowlami hydrotechnicznymi z zachowaniem przebiegu cieków wodnych, przekrojów, sposobu obudowy i nasadzeń;
- utrzymanie i odtworzenie historycznych podziałów parcelacyjnych w postaci podziałów katastralnych lub co najmniej ich uczytnienia w terenie (ogrodzenia, miejsca charakterystyczne np. kapliczki, szpalery, drzewa soliterowe, itp);
- nawiązania w nowej zabudowie do zasad historycznej kompozycji wnętrz urbanistycznych i krajobrazowych;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwety zespołów ruralistycznych i innych zespołów zabudowy, ze szczególną ochroną istniejących, historycznych dominant wysokościowych;
- dla obszarów przeznaczonych na lokalizację odnawialnych źródeł energii, na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, konieczne jest wykonywanie analiz krajobrazowych, które wskażą sposoby minimalizowania negatywnego wpływu OZE na krajobraz kulturowy;

Studium wskazuje strefy ochrony układów przestrzennych i obiektów o walorach kulturowych. Z miejscowości w granicach Parku zaliczono do nich Kwakowo i Nożyno. Wyznaczono również otwarcia widokowe (Kartkowo i Nożynko) oraz dominanty architektoniczne, przy czym żadnej w na terenie Parku.

- **Gmina Słupsk:**

(Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Słupsk wraz ze zmianami. Zmiana Studium zatwierdzonego uchwałą nr XIX/188/2004 Rady Gminy Słupsk z dnia 30 grudnia 2004 r.)

Jedynie niewielki fragment Parku znajduje się na terenie gminy (północna część Parku – Kępa Słupska). Studium przewiduje ten obszar jako strefę niezurbanizowaną N3. Jej fragment to także ważny korytarz ekologiczny.

- **Gmina Bytów:**

(Uchwała Nr IX/77/2019 Rady Miejskiej w Bytowie z dnia 26 czerwca 2019 r.)

Na terenie gminy znajduje się stosunkowo niewielki fragment Parku. Jest to teren w przeważającej mierze zalesiony. Studium odwołuje się do aktualnych aktów prawnych regulujących zasady zagospodarowania na obszarze Parku. Nie przewiduje się zmian w strukturze użytkowania terenów.

Ważnym uwarunkowaniem formalno-prawnych wpływającym na kształtowanie struktury fizjonomicznej obszaru a także na ograniczenia zanieczyszczenia wizualnego mogą być określone przez gminy w drodze uchwały określającej zasady i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane. Według danych na koniec października 2020 r., tylko dwie z gmin obejmujących Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” (gmina Kobylnica i gmina Słupsk) uchwaliły taki dokument.

Uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego Parku

A. Uwarunkowania **ochrony dziedzictwa kulturowego** wynikające z dokumentów strategicznych i planistycznych woj. pomorskiego i innych dokumentów ponadlokalnych.

A1. „Strategia rozwoju województwa pomorskiego 2020”

(Uchwała nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 r.).

Strategia rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 jest dokumentem, w którym jednym z celów operacyjnych województwa znalazło się tworzenie unikatowej oferty turystycznej i kulturalnej w oparciu o walory naturalne i zasoby dziedzictwa kulturowego. Region ma cechować się atrakcyjną przestrzenią, której widoczne jest racjonalne gospodarowanie m.in. zasobami kulturowymi. W związku z realizacją celu wskazani zostają kluczowi partnerzy oraz oczekiwana w stosunku do władz centralnych w celu współfinansowania w utrzymaniu instytucji kultury oraz w ustaleniu mechanizmów determinujących rzeczywistą ochronę i opiekę nad zabytkami. W strategii podkreślony został unikatowy charakter województwa związany z różnorodnością kulturową tego województwa wynikającą z tożsamości regionalnej oraz regionalnych produktów turystycznych, który powinien być eksponowany przy dalszym rozwoju tego sektora gospodarki województwa.

A2. Program ochrony środowiska dla powiatu słupskiego na lata 2014 - 2017 z perspektywą do 2021 roku (załącznik nr 1 do uchwały NR XXXIV/398/2014 Rady Powiatu Słupskiego z dnia 4 listopada 2014 r.)

W dokumencie tym w punkcie 6. Cele i kierunki działań i podpunkcie 6.2. Cele średniookresowe wskazano m.in. przeprowadzenie rewitalizacji zabytkowych układów parkowych, cmentarzy i miejsc pamięci oraz umożliwienie dostępu do atrakcyjnych zasobów środowiska i dziedzictwa przyrodniczego. Wśród kierunków działań wskazano umożliwienie dostępu do cennych zasobów środowisk i dziedzictwa kulturowego w sposób gwarantujący ochronę tych zasobów.

A3. Program ochrony środowiska dla powiatu bytowskiego na lata 2018-2021 z perspektywą do roku 2025 (Uchwała nr VI/50/2019 w sprawie przyjęcia "Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Bytowskiego na lata 2018-2021 z perspektywą do roku 2025" wraz z prognozą oddziaływania na środowisko "Programu Ochrony Środowiska Powiatu Bytowskiego na lata 2018-2021 z perspektywą na rok 2025".)

Dokument nie wspomina konkretnych przykładów cennych walorów kulturowych powiatu. Jedynie w rozdziale 5. Ochrona stanu środowiska, w punkcie 5.1.4. Charakterystyka gmin powiatu bytowskiego, w charakterystyce gminy Miastko pojawia się wzmianka o cennych pamiątkach historycznych i kulturowych znajdujących się na w ww. gminie. Miejscowość ta nie znajduje się jednak w granicach Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

A4. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu bytowskiego na lata 2015-2022 (Załącznik do Uchwały nr IX/65/2015 Rady Powiatu Bytowskiego z dnia 25.06.2015 r.)

W punkcie 2.2.1.4. Walory przyrodniczo-krajobrazowe, środowisko naturalne i klimat szczegółowo opisane zostało istniejące dziedzictwo historyczne i kulturowe powiatu bytowskiego. Na które składają się wielokulturowe wspólnoty zamieszkujące te tereny, ze swoją specyfiką religijną, językową, narodowościową i społeczną. Wskazane zostały dobra kultury o największym znaczeniu dla powiatu oraz potencjał kulturowy oparty historyczne i współczesne unikatowe walory regionu. Wszystkie materialne obiekty według tego opracowania znajdują się jednak poza granicami Parku

Krajobrazowego „Dolina Słupi”. We wnioskach z diagnozy kapitału ludzkiego i społecznego znaleźć można natomiast informację, że obecnie w powiecie zbyt niskie środki są wydawane na ochronę dziedzictwa narodowego, dlatego misją strategiczną powiatu bytowskiego w 2022 r to rozwój gospodarki i turystyki w oparciu o m.in. wieloetniczne dziedzictwo kulturowe.

A5. Strategia rozwoju społeczno–gospodarczego powiatu słupskiego na lata 2012-2022 (załącznik do uchwały nr xxx/326/2014 Rady Powiatu Słupskiego z dnia 1 kwietnia 2014 r.)

W punkcie 2.6. Walory kulturowe wyżej wymienionego dokumentu opisane zostały szczegółowo wszystkie obiekty na terenie powiatu słupskiego, które wpisane są do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego. Należą do nich zabytki nieruchome, ruchome oraz stanowiska archeologiczne. W wykazie znajdowały się szczegółowe informacje o lokalizacji oraz datowaniu danego zabytku. Ponadto znalazły się tu również informacje o muzeach i skansenach na terenie powiatu. W przypadku Parku Krajobrazowego wskazana została już nieistniejąca

Izba Regionalna „Skąd Nasz Ród” w Dębnicy Kaszubskiej.

Opisany został również sposób współpracy dotyczący remontu zabytkowych obiektów sakralnych poszczególnych gmin w ramach programów współpracy między gminnej. Przykładem tego jest przynależność Dębnicy Kaszubskiej do Stowarzyszenia Miast i Gmin Dorzecza Rzeki Słupi i Łupawy czy udział Gminy Słupsk w Programie „Dziedzictwo i kultura małych ojczyzn w powiecie słupskim”. Strategia wskazuje ponadto cele i kierunki działania powiązane ze Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, w zakresie ochrony walorów krajobrazowych powiatu. Należy do nich rozwój infrastruktury pro-turystycznej i innych form turystyki m.in. poprzez tworzenie parków kulturowych w ramach, których znaleźć mogłyby się liczne zabytki znajdujące się w granicach powiatu Słupskiego.

A6. Lokalna strategia rozwoju rybackiej lokalnej grupy działania „Pojezierze Bytowskie” na lata 2014 -2020 (2015)

W powyższej strategii w rozdziale 3.3. Dziedzictwo kulturowe w sposób szczegółowy opisane zostały unikatowe warunki przyrodnicze pojezierza bytowskiego, które na przestrzeni wieków miały wpływ na specyficzny dla tego regionu rozwój osadnictwa oraz działalność człowieka polegającą głównie na rolnictwie i rybactwie. Pisane zostały również historyczne uwarunkowania rozwoju tego regionu związane z różnorodnością etniczną zamieszkującą te tereny przez wieki, gdzie regularnie konfrontowały się ze sobą różne kultury. Wskazane zostały dobra niematerialne charakteryzujące tereny pojezierza Bytowskiego oraz liczne wydarzenia kulturalne, które mają na celu potrzymanie tożsamości kulturowej miejsca. Opisane zostały również najcenniejsze obiekty zabytkowe znajdujące się na tym terenie również te znajdujące się w obrębie PKDS. Podkreślony został jednak zły stan większości z tych obiektów i konieczność ich ochrony i renowacji w celu ochrony dziedzictwa tego regionu. Wśród celi strategii znalazły się poprawa atrakcyjności oferty turystycznej, wzrost liczby turystów a w szczególności wzrost liczny odwiedzających obiekty zabytkowe.

Podsumowując ten rozdział, należy zwrócić uwagę na kilka aspektów, które nie zostały w sposób bardziej szczegółowy określone w żadnym z wyżej wymienionych dokumentów. Brak jest w nich bowiem szczegółowego opisu formy ochrony dziedzictwa kulturowego w dostatecznym zakresie poza wykazem obiektów o znaczeniu kulturowym (przede wszystkim zabytków) oraz brak jest w nich opisu strategii oraz konkretnych działań dla poszczególnych obiektów mających na celu opiekę i wykorzystanie poszczególnych obiektów

B. Uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego wynikające z dokumentów strategicznych i planistycznych gmin.

B1. Strategie rozwoju gmin

- **Strategia Rozwoju Gminy Borzytuchom na lata 2014-2020**

Poszczególne dobra kultury oraz zabytki znajdujące się na terenie gminy zostały wymienione jako elementy oferty turystyki i bazy turystycznej. Wskazane zostały najcenniejsze przykłady zabytków nieruchomych znajdujących się w obrębie gminy, które mogą poszerzyć potencjał do rozwoju turystyki, która dotychczas oparta jest jedynie głównie o zasoby przyrodnicze i krajobrazowe. W punkcie 4.1.1. Strategii wprowadzona została klasyfikacja obszarów. W obszarze A wśród atrakcji turystycznych wymienione zostały m.in. obiekty zabytkowe, układy ruralistyczne, parki oraz szlaki turystyczne. W obszarze B1 i B2 wskazane natomiast zostały stanowiska archeologiczne, wiejski krajobraz, zabytkowe cmentarze ewangelickie oraz przykłady budownictwa wiejskiego. Wśród mocnych stron obszaru A oraz B1, B2 znalazła się zabytkowa zabudowa wsi. Ogólnie do mocnych stron zaliczone zostały walory kulturowe- na które składają się liczne mniejszości kulturowe i narodowe zamieszkujące gminę. Wśród słabych stron zły stan obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy.

- **Strategia Rozwoju Gminy Słupsk na lata 2015-2020 (2015)**

Wśród celów strategicznych gminy wymienione jest wykorzystanie w sposób efektywny potencjału turystycznego gminy w oparciu o unikalne dziedzictwo kulturowego tego regionu (kraina w krąg).

- **Strategia Rozwoju Gminy Kolczygłowy na lata 2015-2022(Uchwała Nr VII/89/2015 Rady Gminy w Kolczygłowach z dnia 05.08.2015 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Kolczygłowy na lata 2015 – 2022)**

W strategii tej w sposób szczegółowy opisane zostały cenne obiekty kultury oraz zabytki znajdujące się na terenie gminy, Opisana również została również historia regionu silnie związana z rodem Puttkamerów, który od czasów średniowiecznych posiadał liczne majątki na tym obszarze. Wśród celów strategicznych gminy znajduje się wpieranie turystyki i rekreacji w oparciu między innymi o walory środowiska kulturowego gminy.

- **Strategia Rozwoju Społeczno-gospodarczego na lata 2015 Gminy Kobylnica na lata 2015 – 2020**

W strategii w punkcie 3.1.3. Dziedzictwo kulturowe w szczegółowy sposób opisany został zasób kulturowy gminy. W układzie tabelarycznym przedstawione zostały wszystkie zabytki wpisane do rejestru zabytków Województwa Pomorskiego znajdujące się na terenie gminy. Jednocześnie w strategii nie zostały opisane żadne cele strategiczne związane z ochroną czynną i bierną obiektów o znaczeniu kulturowym.

- **Strategia Rozwoju Gminy Dębica Kaszubska na lata 2014 – 2020 (Uchwała Nr XLIV/327/2014 Rady Gminy Dębica Kaszubska z dnia 27 sierpnia 2014 r w sprawie przyjęcia "Strategii rozwoju Gminy Dębica Kaszubska na lata 2014 – 2020")**

Zgodnie z powyższą strategią gminy Dębica Kaszubska jednym z celów strategicznych powinno być wykorzystanie zasobów kulturowych gminy, które przyczyniłoby się do tworzenia warunków do atrakcyjnego turystyki weekendowej. W strategii wymienione zostały miejscowości, które stanowią dziedzictwo kulturowe gminy.

- **Strategia Rozwoju Gminy Bytów na lata 2015-2025 (do Uchwały nr XLIII/380/2014 Rady Miejskiej w Bytowie z dnia 17.09.2014 r.)**

W strategii tej szczegółowo zostały wymienione wszystkie zabytki znajdujące się na terenie gminy Bytów. Wskazane zostały również te o największym znaczeniu dla gminy, Zabytki te jednak znajdują

się głównie poza granicami Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Wśród mocnych stron gminy wskazanych w strategii znajdują się przede wszystkim walory środowiska kulturowego i historycznego. Wśród słaby niezadowalający stan obiektów zabytkowych. Szansą rozwoju zgodnie ze strategią może być renowacja obiektów zabytkowych. Wśród celi strategicznych wskazane zostały rewitalizacja zabytkowej zabudowy oraz ochrona i wykorzystanie zasobów historycznego dziedzictwa kulturowego, co ma przyczynić się do zaproponowania wysokiej jakości oferty turystycznej i regionalnej gminy. W tym celu konieczne jest m.in. przeprowadzenie renowacji zabytków.

- **Strategia Rozwoju Gminy Czarna Dąbrówka 2015-2022**

W strategii tej w punkcie 2.3.2 opisane zostały najważniejsze zasoby środowiska kulturowego gminy. W strategii tej nie znalazły się szczegółowe cele związane z ochroną i rozwojem w zakresie środowiska kulturowego gminy.

Podsumowując, w ww. strategiach rozwoju gmin położonych w granicach Parku Krajobrazowego zawarte są informacje o zabytkach oraz o szeroko rozumianym dziedzictwie kulturowym, które zawierają umiarkowanie rozbudowane, ale cenne informacje m.in. o obiektach znajdujących się w rejestrze zabytków. W dokumentach tych jednak poruszana jest głównie inna tematyka związana głównie z uwarunkowaniami i kierunkami rozwoju w zakresie transformacji społecznej oraz ekonomicznej i technicznej. Informacje te nie są przydatne z punktu widzenia opracowania diagnozy obecnego stanu ochrony dziedzictwa kulturowego dla niniejszego opracowania/dokumentu.

B2. Studia Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

- **Gmina Borzytuchom**

W studium w ramach kształtowania przestrzennego gminy wydzielona została *jednostka „A” Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”*, która obejmuje zasięgiem Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”. Jednostkę tę wyróżnia pod względem ochrony zasobów kulturowych:

(...) zachowane wartości kulturowe w obrębie jednostek osadniczych (zabytkowe obiekty, układy ruralistyczne), stanowiska archeologiczne, objęte strefami ochrony konserwatorskiej w południkowym pasie środkowym (...)

Drugą jednostką wydzieloną ze względu na wymogi ochrony PKDS jest

jednostka „B” - otulina Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Na terenie tej jednostki wyróżnia się:

- (...) zachowane stanowiska archeologiczne, objęte strefami ochrony konserwatorskiej

w części środkowej, wschodniej, wartościowe elementy środowiska kulturowego w miejscowości Dąbrówka (wiejski krajobraz kulturowy, przykłady budownictwa wiejskiego, park) (...),

W punkcie 3.4. Kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego w ramach środowiska kulturowego-archeologia wskazano strefy ochrony archeologiczno - konserwatorskiej

W studium gminy wyznaczono: 1. dwie strefy ochrony archeologiczno- konserwatorskiej:

- (...) Strefa „W” bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej:

obejmuje stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej ze strefą ochrony krajobrazowej przewidziane do bezwzględnego zachowania /wpisane i przewidziane do wpisania do rejestru zabytków/. Na tych obszarach i obiektach obowiązuje zakaz wykonywania jakichkolwiek działań

inwestycyjnych: prac ziemnych, budowlanych, leśnych, głębokiej orki i innych. W przypadku zamiaru wykonania prac pielęgnacyjnych lub porządkowych inwestor zobowiązany jest uzyskać zezwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który każdorazowo określi zakres i warunki wykonania tych prac. Na terenie gminy strefa bezwzględnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej „W” obejmuje 13 stanowisk archeologicznych (...).

- (....) Strefa „OW” względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej:

obejmuje stanowiska i obszary archeologiczne, których zainwestowanie muszą poprzedzać archeologiczne badania ratownicze bądź nadzory archeologiczne (archeologiczne prace interwencyjne) prowadzone w trakcie procesu inwestycyjnego. Zakres badań bądź nadzoru każdorazowo określi inwestorowi Wojewódzki Konserwator Zabytków w wydanym zezwoleniu/(...). Informacje dotyczące konieczności archeologicznych badań ratowniczych wyprzedzających zainwestowanie terenu bądź wymaganego nadzoru archeologicznego w trakcie procesu inwestycyjnego, należy przekazywać zainteresowanym w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Na terenie gminy strefa względnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej „OW” obejmuje 49 stanowisk archeologicznych(...) - (...)Dla ochrony istniejącego na obszarze gminy Borzytuchom archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uwzględnienia przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oznaczonych na rysunku studium stanowisk archeologicznych i uwzględnienia w opracowaniu:

- wyznaczenia szczegółowych granic ochrony archeologicznej,
- waloryzacji zasobów archeologicznego dziedzictwa kulturowego,
- określenia ustaleń konserwatorskich w postaci ustaleń planu miejscowego, na podstawie aktualnych danych uzyskanych z zasobów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (...)

2 obiekty architektury i budownictwa:

(...)ochronę zabytków obiektów architektury i budownictwa określono poprzez ustalenie działań kierunkowych dotyczących funkcjonowania i ochrony:

1. **Obiekty wpisane do rejestru zabytków** - zakres prac remontowych, porządkowanie otoczenia powinny być bezwzględnie uzgadniane z Kierownikiem Delegatury w Słupsku Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków i wykonywane zgodnie z uzyskanym zezwoleniem.

2. **Budowle i budynki w ewidencji konserwatorskiej** - zakres remontów i modernizacji tych obiektów, a także lokalizacja nowych inwestycji w ich najbliższym otoczeniu, wymagają uzgodnienia ze służbami konserwatorskimi.

3. **Parki w ewidencji konserwatorskiej** – park w Dąbrówce Bytowskiej należy uznać za park wiejski (zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dn. 5.09.1980r. w sprawie zasad uznawania terenów zadrzewionych na obszarach wsi za parki wiejskie, ochrony tych parków i zarządzania nimi - Dz. U. nr 21 poz.80). Park ten może stanowić atrakcyjne miejsce wypoczynku i rekreacji.

4. **Cmentarze w ewidencji konserwatorskiej** – jako miejsca szczególnego kultu powinny być uporządkowane i uczcielnione. Należy je zachować jako tereny zieleni bez możliwości inwestowania. zatarty, zniszczone nagrobki. W ewidencji konserwatorskiej (...)

3 Krajobraz kulturowy:

(...) Zasoby krajobrazowe gminy Borzytuchom (w tym występujące cenne fragmenty krajobrazu naturalnego oraz charakterystyczne cechy typowego dla gminy krajobrazu rolniczego) zostały przedstawione w pkt. 3.1.3.1 Rzeźba terenu. Atrakcyjność krajobrazowa, w części opracowania „Uwarunkowania rozwoju” - ujednoliconej w 2009 r. diagnozy uwarunkowań rozwoju do „Studium ...”. Położenie gminy Borzytuchom w stosunku do wyróżnionych w regionalnych dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów regionalnego dziedzictwa kulturowego, określono w części graficznej ujednoliconej diagnozy „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Borzytuchom znajduje się w wyróżnionej strefie szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych, którą stanowi „Obszar ziemi bytowskiej” - obszar o wybitnych, bardzo wysokich i wysokich walorach przyrodniczo-kulturowych. System ochrony środowiska kulturowego w gminie Borzytuchom, w tym zachowanie specyficznych dla gminy walorów krajobrazowych, obejmuje: · realizację obowiązujących zasad ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego przypisanych do określonych w Studium obiektów i obszarów objętych ochroną prawną (w tym obszarów Europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000) (...)

• Gmina Słupsk

W studium w rozdziale 6.1., Kierunki ochrony środowiska kulturowego wyznaczone zostały ogólne kierunki ochrony środowiska kulturowego. Zgodnie z zapisami planu należą do nich:

- (...) Ochrona tożsamości kulturowej i ciągłości historycznej regionu.
- Ochrona charakterystycznych cech przestrzennych środowiska kulturowego gminy.
- Harmonizowanie wzajemnych związków kulturowych gminy (...)

Z kolei w rozdziale 6.2. Szczegółowe kierunki ochrony środowiska kulturowego wskazane zostały

- Zachowanie pradziejowych i wczesnośredniowiecznych mikroregionów osadniczych archeologicznego środowiska kulturowego, w tym o własnej formie krajobrazowej.
- Zachowanie w zachodniej i północno - zachodniej części gminy (w strefie N1) zabytkowych układów ruralistycznych wsi (w tym o układzie owalnicowym lokowanych w średniowieczu) skoncentrowanych wokół centralnego nawisa, z dobrze zachowanym budownictwem w konstrukcji szkieletowej lub drewnianej, typowym dla regionu, określającym jego tożsamość kulturową oraz wsi XIX-wiecznych z bardzo dobrze zachowanym układem przestrzennym z wyjątkowo dużym w skali Pomorza procentem zabytkowej zabudowy, harmonijnym układem przestrzennym i w zasadzie nienaruszoną przestrzenią kulturową.
- Zachowanie zagród reprezentujących wszystkie typy domów mieszkalnych charakterystycznych dla wsi Pomorza Środkowego: parterowych, szerokofrontowych z dachami dwuspadowymi z naczółkami; piętrowych, szerokofrontowych z podobnymi dachami, wszystkie o układzie dwutraktowym, w konstrukcji drewnianej od pocz. XIX w. - k. XIX w. Zachowane domy nawiązują bryłą do starszych w konstrukcji szkieletowej, zbudowanych na cegle, od poł. XIX w. do pocz. XX w. Zachowanie licznych domów bramnych z przestrzeni niemal całego XIX w. i pocz. XX w. oraz w obrębie zagród budynków inwentarskich, gospodarczych.
- Zachowanie dworów i pałaców z zespołami parkowymi i folwarcznymi głównie XIX wiecznymi. Parki zakładane w stylu krajobrazowym w większości z zachowaną kompozycją i starodrzewiem.
- Zachowanie kościołów jednonawowych w konstrukcji murowanej charakterystycznych w swej formie, konstrukcji i materiale dla regionu, stanowiących zasadniczy element organizacji przestrzeni wsi, często w otoczeniu resztek starych cmentarzy przykościelnych i rodowych.

- *Zachowanie jako elementu krajobrazu kulturowego i uporządkowanie zdewastowanych i nieużytkowanych cmentarzy sprzed 1945 r., często z dobrze zachowanym drzewostanem i starodrzewiem.*
- *Dokonywanie niezbędnych uzupełnień inwestycyjnych i rozwijanie zagospodarowania w bezpośrednim otoczeniu i sąsiedztwie obiektów chronionych tylko z zastosowaniem form stanowiących kontynuację lub nawiązanie do form chronionych.*
- *Wzmocnienie ochrony krajobrazu kulturowego przez utworzenie strefy N1.*
- *Utworzenie w Swołowie i Krzemienicy parków kulturowych.(...)*

W studium w punkcie 13. Ustalenia dla jednostek przestrzennych wyznaczono również szczegółowe zasady ochrony w poszczególnych obrębach geodezyjnych. Poniżej wyciąg z ustaleń dla poszczególnych jednostek dotyczy ochrony walorów kulturowych w Obrębie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”:

(...) *KRĘPA Położenie w strefie U2 i N3 Kierunki zagospodarowania przestrzennego:*

- *ochrona cmentarza i zabytków architektury i budownictwa oraz stref ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej (w ewid. WKZ) i strefy pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej (w rej. WKZ);(...)*

• **Gmina Czarna Dąbrówka**

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego w rozdziale „Stan Dziedzictwa Kulturowego I Zabytków oraz Dóbr Kultury Współczesnej” opisane zostały elementy składowe środowiska kulturowego w gminie Czarna Dąbrówka. Należą do nich:

zabytkowe układy przestrzenne wsi, które były lokowane w średniowieczu

- *(...)wsie owalnicowe, które mają rodowód słowiański. W tych wsiach zachowały się przykłady najstarszego budownictwa mieszkalnego o konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą, jak również w cegle licowej murowane bardzo często zdobione frazami.*
- *Zachowały się takie obiekty w Mikorowie, Kozach, Rokitach, Łupawsku, Unichowie.*
- *Obiekty sakralne znajdują się w Mikorowie, Czarnej Dąbrówce, Rokitach, Nożynie, Jasieniu, Kozinie. Najstarsze obiekty to kościoły w Jasieniu i Mikorowie.*
- *Założenia dworsko – parkowe znajdują się w Kozach, Rokitkach, Czarnej Dąbrówce, Unichowie, Kartkowie, Jasieniu, Jerzkowice. Parki znajdują się w następujących wsiach: Wargowo, Mikorowo, Karwno, Podkomorzyce, Nożyno, Unichowo, Kartkowo, Jasień, Mydlita,*
- *archeologia.(...)*

Ponadto dla każdej miejscowości w gminie wyznaczone zostały strefy ochrony archeologiczno-konserwatorskiej dla znajdujących się w nich stanowisk archeologicznych. Wskazano również szczegółowe uwarunkowania dotyczące ochrony środowiska kulturowego gminy tj.

- *(...)teren gminy znajduje się w obszarze występowania cennych zespołów ruralistycznych i*
 - *wartościowej zabudowy,*
- *na obszarze gminy występuje cenne stanowiska archeologiczne, objęte strefami*
- *względnej i bezwzględnej ochrony konserwatorskiej (w rejonie Karwna, Mikorowa,*
- *Podkomorzyc),(...)*

W ramach kierunków ochrony środowiska kulturowego wskazano

- *(...) zachowanie i wspieranie rewitalizacji zabytkowych obiektów i obszarów, obejmowanie*

- *Ochronę prawną najbardziej cennych elementów dziedzictwa kulturowego, pielęgnowanie*
- *walorów krajobrazów historycznych (Kaszuby), turystyczną promocję i udostępnianie*
- *obszarów i obiektów cennych kulturowo, wypracowywanie skutecznych metod*
- *pozyskiwania użytkowników obiektów zabytkowych w celu ich turystycznego wykorzystania,*
- *popularyzację szlaków turystycznych, nawiązujących do tematyki kulturowej(....)*

- **Gmina Dębica Kaszubska**

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla wyżej wymienionej gminy znalazły się zapisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego. Zgodnie z treścią studium (....) *ustala się, że podstawą działań w kształtowaniu krajobrazu kulturowego będzie próba nawiązania do cech regionalnych. Powinno to dotyczyć zarówno zabudowy, rodzaju i kolorystyki dachu, wielkości działek budowlanych oraz lokalizowania zabudowy na poszczególnych działkach budowlanych. (...)*

W Studium ponadto wskazuje się ogólne zasady ochrony cmentarzy i parków polegające przede wszystkim na ochronie układu przestrzennego tych obiektów jak również historycznych elementów małej architektury. Jednocześnie w studium wskazane są również strefy ochrony archeologiczno-konserwatorskiej dla licznych obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków jak również stanowisk archeologicznych.

- **Gmina Kołczygłowy**

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kołczygłowy określa szczegółowe uwarunkowania i kierunki polityki przestrzennej dla stanowisk archeologicznych znajdujących się obrębie Gminy. Określone również zostały obiekty znajdujące się w Rejestrze Zabytków oraz w gminnej ewidencji zabytków.

W Studium tym jednak szczególną uwagę zwraca zapis w punkcie 11.5. Inne, o tym, że rada Gminy Kołczygłowy nie zamierza tworzyć parku Kulturowego w Gałąźni Wielkiej i Gałąźni Małej co zostało wskazane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, że względu na:

- *(...) tereny te objęte są innymi formami ochrony, w tym Parkiem Krajobrazowym „Doliny Słupi” i Obszarami Natura 2000*
- *występuje tu dysharmonijny krajobraz: istniejąca linia napowietrzna 110kV, zabudowa wielorodzinna i zabudowa obsługi produkcji rolnej (....).*

- **Gmina Kobylnica**

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kobylnica wskazane zostały obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury. współczesnej.

Określona została polityka dotycząca ochrony stanowisk archeologicznych, dziedzictwa kulturowego innego niż archeologia min. parków w ewidencji zabytków, dla których:

(...) a) chronić należy zachowany układ przestrzenny i cenny drzewostan,

b) parki mogą być zagospodarowywane jako parki wiejskie, przeznaczone do użytku społecznego, w szczególności stanowić mogą atrakcyjne miejsce wypoczynku, a także atrakcję turystyczną, z możliwością realizacji obiektów użyteczności publicznej. Przy wskazanym przeznaczeniu i realizowanych funkcjach należy wziąć pod uwagę dawne, historyczne zagospodarowanie i w sposób racjonalny łączyć istniejący częściowo układ historyczny z bieżącymi potrzebami i funkcjami danego terenu zieleni parkowej (....)

W obrębie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” wprowadzono również strefy ochrony konserwatorskiej, które obejmują układy urbanistyczne wsi Lubuń, że względu na (...) jej walory architektoniczno- krajobrazowe. Oraz prawie w całości nie zmieniony układ przestrzenny (...).

W Studium ponadto zostały opisane wszystkie obiekty archeologiczne oraz zabytki nieruchome, również te znajdujące się w obrębie PKDS. Wskazano również zagrożenia dla zachowania cennych układów urbanistycznych oraz identyfikacji krajobrazowej gminy. Związane są one bowiem głównie z budownictwem mieszkalnym, stanem obiektów jak również wątpliwym pod względem estetycznym sposobem przeprowadzania remontów, co stopniowo może wprowadzać chaos architektoniczny,

- **Gmina Bytów**

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bytów w obszerny sposób w zestawieniu tabelarycznym przedstawione zostały wszystkie obiekty o znaczeniu kulturowym objęte ochroną. Na szczególną uwagę zasługuje wyznaczenie 4 stref ochrony archeologiczno-konserwatorskich w tym częściowo również dla obiektów znajdujących się m.in. w Obrębie Parku „Dolina Słupi”.

(...) Na obszarze Gminy Bytów znajduje się 224 stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską oraz wymagających objęcia ochroną. Wyznaczono 207 stref archeologicznej ochrony konserwatorskiej w dwóch podstawowych kategoriach (rejestr, ewidencja):

Podsumowując, przeanalizowane studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin są opracowaniami o podobnym poziomie merytorycznym, w zakresie zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. Studia te w sposób wyczerpujący określają zasób oraz wskazują kierunki jego ochrony. Są przydatnym materiałem do opracowania Planu Ochrony Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”.

C. Uwarunkowania prawne ochrony dziedzictwa kulturowego wg prawa powszechnego i miejscowego.

Ochrona walorów kulturowych w prawie powszechnym i miejscowych określona jest przede wszystkim w dwóch Ustawach:

- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378)
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717)

Szczegółowe uwarunkowania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego zawierają uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Nie pokrywają one niestety całego obszaru Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Wyciąg z uchwalonych dotychczas planów miejscowych przez Gminy: Borzytuchom, Kołczygłowy, Dębica Kaszubska, Czarna Dąbrówka, Kobylnica, Słupsk i Bytów przedstawione zostały w załączniku tekstowym do niniejszego opracowania (Załącznik 4).

7. ZAGROŻENIA DLA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH ORAZ MOŻLIWE SPOSOBY ICH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIA

7.1. Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia

Na obszarze PKDS główne zagrożenia związane są z degradacją obiektów zabytkowych oraz zagrożeniem dla zachowania historycznych układów ruralistycznych. Zagrożeniem o mniejszej randze, choć w istotnym stopniu wpływającym na postrzeganie walorów fizjonomicznych PKDS jest spontaniczne wkraczanie roślinności (zarastanie) na obszary, które potencjalnie stanowiłyby pola ekspozycji widokowej bądź w miejscach, które stanowiłyby atrakcyjne punkty, otwarcia lub ciągi widokowe.

Tab. 23 Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia.

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
1	Przekształcenia historycznych układów wsi -zacieranie tradycyjnych układów przestrzennych. Podział działek, zabudowa w układzie osiedlowym, podmiejskim – zatracanie tożsamości dawnych wsi	8	Borzytuchom, Łosino	Realizowanie nowej zabudowy jedynie w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Zachowanie tradycyjnych układów wsi (ulicówka, wielodrożnica, owalnica, itp.)
2	Zatracanie tożsamości tradycyjnych wsi poprzez zastępowanie zabudowy zagrodowej zabudową mieszkaniową (bądź też powstającą nową zabudową mieszkaniową)	11	Obszary zabudowy wiejskiej	Wprowadzanie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i realizowanie zabudowy w oparciu o te dokumenty
3	Dysharmonijny charakter nowej zabudowy powstającej na terenach wsi o tradycyjnym układzie i zabytkowej zabudowie (agresywna wizualnie forma i kolorystyka budynków).	11	Obszary zabudowy wiejskiej	Wprowadzanie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i realizowanie zabudowy w oparciu o te dokumenty
4	Zabudowa terenów rolniczych w układzie rozproszonym, z dala od istniejącej zabudowy – zaburzenie tradycyjnego układu wsi skupionych	8	Przykładowo: Wierszyno	Realizowanie nowej zabudowy jedynie w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.
5	Wkraczanie zabudowy w krajobrazy otwarte	8	Borzytuchom	Ograniczenia wkraczania zabudowy poprzez narzędzia planistyczne, zwłaszcza w newralgicznych krajobrazach wskazanych jako krajobrazy o cechach priorytetowych, uporządkowanie zasad kształtowania ładu

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
				przestrzennego
6	Modernizacja infrastruktury drogowej i technicznej wsi w stylu estetycznym obcym dla tradycyjnego harmonijnego krajobrazu wiejskiego – zaburzenie tożsamości dawnych wsi	8	Obszary zabudowy wiejskiej	Wprowadzanie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i realizowanie inwestycji w oparciu o te dokumenty. Wprowadzenie uchwał reklamowych.
7	Zabudowa letniskowa (kempingowa) wokół jezior	6	Jasień	Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów w otoczeniu jezior. Wyznaczenie stref wolnych od zabudowy
8	Lokalizacja dużych kubaturowo i widocznych w krajobrazie zakładów produkcyjnych (fermy, hodowle ryb)		Jerzkowice, Kamień	Osłonięcie wizualne istniejących szpecących obiektów. Prowadzenie właściwej polityki przestrzennej ograniczającej powstawanie nowych dominant negatywnych
9	Zanik cech architektury regionalnej: wygląd elementów zagospodarowania terenu, w tym stosowane formy i materiały bez kontekstu krajobrazowego i architektonicznego. Chaos przestrzenny i stylistyczny form zagospodarowania terenu.	11	Obszary zabudowy wiejskiej	Stosowanie tradycyjnych regionalnych materiałów i form elementów architektonicznych. Wprowadzenie odpowiednich standardów i zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Opracowanie i zatwierdzenie uchwał reklamowych
10	Zagęszczenie dysharmonijnych w krajobrazie form wizualnych reklam (banery, tablice, szyldy reklamowe). Brak uchwał reklamowych	11	Obszary zabudowy wiejskiej	Wprowadzenie uchwał reklamowych – uwzględnienie walorów fizjonomicznych PKDS
11	Lokalizacja wysokościowych dominant przestrzennych – maszty telefoniczne i radiowe	11	Obszary niezalesione Parku	Możliwość ograniczenia odpowiednimi zapisami w mpzp. Lokalizacja elementów po wykonaniu analiz krajobrazowych
12	Brak użytkownika obiektu zabytkowego lub właściciel nie podejmujący prac konserwacyjnych. Brak należytej ochrony i konserwacji zabytkowych obiektów.	11	Tereny wsi z założeniami dworsko-parkowymi i pałacowo-parkowymi	Prawna egzekucja obowiązku dbania o obiekt zabytkowy (ewentualnie inwestor zastępczy). Pozyskiwanie środków na remonty, regulacja prawa własności
13	Degradacja komponowanych układów zieleni w założeniach parkowych	12	Tereny wsi z założeniami dworsko-parkowymi i pałacowo-	Stały nadzór, wprowadzenie społecznych opiekunów zabytku. Opracowanie programów rewitalizacji zabytkowych założeń.

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
			parkowymi	
14	Degradacja historycznych folwarków, obiektów zabudowy przemysłowej, zabudowy wiejskiej. Zaprzestanie użytkowania, opuszczenie prowadzące obiekty do ruiny.	12	Obszary zabudowy wiejskiej	Uzupełnienie dokumentacji ewidencyjnej (karty zabytków, gminne ewidencje zabytków). Stały nadzór, wprowadzenie społecznych opiekunów zabytku
15	Niewłaściwa funkcja obiektu zabytkowego		Unichowo,	Adaptacja na inne cele
16	Budynki, budowle i elementy konstrukcyjne o „obcej”, dysharmonijnej formie w otoczeniu w obszarze przedpola ekspozycji zabytku	8	Kończygłowy, Borzytuchom	Wprowadzenie stref ochrony ekspozycji wraz ze stosownymi zapisami regulującymi sposób zagospodarowania terenu
17	Całkowite ograniczenie dostępności obiektu zabytkowego (dwór, pałac) przez jego właściciela lub użytkownika obiektu	11	Zajączkowo, Unichowo	Klauzula do umowy dzierżawy lub sprzedaży obiektu, inna zachęta
18	Duże ograniczenie dostępności obiektu zabytkowego (elektrownia wodna) przez jego właściciela lub użytkownika obiektu	12	Strzegomino, Krzynia, Gałąźnia Mała, Skarszów Dolny (w pobliżu Parku)	Klauzula do umowy dzierżawy lub sprzedaży obiektu, inna zachęta
19	Brak ochrony prawnej obiektu (zabytkowa stara zabudowa wiejska nie objęta wpisem do ewidencji	4	Obszary zabudowy wiejskiej	Wpis do ewidencji konserwatorskiej
20	Zniszczenie lub usunięcie obiektu (dot. figur, nagrobków w dawnych cmentarzach, itp.). Degradacja dawnych cmentarzy (trudna dostępność, nieczytelny układ, zarastanie).	11	Przykładowo: Podwilczyn, Gałąźnia Wielka, Wierszyno, Łosino	Stały nadzór, wprowadzenie społecznych opiekunów zabytku
21	Potencjalne zakrywanie asfaltem historycznych nawierzchni brukowych z kamienia polnego	9	Przykładowo: Wierszyno	Wprowadzenie ograniczeń przekształceń i nakazu zachowania historycznego charakteru nawierzchni dróg
22	Planowany rozwój zabudowy w otoczeniu zabytków – potencjalne ograniczenie przedpola ekspozycji	8	Przykładowo: Gałąźnia Mała (otoczenie parku)	Ograniczenia wkraczania zabudowy poprzez narzędzia planistyczne. Określenie stref ochrony krajobrazu wokół zabytków.
23	Planowane przeznaczenie nowych terenów pod zalesienia – potencjalne ograniczenie ekspozycji widokowej	8	Obszary niezalesione Parku	Wyznaczenie terenów pod zalesienia powinno być poprzedzone analizami fizjonomicznymi. Należy wyznaczyć przedpola ekspozycji

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
24	Lokalizacja farm solarnych na terenach otwartych PKDS	2	Barnowo	Zakaz lokalizacji farm solarnych w granicach Parku
25	Zarastanie krajobrazów otwartych. Brak użytkowania terenów rolniczych sprzyjający naturalnej sukcesji naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk leśnych	8	Przykładowo: Wierszyno	Regularne odkrzaczanie i przycinanie roślinności w punktach o potencjale estetyczno – widokowym ewentualnie wypas
26	Zarastanie (drzewa i krzewy) brzegów jezior – przesłanianie ekspozycji widokowej atrakcyjnych elementów krajobrazu. Zarastanie widoków wzdłuż atrakcyjnych krajobrazowo tras	8	Otoczenie jeziora Głębokiego; Otoczenie wyznaczonych punktów widokowych	Prowadzenie działań pielęgnacyjnych (zabiegi ochrony czynnej) mających na celu zachowanie i kształtowanie ekspozycji widokowej cennych elementów krajobrazu
27	Zagrożenia cennych elementów przyrodniczych – niszczenie pomników przyrody, brak objęcia starych drzew kwalifikujących się jako pomnikowe	8	Obszary zalesione, tereny dawnych parków dworskich i pałacowych	Kontrola stanu, prowadzenie prawidłowej pielęgnacji i zabiegów sanitarnych.
28	Monotypizacja upraw rolnych z dominacją upraw kukurydzy i rzepaku. Zanikanie tradycyjnych upraw	11	Cały obszar Parku	Działania samorządów gmin i realizacja programów rozwoju wsi zachęcających do prowadzenia tradycyjnych upraw
29	Rozwój turystyki kajakowej i wzrost liczby turystów – potencjalny rozwój infrastruktury i bazy rekreacyjnej w dolinie Słupi	3	Rzeka Słupia	Rozwój infrastruktury rekreacyjnej powinien następować we współpracy z Parkiem i być poprzedzony analizami przyrodniczymi i fizjonomicznymi
30	Niedostateczna edukacja młodszego pokolenia mieszkańców w zakresie poszanowania dziedzictwa kulturowego	8	Cały obszar Parku	Stworzenie oferty edukacyjnej, organizowanie warsztatów i zajęć przez samorządy i organizacje pozarządowe mających na celu podniesienie świadomości o zasobach kulturowych Parku. Opracowanie broszur i materiałów internetowych popularyzujących wiedzę o Parku

* Zagrożenia oceniono stosując skalę bonitacji zagrożeń T.J. Chmielewskiego (2014) według przyjętej skali:

0 – brak zagrożeń

1 – zagrożenia potencjalne, niewielkie

2 – zagrożenia potencjalne, umiarkowane

3 – zagrożenia potencjalne, duże,

4 – zagrożenia istniejące, niewielkie, o słabnącym natężeniu

5 – zagrożenia istniejące, niewielkie, względnie stałe,

6 – zagrożenia istniejące, niewielkie, o narastającym natężeniu

7 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, o słabnącym natężeniu

8 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, względnie stałe

9 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, o narastającym natężeniu

10 – zagrożenia istniejące, duże, o słabnącym natężeniu

11 – zagrożenia istniejące, duże, względnie stałe

12 – zagrożenia istniejące, duże, o narastającym natężeniu

? – zagrożenie trudne do oceny

7.2. Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia

Wpływ planowanych elementów zagospodarowania na wartości krajobrazu, a w konsekwencji na zmianę charakteru krajobrazu, dotyczy przede wszystkim rozwijającej się zabudowy jednorodzinnej postępującej podobnie jak w to opisano w zagrożeniach wewnętrznych.

Tab. 24 Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia.

Lp.	Charakterystyka i źródła zagrożenia	Bonitacja zagrożenia*	Miejsce występowania w obrębie Parku	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
1	Lokalizacja wysokościowych dominant przestrzennych – maszty telefoniczne i radiowe	11	Obszar Parku i otuliny	Brak możliwości eliminacji zapisami planu ochrony. Możliwość ograniczenia odpowiednimi zapisami w mpzp
2	Lokalizacja siłowni wiatrowych w krajobrazie otwartym, w strefie ekspozycji widokowej z terenów Parku	12	Otoczenie Parku (otulina)	Wprowadzenie stref zakazujących lokalizacji siłowni wiatrowych – przeprowadzenie stosownych analiz fizjonomicznych i zasięgu widokowego z terenu PKDS w kierunku otaczających krajobrazów
3	Wprowadzanie nowych inwestycji kubaturowych w obszarze przedpola ekspozycji zabytku	11	Otoczenie Parku (otulina)	Wprowadzenie stref ochrony ekspozycji wraz ze stosownymi zapisami regulującymi sposób zagospodarowania terenu
4	Wprowadzanie nowych inwestycji kubaturowych w bezpośrednim sąsiedztwie obiektu przejmującej rolę dominanty	11	Otoczenie Parku (otulina)	Wprowadzenie stref ochrony ekspozycji wraz ze stosownymi zapisami regulującymi sposób zagospodarowania terenu
5	Zatrącanie tożsamości historycznych wsi poprzez zaburzenie układu przestrzennego, wprowadzanie nowej dysharmonijnej zabudowy, elementów zagospodarowania terenu, itp.	11	Otoczenie Parku (otulina)	Wprowadzanie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i realizowanie zabudowy w oparciu o te dokumenty. Sporządzenie uchwał reklamowych

* Skalę bonitacji zagrożenia opisano pod tabelą z zagrożeniami wewnętrznymi

8. LITERATURA

- Betlejewska C., Kozerska I. 2001. Walory kulturowe parku. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 121-155
- Bogdanowski J., 1976, Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Bogdanowski J., 1994, Metoda jednostek i wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (JARK – WAK) w studiach i projektowaniu, Politechnika Krakowska, Kraków
- Bezubik K., Czochański J., Hałuzo M., Mazurkiewicz B., Pietruszewski J., Pomierski E., Radziszewska G., Rekowska J, Rudzińska A., Siłkowska I., Wojcieszek K. 2014. Koncepcja sieci ekologicznej województwa pomorskiego dla potrzeb planowania przestrzennego. PBPR. Gdańsk. 118 i aneks: karty korytarzy ekologicznych
- Bogdanowski J., 1976. Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk
- Chmielewski T. J. 2013. Systemy krajobrazowe. Struktura - funkcjonowanie - planowanie. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa
- Chmielewski T.J., Kułak A., 2014, Struktura fizjonomiczna krajobrazu, [w:] W. Ziąja, M. Jodłowski (red.), Struktura środowiska przyrodniczego a fizjonomia krajobrazu, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej; Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 33-52.
- Cieplik J. 2000. Informacje geograficzno-przyrodnicze o powiecie bytowskim. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 61-75
- Dąbrowski J. Dziedzictwo archeologiczne. [W] Kostarczyk A., Przewoźniak M. (red). 2002. Diagnoza stanu i koncepcja ochrony środowiska przyrodniczo-kulturowego w województwie pomorskim. Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 8: 46-49
- European Landscape Convention, 2000, Florence, 20 October; www.coe.int/europeanlandscapeconvention (10.03.2015)
- Flis A. 1997. Analiza istniejących i projektowanych ciągów ekologicznych w Polsce północno-zachodniej. Słupskie Prace Matematyczno-Przyrodnicze. 11c: 87-109
- Flis A. 2007. Funkcjonowanie Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" w świetle zmian jego struktury przestrzennej. Wyd. Nauk. Akademii Pomorskiej w Słupsku. Słupsk.
- Florek W. 2008. Czy renaturyzacja koryt rzek przymorskich może stanowić remedium na skutki ich XIX- i XX-wiecznej regulacji? Słupskie Prace Geograficzne. Nr 5: 75-91
- Florek W., Florek E. 2007. Rzeźba terenu i gleby. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 11-41
- Florek E. 2001. System hydroenergetyczny rzeki a przekształcenia rzeźby terenu doliny Słupi. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 51-58

Gerstmannowa E., Zalewski W. 2001. Plan ochrony Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" (PKDS) - synteza ustaleń. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 217-250

<https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>

Izydorek I., Kluczyński B., Buchowska M., Borzyszkowski M., Sobisz Z. Szata roślinna. [W] Górski W., Florek W. (red.). 1996. Ocena zasobów przyrodniczych i waloryzacja terenów Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". UWoj. Słupsk (mat. niepubl.).

Jańczak J. (red.) 1997. Atlas jezior Polski. T. II. Jeziora zlewni rzek Przymorza i dorzecza dolnej Wisły. IMiGW. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań: 256

Kalka P., Ellwart J. 2017. Archeologiczne zabytki Pomorza - województwo pomorskie. Wyd. Region. Gdynia

Kistowski M., Lipińska B., Korwel-Lejkowska B., 2005. Studium ochrony

Krajobrazu województwa pomorskiego, maszynopis na zlecenie Samorządu Województwa Pomorskiego.

Kistowski M., Myga-Piątek U., Solon J. (red). 2018. Studia nad regionalizacją fizycznogeograficzną Polski. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego. PAN

Konarski P. 2000. Zabytki kulturowe i zespoły przyrodnicze nad rzeką Słupią. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 30-51

Konarski P. 2000. Baza materialna turystyki okolic Bytowa. [W] Materiały do poznania regionalizmu słupskiego. Słupsk: 52-60

Kondracki J. 2011. Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN. Warszawa

Kostarczyk A., Przewoźniak M. (red). 2002. Diagnoza stanu i koncepcja ochrony środowiska przyrodniczo-kulturowego w województwie pomorskim. Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 8: 275

Mazur M., Soja H. 2003. Ziemia Słupska - dzieje i kultura. Muzeum Pomorza Środkowego. Słupsk

Michalik-Śnieżek M., Chmielewski T.J. 2012. Analiza porównawcza kompozycji panoram widokowych Płaskowyżu Nałęczowskiego i Roztocza Zachodniego. Problemy Ekologii Krajobrazu, T. XXXIII: 253-266.

Miller M. Rzeki - "żywe arterie krajobrazu". Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Narwojsz A. 2001. Wody powierzchniowe i podziemne. [W] Gerstmannowa E. (red.) Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Materiały do Monografii Przyrodniczej Regionu Gdańskiego. 5: 43-50

Obolewski K., Miller M., Gardzielewski A. 2010. Projekt renaturyzacji starorzeczy na przykładzie doliny rzeki Słupi. Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich. Nr 9/2010: 29-40

Obolewski K., Osadowski Z., Miller M. 2009. Sposoby renaturyzacji małych cieków na przykładzie rzeki Kwaczy (Dolina Słupi). Nauka Przyroda Technologie. Tom 3. Zeszyt 3: 1-11

Orłowska J., Orłowski A. 2014. Cuda natury, techniki i architektury ziemi słupskiej. Powiat Słupski. Słupsk: 26-29

Pankau F., Przewoźniak M. 1998. Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w planach ochrony parków krajobrazowych. [W] Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w Polsce. SGGW. Warszawa

Park Krajobrazowy "Dolina Słupi". Mapa Turystyczna. 2016. Eko-Kapio. Słupsk.

Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”. 2000. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" - przewodnik.

Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”. Rowerem po Parku Krajobrazowym "Dolina Słupi". Informator turystyczno-przyrodniczy.

Parzych K. 2013. Ocena walorów turystycznych, przyrodniczych i antropogenicznych dorzeczy Słupi i Łupawy. Słupskie Prace Geograficzne 10: 141-152.

Piotrowska M. 2013. Epoka żelaza w dorzeczu środkowej Słupi. Wydawnictwo Nauka i Innowacje. Poznań

Przewoźniak. M. 2017. Ochrona przyrody i krajobrazu Kaszub. Studium krytyczne z autopsji. Bogucki Wyd. Nauk, Gdańsk-Poznań: 1-360.

Richling A., Dąbrowski A., 2002, Typy krajobrazu naturalnego 1:1500000 Atlas Rzeczypospolitej Polskiej, Główny Geodeta Kraju, Warszawa

Sikora B. 2005 Ochrona bioróżnorodności w Parku Krajobrazowym "Dolina Słupi". ARW LenArt. Słupsk

Solon. J, Plit. J., Kistowski M., Milewski P. 2014. Przygotowanie opracowania pt. "Identyfikacja i ocena krajobrazów - metodyka oraz główne założenia". IGiPZ im. S. Leszczyńskiego PAN. Warszawa

Szalewska E. 2000. Szlak elektrowni wodnych na Słupi. Jantarowe Szlaki. T. 43. Z. 2:39-45

Szlak Elektrowni Wodnych. Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” - materiały informacyjne na stronie internetowej Parku

Szulc H. 1995. Morfogeneza osiedli wiejskich w Polsce. IGiPZ PAN. Wrocław

OPRACOWANIA SZCZEGÓŁOWE - DLA KONKRETNÝCH OBIEKTÓW

Flis A. 1998. Zmiany struktury krajobrazu naturalnego w rejonie Jeziora Jasień

w świetle zmian użytkowania ziemi w latach: 1877-1976. Acta Geograph. Lodziensia. 74: 37-48.

Florek E. 1996. Zabudowa hydrotechniczna doliny Słupi na obszarze Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" [W] Materiały 45 Zjazdu PTG. 18-21 IX 1996. Słupsk-Ustka. Przewodnik wycieczek: 122-133.

Florek E. 2001. Hydrotechniczna zabudowa środkowej Słupi jako zabytek techniki. [W] Kułtuniak J. (red.) Rola muzeów w popularyzacji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego rzek Przymorza. Słupsk

Florek E., Florek W., Łęczyński L. 2008. Funkcjonowanie zbiorników zaporowych na Słupi jako czynnik rzeźbotwórczy. Landform Analysis. Vol. 7: 12-22.

Giedych J. 1992. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" w grafice: krajobrazy. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk

Giedych J. 1992. Park Krajobrazowy "Dolina Słupi" w grafice: zabytki architektury. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk

Giedych J. 1991. Zabytki Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" w grafice. Zarządca Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Słuskiego. Koło Miłośników Regionu i Przyjaciół Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" STSK. Grawipol. Słupsk

Sobisz Z., Szmyt E. 2015. Park podworski w Jaworach - interesujący obiekt przyrodniczy Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi". Słupskie Prace Biologiczne. Nr 12:187-208

Świsulski D. 2013. Zabytkowe obiekty o tematyce elektrotechnicznej w województwie pomorskim. Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej. Nr 35: 45-50

Mazurkiewicz-Palacz K. 2012. Dawne cmentarze w powiecie słupskim. Starostwo Powiatowe w Słupsku. Słupsk.

Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M., Ścieżka przyrodnicza Krzynia. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza Okolice Jeziora Głębokiego. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Utracka-Minko B., Głuchowska B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza Szlakiem Pięciu Jezior. Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Utracka-Minko B., Miller M. Ścieżka przyrodnicza "Gałąźnia Mała". Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”

Wojciechowski K., 1996, Krajobrazy - elementy dziedzictwa kulturowego i ich ewolucja. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, vol. LI, 19, Sectio B.

Karty ewidencyjne zabytków (dla gminy Kobylnica)

Materiały kartograficzne: mapy topograficzne z początków XX w. (źródło: <http://igrek.amzp.pl/>)

Akty prawne:

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. O zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (dz.u. 2015 poz. 774),

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dz.u. 2003 nr 162 poz. 1568),

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. O planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (dz.u. 2003 nr 80 poz. 717),

Ustawa z dnia 28 września 1991 r. O lasach (t.j. Dz.u. Z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn.zm.),

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. O ochronie gruntów rolnych i leśnych. (dz.u. 1995 nr 16 poz. 78 z późn.zm.),

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.u. Z 2013 r. Poz. 1232 z późn. Zm.),

Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. O ochronie przyrody (dz.u. 2004 nr 92 poz. 880 z późn.zm.),

Rozporządzenia wydane do ww. Ustaw.

9. ZESTAWIENIE TABEL I RYCIN

Spis tabel:

Tab. 1 Analiza przydatności dostępnej literatury	9
Tab. 2 Krótka charakterystyka dotychczasowych (wyznaczonych na mapach turystycznych i w dokumentacji do planu ochrony z 2003 r.) punktów widokowych:	22
Tab. 3 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 2	32
Tab. 4 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 3	33
Tab. 5 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 5	35
Tab. 6 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 6.	37
Tab. 7 Zestawienie charakterystycznych cech widoku z punktu nr 7.	38
Tab. 8 Zestawienie charakterystycznych cech otwarcia widokowego O1	40
Tab. 9 Zestawienie charakterystycznych cech otwarcia widokowego O6.	42
Tab. 10 Charakterystyka pozostałych punktów widokowych	44
Tab. 11 Charakterystyka pozostałych otwarć widokowych	44
Tab. 12 Lokalizacja adaptowanych i nowo wyznaczonych punktów i otwarć widokowych.	52
Tab. 13 Charakterystyka ciągów widokowych.	54
Tab. 14 Charakterystyka osi widokowych PKDS	60
Tab. 15 Krótka charakterystyka dominant PKDS.	68
Tab. 16 Typy i podtypy aktualnych krajobrazów wyróżnione dla PKDS zaproponowane w ramach przygotowywanego audytu krajobrazowego województwa pomorskiego przez Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego	92
Tab. 17 Obiekty archeologiczne na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” wpisane do rejestru zabytków – które podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej (stan na 11.2020 r.).....	102
Tab. 18 Obiekty wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Pomorskiego Konserwatora Zabytków (stan na 06.10.2020 r.)	120
Tab. 19 Zestawienie obiektów wpisanych do GEZ lub w trakcie procedury znajdujących się na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi” (stan na 06.10.2020 r) (Źródło: wyciąg ze Studiów	

Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego gmin Borzytuchom, Kołczygłowy, Dębica Kaszubska, Kobylnica, Słupsk, Bytów oraz Czarna Dąbrówka oraz programów ochrony zabytków dla tych gmin)	121
Tab. 20 Zabytki Ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”	133
Tab. 21 Krajobrazy o cechach priorytetowych w PKDS i jego otulinie	142
Tab. 22 Uwarunkowania prawne ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych.....	144
Tab. 23 Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia.....	162
Tab. 24 Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia.....	166

Spis rycin:

Ryc. 1 Relacje pomiędzy audytem krajobrazowym oraz planem ochrony parków krajobrazowych. (Opracowanie własne).....	5
Ryc. 2 Położenie PKDS na tle mezoregionów fizyczno-geograficznych. (Źródło: geoserwis - zmienione).....	18
Ryc. 3 Lokalizacja punktów widokowych wg mapy turystycznej (2016) i planu ochrony (2003). (Opracowanie własne na podstawie ww. materiałów)	21
Ryc. 4 Lokalizacja zidentyfikowanych punktów i otwarć w PKDS. (Opracowanie własne)	31
Ryc. 5 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 2.	33
Ryc. 6 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 3.	34
Ryc. 7 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 5.	36
Ryc. 8 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 6.	37
Ryc. 9 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr 7.	39
Ryc. 10 Analiza kompozycji widokowej otwarcia widokowego nr O1.	41
Ryc. 11 Analiza kompozycji widokowej z punktu nr O6.....	43
Ryc. 12 Lokalizacja ciągów i osi widokowych. Opracowanie własne na podstawie badań terenowych.	54
Ryc. 13 Lokalizacja wyróżniających się wnętrz krajobrazowych na obszarze PKDS. (Opracowanie własne)	68
Ryc. 14 Lokalizacja dominant w krajobrazie PKDS i najbliższym otoczeniu. (Opracowanie własne)70	
Ryc. 15 Przedpola ekspozycji w otoczeniu obiektów zabytkowych PKDS. (Opracowanie własne)...	74
Ryc. 16 Aleje drzew o dużych walorach krajobrazowych na terenie PKDS i w bliskim sąsiedztwie. (Opracowanie własne).....	79
Ryc. 17 Drogi brukowe na terenie PKDS. (Opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych Parku)	87

Ryc. 18 Klasyfikacja typów rzeźby terenu PKDS wraz z otuliną zgodnie z typologią zawartą w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394. (źródło: Audyt krajobrazowy województwa pomorskiego – w przygotowaniu, wykonawca Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego).....	91
Ryc. 19 Klasyfikacja typów i podtypów krajobrazów (tzw. krajobrazów aktualnych) PKDS wraz z otuliną zgodnie z typologią zawartą w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych poz.394. (źródło: Audyt krajobrazowy województwa pomorskiego – w przygotowaniu, wykonawca Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego), objaśnienia w tabeli poniżej.	92
Ryc. 20 Wzrost udziału zadrzewień w rolniczym krajobrazie Wierszyna. (Źródło Google Earth)	96
Ryc. 21 Rozwój zabudowy mieszkaniowej w Borzytuchomiu. (Źródło Google Earth)	97
Ryc. 22 Na terenach łąkowych w Zajączkowie powstało pole golfowe. (Źródło Google Earth)	98
Ryc. 23 Sukcesja drzew w otoczeniu jeziora Głębokiego obniżyła potencjał ekspozycyjny punkty widokowego. (Źródło Google Earth)	99
Ryc. 24 Borzytuchom. Stan obecny i mapa historyczna.	104
Ryc. 25 Gałąźnia Wielka. Stan obecny i mapa historyczna.	104
Ryc. 26 Kołczygłowy. Stan obecny i mapa historyczna	105
Ryc. 27 Kruszyna. Stan obecny i mapa historyczna.....	105
Ryc. 27 Kwakowo. Stan obecny i mapa historyczna	105
Ryc. 29 Lubuń. Stan obecny i mapa historyczna	106
Ryc. 30 Wierszyno. Stan obecny i mapa historyczna.....	106
Ryc. 31 Żelkówko. Stan obecny i mapa historyczna.....	106
Ryc. 32 Barnowo. Stan obecny i mapa historyczna	107
Ryc. 33 Gałąźnia Mała. Stan obecny i mapa historyczna	107
Ryc. 34 Jasień. Stan obecny i mapa historyczna	107
Ryc. 35 Kartkowo. Stan obecny i mapa historyczna.....	108
Ryc. 36 Krzynia. Stan obecny i mapa historyczna.....	108
Ryc. 37 Łosino. Stan obecny i mapa historyczna.....	108
Ryc. 38 Motarzyno. Stan obecny i mapa historyczna	109
Ryc. 39 Niepogłędzie. Stan obecny i mapa historyczna.....	109
Ryc. 40 Osieki. Stan obecny i mapa historyczna	109
Ryc. 41 Radusz. Stan obecny i mapa historyczna	110
Ryc. 42 Unichowo. Stan obecny i mapa historyczna	110
Ryc. 43 Zajączkowo. Stan obecny i mapa historyczna	110
Ryc. 44 Żelki. Stan obecny i mapa historyczna	111
Ryc. 45 System hydrotechniczny na środkowej Słupi. (Opracowanie własne)	112

Ryc. 46 Rozmieszczenie elektrowni wodnych na środkowej Słupi. (Florek E., 2001).....	113
Ryc. 47 Schemat układu elektrowni wodnej w Gałąźni Małej. (Opracowanie własne na podstawie tablic informacyjnych PKDS)	115
Ryc. 48 Lokalizacja zabytków w granicach PKDS. (opracowanie własne).....	126
Ryc. 49 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	127
Ryc. 50 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	128
Ryc. 51 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	128
Ryc. 52 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	130
Ryc. 53 Lokalizacja cmentarza na mapie historycznej i współczesnej ortofotomapie.....	130

Spis fotografii:

Fot. 1 Dolina Słupi. (Fot. Kubiec K., 2020)	1
Fot. 2 Aleja drzew wzdłuż drogi Kwakowo-Komiłowo. Punkt 1MT. (Fot. Kubiec K., 2020).....	28
Fot. 3 Widoki przy drodze w miejscowości Żelki. Punkt 2MT. (Fot. Wasilewski M., 2020)	28
Fot. 4 Ograniczony drzewami widok z punktu widokowego w Krzyni. Punkt 3MT. (Fot. Wasilewski M., 2020)	29
Fot. 5 Wierszyno. Widok na zabudowania wiejskie i aleję drzew. Punkt 4MT/ O2. (Fot. Wasilewski M., 2020)	29
Fot. 6 Ograniczony drzewami widok na jezioro Głębokie. Punkt nr 6MT/ O7. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	29
Fot. 7 Jezioro Okoniewskie. Punkt nr 8MT/ O10. (Fot. Wasilewski M., 2020)	30
Fot. 8 Otwarcie widokowe na jezioro Jasień – punkt nr 13MT/ O16. (Fot. Wasilewski M., 2020)	30
Fot. 9 Widok z punktu nr 2 (Fot. Wasilewski M., 2020).....	32
Fot. 10 Widok z punktu nr 3 (Fot. Wasilewski M., 2020).....	34
Fot. 11 Widok z punktu nr 6. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	35
Fot. 12 Widok z punktu nr 6. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	37
Fot. 13 Widok z punktu nr 7. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	38
Fot. 14 Otwarcie widokowe nr O1. (Fot. Wasilewski M., 2020)	40
Fot. 15 Widok z punktu nr O6. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	43
Fot. 16 Punkt widokowy nr 1. Punkt zlokalizowany na drodze Kwakowo-Lubuń. Widok z mostu na dolinę rzeki Słupia. Widok w kierunku południowo-wschodnim (zdjęcie u góry), widok na łąki w kierunku północno-zachodnim (zdjęcie na dole). (Fot. Wasilewski M., 2020)	49
Fot. 17 Punkt widokowy nr 4. Jezioro Konradowo. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	49
Fot. 18 Otwarcie widokowe O4. Wierszyno. Widok na tereny rolnicze (łąki i pola uprawne) urozmaicone ciekami i grupami drzew i krzewów. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	50

Fot. 19 Otwarcie widokowe nr O4. Łąki we wsi Wierszyno, okolice dawnego parku dworskiego. (Fot. Wasilewski M., 2020)	50
Fot. 20 Otwarcie widokowe nr O5, tzw. „Cypel Remela”. (Fot. Wasilewski M., 2020)	50
Fot. 21 Otwarcie widokowe nr O8. Grabówko – łąki w dolinie dawnego koryta Słupi. (Fot. Wasilewski M., 2020)	51
Fot. 22 Otwarcie widokowe nr O9. Krosnowo – łąki i zadrzewienia. (Fot. Wasilewski M., 2020)	51
Fot. 23 Otwarcie widokowe nr O11. Łąki w Borzytuchomiu. (Fot. Wasilewski M., 2020)	51
Fot. 24 Otwarcie widokowe nr O13 – widok w kierunku zachodnim. Kartkowo. (Fot. Kubiec K., 2020).....	52
Fot. 25 Otwarcie widokowe nr O18. Otnoga, obręb ewid. Jasień. Widok w kierunku wschodnim. (Fot. Wasilewski M., 2020)	52
Fot. 26 Ciąg widokowy Kwakowo-Kruszyna (C2) wzdłuż drogi krajowej nr 21. Widok na otulinę. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	59
Fot. 27 Ciąg widokowy (C4) wzdłuż drogi Wierszyno - Górki. (Fot. Wasilewski M., 2020)	59
Fot. 28 Ciąg widokowy (C10) wzdłuż drogi i ścieżki rowerowej ze wsi Borzytuchom w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)	59
Fot. 29 Ciąg widokowy (C12) wzdłuż drogi z Borzytuchomia w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)	60
Fot. 30 Oś widokowa (OW1) – widok na służę i zbiornik Konradowo. (Fot. Kubiec K., 2020).....	61
Fot. 31 Oś widokowa z akcentem wodnym (OW2). Okolice jeziora Konitowskiego. (Fot. Wasilewski M., 2020)	62
Fot. 32 Oś widokowa z akcentem kulturowym – Pałac w Kartkowie (OW3). (Fot. Wasilewski M., 2020).....	62
Fot. 33 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Głębokie. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	63
Fot. 34 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Osiecko. (Fot. Kubiec K., 2020)	64
Fot. 35 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Godzierz. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	65
Fot. 36 Wnętrze krajobrazowe – jezioro Modre. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	66
Fot. 37 Wnętrze krajobrazowe – Zalew Grabówko. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	67
Fot. 38 Wnętrze krajobrazowe – Skotawskie Łąki. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	67
Fot. 39 Dominanta kulturowa pozytywna – Kościół we wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)	70
Fot. 40 Dominanta kulturowa pozytywna – elektrownia wodna Krzynia. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	71
Fot. 41 Dominanta kulturowa pozytywna – wieża dawnej gorzelni w Gałąźni Wielkiej. (Fot. Wasilewski M., 2020)	71
Fot. 42 Dominanta kulturowa negatywna – maszt telefonii komórkowej we wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)	72
Fot. 43 Dominanta kulturowa negatywna – elektrownie wiatrowe, w gminie Kobylnica (otulina Parku). (Fot. Wasilewski M., 2020)	72

Fot. 44 Przykład subdominanty kulturowej – zamek wodny w Gałąźni Małej. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	73
Fot. 45 Przykład subdominanty krajobrazowej – aleja drzew (Wierszyno – Górki). (Fot. Wasilewski M., 2020)	73
Fot. 46 Przedpole ekspozycji pałacu w Unichowie. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	74
Fot. 47 Aleja drzew w Wierszynie (trasa Wierszyno – Górki). (Fot. Wasilewski M., 2020)	76
Fot. 48 Aleja drzew wzdłuż trasy z Osiek w kierunku Krosnowa. (Fot. Wasilewski M., 2020)	76
Fot. 49 Aleja klonowa wzdłuż drogi łączącej Motarzyno i Gałąźnię Wielką. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	77
Fot. 50 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej Kwakowo i Komiłowo. (Fot. Wasilewski M., 2020)	77
Fot. 51 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej Mielno i Suchorze. (Fot. Wasilewski M., 2020)	78
Fot. 52 Aleja drzew wzdłuż drogi łączącej m. Żelki i Żelkówko. (Fot. Wasilewski M., 2021).....	78
Fot. 53 Droga brukowa w okolicach elektrowni Krzysina. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	80
Fot. 54 Droga brukowa w Gałąźni Małej. (Fot. Kasprzak A., 2020)	80
Fot. 55 Droga brukowa w Gałąźni Małej. (Fot. Kasprzak A., 2020)	81
Fot. 56 Droga brukowa Kwakowo-Komiłowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	81
Fot. 57 Droga brukowa Kwakowo-Komiłowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	81
Fot. 58 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)	81
Fot. 59 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)	81
Fot. 60 Droga brukowa w m. Żelki. (Fot. Kasprzak A., 2020)	81
Fot. 61 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	82
Fot. 62 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	82
Fot. 63 Droga brukowa w m. Żelkówko. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	82
Fot. 64 Droga brukowa w m. Lubuń. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 65 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 66 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)	82
Fot. 67 Droga brukowa w m. Mielno. (Fot. Kasprzak A., 2020)	83
Fot. 68 Droga brukowa Osieki - Borzytuchom. (Fot. Kasprzak A., 2020)	83
Fot. 69 Droga brukowa Osieki - Borzytuchom. (Fot. Kasprzak A., 2020)	83
Fot. 70 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	83
Fot. 71 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	83
Fot. 72 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	83
Fot. 73 Droga brukowa w m. Soszyca. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	84
Fot. 74 Droga brukowa w m. Radusz. (Fot. Kasprzak A., 2020)	84
Fot. 75 Droga brukowa Goszczyno - Niemczewo. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	84

Fot. 76 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	84
Fot. 77 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	84
Fot. 78 Droga brukowa w m. Zajączkowo. (Fot. Kasprzak A., 2020)	84
Fot. 79 Droga brukowa w m. Cole (w kierunku stacji kolejowej). (Fot. Kasprzak A., 2020)	85
Fot. 80 Droga brukowa w m. Skarszów Górny. (Fot. Kasprzak A., 2020)	85
Fot. 81 Droga brukowa w m. Skarszów Górny. (Fot. Kasprzak A., 2020)	85
Fot. 82 Droga brukowa w m. Gałęzów. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	85
Fot. 83 Droga brukowa w m. Kołczygłowy. (Fot. Kasprzak A., 2020)	85
Fot. 84 Droga brukowa w m. Barnowo. (Fot. Kasprzak A., 20200)	85
Fot. 85 Droga brukowa w m. Wierszyno. (Fot. Kasprzak A., 2020).....	86
Fot. 86 Droga brukowa w m. Wierszyno. (Fot. Wasilewski M., 2020)	86
Fot. 87 Droga brukowa Wierszynko - Wierszyno. (Fot. Wasilewski M., 2021).....	86
Fot. 88 Droga brukowa w m. Wierszyno. Fragment bruku został przykryty asfaltem. (Fot. Wasilewski M., 2021)	86
Fot. 89 Maszt telefonii komórkowej we wsi Borzytuchom. Dominanta negatywna. (Fot. Wasilewski M., 2020)	88
Fot. 90 Banery reklamowe – negatywne akcenty w krajobrazie wsi Borzytuchom. (Fot. Wasilewski M., 2020)	88
Fot. 91 Dysharmonia w zabudowie wsi Kwakowo. (Fot. Wasilewski M., 2020)	88
Fot. 92 Kolorystyka nowych budynków wprowadza dysharmonię w krajobrazie i stanowi negatywny akcent w sąsiedztwie obiektów zabytkowych. Kołczygłowy (przy granicy Parku). (Fot. Wasilewski M., 2020)	89
Fot. 93 Współczesne formy zagospodarowania działki i stosowane rośliny ozdobne stanowią obcy element w krajobrazie rolniczym Parku. (Fot. Wasilewski M., 2020)	89
Fot. 94 Chaos wizualny w otoczeniu zabytkowych budynków wprowadzony przez gatunki ozdobne roślin obcych dla krajobrazów Parku oraz szyldy reklamowe. (Fot. Wasilewski M., 2020)	90
Fot. 95 Gałąźnia Mała (Świelubie) – Grodzisko z okresu 650 -400 p.n.e wpisane do rejestru zabytków pod numerem A-32. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	102
Fot. 96 Elektrownia Struga. (Fot. Kubiec K., 2020)	114
Fot. 97 Elektrownia wodna w Gałąźni Małej. (Fot. Kubiec K., 2020).....	115
Fot. 98 Elektrownia wodna w Gałąźni Małej. (Fot. Kubiec K., 2020).....	116
Fot. 99 Elektrownia wodna Strzegomino. (Fot. Kubiec K., 2020).....	117
Fot. 100 Elektrownia wodna Strzegomino. (Fot. Kubiec K., 2020).....	117
Fot. 101 Elektrownia wodna w Krzynie. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	118
Fot. 102 Elektrownia wodna Skarszów Dolny. (Fot. Wasilewski M., 2020)	119
Fot. 103 Cmentarz leśników. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	127

Fot. 104 Cmentarz leśników. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	127
Fot. 105 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. http://mojadebnica.pl/cmentarze)	127
Fot. 106 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. http://mojadebnica.pl/cmentarze)	127
Fot. 107 Pozostałości dawnego cmentarza. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	128
Fot. 108 Cmentarz w Podwilczynie. (Fot. Wasilewski M., 2020)	129
Fot. 109 Pozostałości dawnego cmentarza. (Fot. Wasilewski M., 2020).....	129
Fot. 110 Pozostałości nagrobków. (Źródło fot. http://mojadebnica.pl/cmentarze)	130
Fot. 111 Cmentarz w ŻelkóWKu. Po prawej głąz nagrobny upamiętniający synów ostatnich właścicieli Zajączkowa. (Fot. Wasilewski M., 2021).....	131
Fot. 112 Cmentarz w Zajączkowie. (Fot. Wasilewski M., 2021).....	132
Fot. 113 Lubuń - Kamienie pamiątkowe na „Szlaku papieskim”. (Fot. Wasilewski M., 2020)	136
Fot. 114 Soszyca – Tablica informacyjna na szlaku elektrowni wodnych.....	137
Fot. 115 Łosino - Tablica informacyjna Pomorskich Szlaków Kajakowych.	137

10.ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1: Najcenniejsze obiekty nieruchome w granicach Parku – wykaz oraz opis

Załącznik 2: Zabytki w otulinie Parku Krajobrazowego “Dolina Słupi” – wykaz

Załącznik 3: Wyciąg zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu z uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obszarów położonych całkowicie lub częściowo w granicach PKDS.

Załącznik 4: Mapa inwentaryzacyjna walorów fizjonomicznych Parku Krajobrazowego “Dolina Słupi” (skala 1:50 000)

Załącznik 5: Mapa inwentaryzacyjna zasobów kulturowych Parku Krajobrazowego “Dolina Słupi” (skala 1:50 000)